

KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**MEDYATİK DİNİ KANAAT ÖNDERLERİNİN KADINA
YÖNELİK ŞİDDETE İLİŞKİN SÖYLEM VE TUTUMLARI**

ZEYNEP NUR DÜLGER
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi Hidayet TUKSAL

KIRIKKALE-2024

KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**MEDYATİK DİNİ KANAAT ÖNDERLERİNİN KADINA
YÖNELİK ŞİDDETE İLİŞKİN SÖYLEM VE TUTUMLARI**

ZEYNEP NUR DÜLGER
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi Hidayet TUKSAL

KIRIKKALE-2024

Zeynep Nur DÜLGER tarafından hazırlanan “MEDYATİK DİNİ KANAAT ÖNDERLERİNİN KADINA YÖNELİK ŞİDDETE İLİŞKİN SÖYLEM VE TUTUMLARI” adlı tez çalışması, aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü Din Bilimleri Anabilim Dalı Din Sosyolojisi Bilim Dalı’nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Dr. Öğretim Üyesi Hidayet TUKSAL

Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Kırıkkale Üniversitesi

İmza.....

Bu tezin kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.

Başkan: Prof. Dr. Emine ÖZTÜRK

Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Kars Kafkas Üniversitesi

İmza.....

Bu tezin kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.

Üye: Dr. Öğretim Üyesi Ramazan ÇINAR

Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Kırıkkale Üniversitesi

İmza.....

Bu tezin kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.

Tez Savunma Tarihi: 29/07/2024

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Doç. Dr. Abdussamed YEŞİLDAĞ

Sosyal Bilimler Enstitü Müdürü

ETİK BEYANI

Kırıkkale Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Zeynep Nur DÜLGER

ÖZET

MEDYATİK DİNİ KANAAT ÖNDERLERİNİN KADINA YÖNELİK ŞİDDETE İLİŞKİN SÖYLEM VE TUTUMLARI

Kırıkkale Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Dr. Hidayet TUKSAL

Haziran 2024, 128 Sayfa

Kadına yönelik şiddetin bir sorun olarak gündeme gelmesi 20. yüzyılın son çeyreğinde kadın hakları mücadelesinin ikinci dalgaya evrilmesi ve aile merkezli özel alanı mercek altına almasıyla gerçekleşmiştir. Bu alanda gerek tek tek feministlerin gerek kadın örgütlerinin gerekse resmî kurumların çabalarıyla kadına yönelik şiddeti önleme bağlamında epey mesafe kat edilmiştir. Ancak ataerkilliğin modern koşullarda bile yeni biçimlerde üretiliyor oluşu, kadınların güçlenmesiyle sertleşen iktidar mücadeleleri şiddetin hala tehdit edici boyutlarda yaşanmasına yol açmaktadır. Ülkemiz kadınları da maalesef, engellenmesi için sarfedilen tüm çabalara rağmen şiddetin türlü biçimlerine maruz kalmaya devam etmektedirler.

Bu konuda yapılan çalışmaların ortaya koyduğu üzere, kadına yönelik şiddetin ataerkil sistemle ve erkeğin hegemonik konumuyla, kadın üzerinde kurmaya çalıştığı tahakkümle yakından ilişkisi vardır. Ataerkil sistem savunucuları için din de bu savunuda araç olarak kullanılan unsurlardan biri ve belki de en önemlisidir. Medyatik dini kanaat önderlerinin kadına yönelik şiddete ilişkin söylem ve tutumlarını araştırdığımız bu çalışmada, kadına yönelik şiddet konusunda dini kanaat önderlerinin tümünün kadına yönelik şiddete karşı olmakla birlikte, buna zemin hazırlayan yaklaşımlarda ayrıştığını tespit ettik. Geleneksel diyebileceğimiz bir yaklaşıma sahip olan kanaat önderlerinin kadınlarla erkekler arasındaki hiyerarşiyi ve erkeğin üstünlüğünü temel alan bir tavır içinde olduğunu, bu tutumlarını da kadının erkeğin kaburga kemiğinden yaratıldığı yolundaki rivayetler başta olmak üzere çeşitli hadis rivayetlerine dayandırdıkları anlaşılmıştır. Bu kesim İstanbul Sözleşmesinin feshini de ısrarla talep ederek, bu taleplerini gerçekleştirmeye muvaffak olmuşlardır. Bunların karşısında daha modernist bir tutum takınan medyatik kanaat önderleri çeşitli hadis rivayetlerinden kaynaklanan bu tür kalıp yargılara karşı çıkmakta, bunların temelsiz olduğunu, Kur'an'a aykırı olduğunu, kadınlarla erkeklerin eşit hak ve hürriyetlere sahip olduklarını iddia etmektedirler.

Anahtar Kelimeler: Din Sosyolojisi, Kadına Yönelik Şiddet, Toplumsal Cinsiyet, Medyatik Kanaat Önderi, İstanbul Sözleşmesi.

ABSTRACT

DISCOURSSES AND ATTITUDES OF MEDIATIZED RELIGIOUS OPINION LEADERS REGARDING VIOLENCE AGAINST WOMEN

Kırıkkale University

Institute Of Social Sciences

Department of Philosophy and Religious Sciences

Supervisor: Dr. Hidayet TUKSAL

June 2024, 128 pages

Violence against women came to the fore as a problem in the last quarter of the 20th century, when the struggle for women's rights evolved into the second wave and focused on the family-centered private sphere. In this field, a lot of progress has been made in preventing violence against women, thanks to the efforts of individual feminists, women's organizations and official institutions. However, the fact that patriarchy is produced in new forms even under modern conditions and the power struggles that have become harsher with the empowerment of women still cause violence to occur at threatening levels. Unfortunately, women in our country continue to be exposed to various forms of violence despite all efforts to prevent it.

As studies on this subject reveal, violence against women is closely related to the patriarchal system, the hegemonic position of men and the domination they try to establish over women. For defenders of the patriarchal system, religion is one of the elements used as a tool in this defense, and perhaps the most important. In this study, in which we investigated the discourses and attitudes of media religious opinion leaders regarding violence against women, we found that although all religious opinion leaders are against violence against women, they differ in the approaches that pave the way for it. It has been understood that opinion leaders, who have an approach that can be called traditional, have an attitude based on the hierarchy between men and women and the superiority of men, and that they base this attitude on various hadith narrations, especially the narrations that women were created from the ribs of men. This group persistently demanded the termination of the Istanbul Convention and succeeded in realizing these demands. Media opinion leaders, who adopt a more modernist attitude, oppose such stereotypes arising from various hadith narrations and claim that they are unfounded, contrary to the Quran, and that women and men have equal rights and freedoms.

Keywords: Sociology of Religion, Violence Against Women, Gender, Mediatic Opinion Leader, Istanbul Convention

TEŞEKKÜR

Çalışmamın tüm aşamalarında, konumu belirlememde, yaşadığım tereddütlerde nasıl devam etmem gerektiğini açıklayan, bana yol gösteren, farklı bakış açıları kazandıran, fikirlerini, bilgisini ve deneyimlerini samimiyetle paylaşan, özveri ile çalışmamı takip eden, inceleyen, önerilerde bulunan ve desteğini hiçbir zaman esirgemeyen, lisans ve yüksek lisans eğitim sürecimde bana sonsuz katkısı olan çok değerli danışman hocam sayın Dr. Öğr. Üyesi Hidayet TUKSAL'a teşekkürlerimi ve saygılarımı sunuyorum.

Eğitim hayatım boyunca desteklerini hiç esirgemeyen, her zaman yanımda olan, süreç boyunca yaşadığım tüm olumsuzluklarda motivasyonumu sağlayan, yardımcı olan ve sevgilerini hissettiren kıymetli babam Yasin Dülger'e, canım annem Ayten Dülger'e ve kardeşlerime teşekkürlerimi sunuyorum.

Son olarak yüksek lisans eğitim dönemimizde ufuk açan fikirleri için kıymetli hocalarım Doç. Dr. Fatıma Zeynep BELEN'e ve Doç. Dr. Muhammed GÜNGÖR'e, değerli dönem arkadaşlarım Sema ABANOZ ve Zeynep SALBAŞ'a teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER DİZİNİ

ÖZET.....	i
ABSTRACT	ii
TEŞEKKÜR	iii
1. BÖLÜM: ARAŞTIRMAYA DAİR BİLGİLER.....	1
GİRİŞ:.....	1
1.1. Araştırmanın Konusu	2
1.2. Araştırmanın Amacı.....	2
1.3. Araştırmanın Önemi	3
1.4. Kapsam ve Sınırlılıkları.....	3
1.5. Araştırmanın Yöntemi.....	4
2. BÖLÜM: KADINA YÖNELİK ŞİDDETİN KAVRAMSAL HARİTASI....	6
2.1. Şiddet Nedir?	6
2.2. Kadına Yönelik Şiddet Nedir?	7
2.3. Kadına Yönelik Şiddetin Ortaya Çıktığı Alanlar.....	8
2.3.1. Fiziksel Şiddet.....	10
2.3.2. Psikolojik/Duygusal Şiddet.....	11
2.3.3. Ekonomik Şiddet.....	12
2.3.4. Siber/Dijital Şiddet.....	14
2.3.5. Tek Taraflı Israrlı Takip.....	14
2.4. Şiddetin Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet ile İlişkisi	16
2.5. Kadına Yönelik Şiddet Konusunda Devletin Tutumu ve Yasal Önlemler	22
2.6. Kadına Yönelik Şiddeti Hukuki Müeyyidelere Rağmen Meşru Gören Toplumsal Kabuller ve Ataerkil Tutumun Etkileri.....	26
2.6.1. Ataerkil Sistem	26
2.6.2. Şiddet Uygulayan Erkeklerin Ataerkil Sistemle İlişkilenme Biçimleri	27
2.6.3. Şiddete Maruz Kalan Kadınların Ataerkil Sistemle İlişkilenme Biçimleri	28
2.7. Şiddet Uygulayan Erkeklerin ve Şiddete Maruz Kalan Kadınların Din Algısında Toplumsal Kabullerin Rolü	30
2.8. Dini Yorumlarda Cinsiyet Rollerini Tartışması ve Şiddetle İlişkisi	31
2.8.1. Kadının Yaratılışına Dair Kabuller	32

2.8.2. Sosyal Yaşamda Kadın-Erkek Arasındaki Üstünlük İddiaları	33
3. BÖLÜM: MEDYATİK DİNİ KANAAT ÖNDERLERİNİN KADINA YÖNELİK ŞİDDETE DAİR SÖYLEM VE TUTUMLARI	39
3.1. Kanaat Önderi Kavramı/ Karizmatik Liderlik ve Toplum Üzerindeki Etkileri.....	40
3.2. Araştırmada Yer Alan Kanaat Önderlerinin Özgeçmişleri	42
3.2.1. Ahmet Mahmut Ünlü.....	42
3.2.2. Nurettin Yıldız.....	42
3.2.3. İhsan Şenocak.....	43
3.2.4. Mehmet Okuyan.....	44
3.2.5. Caner Taslaman	44
3.2.6. Recep İhsan Eliaçık.....	44
3.2.7. Sibel Eraslan	45
3.2.8. Sema Maraşlı	45
3.3. Kanaat Önderlerinin Kadına Yönelik Şiddete İlişkin Yorumları	45
3.3.1. Kanaat Önderlerinin Nisa Suresi 34. Ayeti Kapsamında ‘Kadına Yönelik Şiddete’ Bakış Açıları	46
3.3.2. Kanaat Önderlerinin Kadınların 90 km’den Uzak Mesafeye Yalnız Seyahat Etmeleri/ Edememeleri Hususuna Dair Görüşleri	54
3.3.3. Kanaat Önderlerinin Kadınların Şiddetten Korunarak Güçlenmesinde Çok Önemli Bir Unsur Olan Eğitim Alma Hakkına Dair Görüşleri	57
3.3.4. Kanaat Önderlerinin Kadınların İş/ Sosyal Hayatta Yer Almalarına Dair Yaklaşımları	65
3.3.5. Kanaat Önderlerinin Kadının Erkeğin Kaburga Kemliğinden Yaratıldığı Kabulüne Dair Görüş ve Yorumları.....	74
3.3.6. Kanaat Önderlerinin ‘Cehennem Ehlinin Çoğu Kadınlardan Olacaktır’ Rivayeti Hakkındaki Görüş ve Yorumları.....	79
3.3.7. Kanaat önderlerinin ‘Kadınların Aklı da Dini de Eksiktir’ Rivayetine Dair Görüşleri ve Yorumları	83
3.3.8. Kanaat Önderlerinin Kadınların Şahitliği Hakkındaki Görüşleri ve Yorumları	87
3.4. Kadına Yönelik Şiddeti Önleyici Tedbirler Konusunda Kanaat Önderlerinin İstanbul Sözleşmesi’ne Yönelik Tutumları	92
3.4.1. Kadınlara Yönelik Şiddetin Engellenmesi Açısından İstanbul Sözleşmesi’nin Ortaya Çıkışı, Eleştirilen Maddeler ve Önemi.....	93
3.4.2. Kanaat Önderlerinin İstanbul Sözleşmesi Özelinde Alınan Tedbirlere ve Sözleşmeye Dair Görüş ve Yorumları	97
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	104

KAYNAKÇA.....	115
----------------------	------------

KISALTMALAR DİZİNİ

AB:	Avrupa Birliği
ASEAD:	Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi
ASHB:	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
AİHM:	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
as.:	aleyhisselam
BM:	Birleşmiş Milletler
çev.:	Çeviren
CEDAW:	Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması
DİB:	Diyanet İşleri Başkanlığı
DSÖ:	Dünya Sağlık Örgütü
Ed./ Eds.:	Editör/ Editörler
EGM:	Emniyet Genel Müdürlüğü
İFAM:	İlimi ve Fikri Araştırmalar Merkezi
KADES:	Kadın Destek
KSGM:	Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü
MEB:	Millî Eğitim Bakanlığı
sav.:	sallallahu aleyhi ve sellem
r.a.:	radiyallahu anh
TBMM:	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDK:	Türk Dil Kurumu
TCK:	Türk Ceza Kanunu
TKDF:	Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu
UNFPA:	Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu
vb.:	ve benzeri
vd.:	ve diğerleri
vs.:	vesaire
WHO:	World Health Organization

1. BÖLÜM: ARAŞTIRMAYA DAİR BİLGİLER

GİRİŞ:

Şiddet, kökeni itibari ile Arapçadan türetilmiş bir kelime olup, zor kullanma, kaba kuvvet gibi manalar taşımaktadır. Çeşitli kaynaklarda muhtelif tanımlamalar yapılmıştır ve bilinen tek bir tanımı bulunmamaktadır. Ancak Dünya Sağlık Örgütü'nün kabul ettiği tanım artık ortak bir tanım haline gelmiş bulunmaktadır. Buna göre şiddet: *yaralama, ölüm, psikolojik olarak bir zarar meydana getiren yahut bu durumlarla sonuçlanma ihtimali taşıyan; kişinin kendine, bir başkasına veya bir topluluğa yönelik fiziksel olarak şiddet ve kuvvetin bir tehdit unsuru ya da fiili bir şekilde eyleme dönük kasıtlı kullanılması* şeklinde tanımlanmaktadır.¹ Bu tanımda şiddetin yalnızca fiziksel değil, psikolojik, duygusal gibi birçok boyutunun olduğuna dikkat çekilmektedir.

Çağımızda toplum tarafından kadın söylemi İslam ile yan yana getirildiğinde arkasından toplumsal cinsiyet söylemi de konuşulmaya başlanmaktadır. Bundan dolayı kadın karşıtı fikirler çalışmalara sıklıkla konu olmaktadır. Günümüz şartları içerisinde düşünüldüğünde erkekler de kötü muamele ve şiddete yer yer maruz kalsalar da daha sıklıkla şiddete, mobbinge, ayrımcılığa, ötekileştirmeye, kısıtlanmaya onlardan daha fazla maruz bırakılanlar kadınlar olmuştur ve olmaktadır. Bu yüzden yapılan çalışmalarda kadına yönelik şiddet daha çok ele alınmaktadır.

Günümüz toplum düzeni kadına şiddet konusunda eskiye nazaran oldukça mesafe kat etmiş olsa da kadın yine de toplumda var olması gereken konumuna ulaşamamıştır. Çalışmamızın asıl konusu olan medyatik dini kanaat önderlerinin geleneksel tutuma sahip olanlarının yaklaşımları kadına bakış açısındaki problemli söylemleri destekler niteliktedir. Kitlelere öncülük eden bu konumdaki kişilerin, insanlarda var olan kültürel olgu olarak nitelendirebileceğimiz sorunlu zihniyet

¹ Word Health Organization, "Word Report on Violence and Health", (2002), 4.
https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/42495/9241545615_eng.pdf erişim: 26.04.2024.

yapısında olmaları toplumun bazı kesimleri ve hatta birçoğu tarafından kadının konumunun, öneminin ve değerinin sorgulanmasına sebebiyet vermektedir.

Kadınların ve şiddete uğrayan tüm canlıların maruz kaldıkları bu ve benzeri durumlar çeşitli sosyal platformlarda, hukukî düzenlemelerde ve uluslararası anlaşmalarda da kendine yer bulmuştur. Her ne kadar hukuki düzeyde kadın hakları korunuyor ve ihlalinde cezai yaptırımlar uygulanıyor olsa da yeterli gelmemektedir. Bu durumda yapılan yeni düzenlemeler ve oluşumlar mevcuttur fakat bu oluşumların daha etkili bir hale gelebilmesi için kişilerin haklarının neler olduğu noktasında bilinçlendirilmeleri gerekmektedir. Şiddet, kabul edilebilecek bir durum olmadığı gibi meşrulaştırılıp hayatın seyrinde normal bir durum gibi karşılanmasına sebep olabilecek açıklamalarda bulunmak, yapılan açıklamaları dikkate alabilecek kişiler göz önünde bulundurulduğunda ciddi kayıplara yol açabilecek yanlış bir tutumdur.

Toplumun var olan bu olguyu içselleştirmesinin önüne geçebilmek adına gerekli düzenlemeler yapılmalı, eksiklikler giderilmeli, olabildiğince en aza indirilmesi ve sürekliliği sağlanmalıdır. Tezimizin de bu bağlamda kadına yönelik şiddetin önlenmesinde küçük de olsa alana katkı sağlayan yararlı bir çalışma olacağını umuyoruz.

1.1. Araştırmanın Konusu

Çalışmanın konusu; medyada yer alan ve dini kanaat önderi olarak nitelendirilen kişiler arasından seçilen sekiz kişinin örneğinde bu kanaat önderlerinin kadına yönelik şiddet konusundaki söylem ve tutumlarının ortaya konulması, bu tutumlar ile buna zemin teşkil ettiği düşünülen kadınlarla ilgili dini kalıp yargılar arasındaki ilişkinin din sosyolojisi açısından analiz edilmesidir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Toplumun hemen hemen her kesiminde ve yaş grubunda şiddete maruz kalan çok sayıda kadın bulunmaktadır. Şiddetin meşrulaştırılmasında dini ve geleneksel kabullerin önemli bir rolü olduğunu dikkate alarak, medyatik dini kanaat

önderlerinin bu konudaki söylem ve tutumlarının araştırılması, yapılan önleyici çalışmalara dair görüşlerinin tespitiyle birlikte din sosyolojisi açısından analizinin yapılması amaçlanmaktadır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Toplumda kadına yüklenen cinsiyet rolleri ile beraber var olan birtakım kabuller neticesinde şiddet de belirlenen cinsiyet rollerinin içerisine yüklenerek kadına karşı uygulanması meşrulaştırılan bir eylem haline gelmiştir. Yapılan istatistiklerin ortaya koyduğu üzere; sosyoekonomik düzey, eğitim durumu fark etmeksizin kadınlar şiddete maruz kalabilmektedir. Şiddet uygulayanlar ise kadınların; babaları, eşleri, partnerleri, kardeşleri, çocukları, patronları ya da hiç tanımadıkları bireyler olabilmektedir. Ülkemizde can yakıcı bir soruna dönüşmüş olan kadın cinayetleri de şiddetin ataerkil saiklerini işaret etmektedir. Bu konuda yapılan çalışmaların ortaya koyduğu üzere, kadına yönelik şiddetin ataerkil sistemle ve erkeğin hegemonik konumuyla, kadın üzerinde kurmaya çalıştığı tahakkümle yakından ilişkisi vardır. Ataerkil sistem savunucuları için din de bu savunuda araç olarak kullanılan unsurlardan biri ve belki de en önemlisidir. Bu yüzden toplumda dini kanaat önderlerinin kadına yönelik şiddete karşı aldıkları tutum ve bu konudaki söz ve eylemleri son derece önemlidir. Biz bu çalışmada, kadına yönelik şiddet konusunda dini kanaat önderlerinin ne tür bir tutum takındığını, bu tutumların şiddeti meşrulaştırmaya hizmet edip etmediğini araştırarak, şiddet din ilişkisine somut örnekler üzerinden bir açılım sağlamaya çalışacağız.

1.4. Kapsam ve Sınırlılıkları

Araştırmamız; kadına yönelik şiddetin din ile meşrulaştırılması sorunsalı üzerinden şekillendiği için, tezimiz şiddetle ilgili literatür verileri, istatistiksel veriler, kadına yönelik şiddet özelinde yapılan analizler, ataerkil sistem analizi ve halkın dini anlayışlarını şekillendirmede önemli bir role sahip medyatik kanaat önderlerinin konuyla ilgili söylem ve tutumlarının din sosyolojisi açısından analizini kapsamaktadır.

Çalışmamız toplumun din anlayışını belirlemede önemli etkileri bulunan; Ahmet Mahmud Ünlü, Nureddin Yıldız, İhsan Şenocak, Caner Taslaman, Recep İhsan Eliaçık, Mehmet Okuyan, Sema Maraşlı ve Sibel Eraslan gibi medyatik şahsiyetlerin kadına yönelik şiddet konusunda görsel ve yazılı yayınlarda, sosyal medyada yaptıkları açıklamalar, dile getirdikleri görüşler ve ele aldığımız başlıklar özelinde yapmış oldukları yorumlar ile birlikte İstanbul Sözleşmesi ve fesih sürecinde takınmış oldukları tutumlar ile sınırlandırılmıştır.

1.5. Araştırmanın Yöntemi

Bilimsel çalışmalar ihtiyaç duyulan ve merak edilen konularda olmak üzere iki kategoriye ayrılmaktadır. Merak duygusunun alt başlıklarından olan “açıklayıcı araştırma” ise nedensellik ilkesine dayalı olarak “bu durumu meydana getiren, ortaya çıkaran faktör nedir?” sorusuna cevap aramaktadır.² Bu bağlamda çalışmamızda kadına yönelik şiddet konusunda medyatik kanaat önderlerinin ne tür bir rol oynadığı ve kadına yönelik şiddete ilişkin söylem ve tutumlarının neler olduğu soruları üzerine kurulu bir araştırma yapılması hedeflenmiştir.

Çalışmamızda ilk olarak özel metotlardan olan dokümantasyon (belge taraması) yöntemi kullanılarak veri analizi yapılmıştır. Dokümantasyon yöntemi bilimsel araştırmalarda kullanılan hangi kaynakların çalışmalara dahil edilip edilemeyeceğini; gazete, yazılı eser, yazılı ve görsel belgeler, internet üzerinden elde edilecek olan çevrimiçi verilerin incelenmesi demektir.³ Çalışmamızda bu yöntem ışığında kullanacağımız kaynaklar, yer vereceğimiz yazılı ve çevrimiçi veriler derlenerek analiz yapılmıştır.

Dokümantasyon yönteminde yer alan literatür ve alan yazım taraması olan araştırmaya dahil edilecek çalışmaların künyelerinin tespit edilmesini kapsayan belge incelemesi⁴ ile literatür taraması yapılarak konumuz kapsamında; toplumsal cinsiyet, cinsiyet rolleri, ataerkil zihniyet, tahakküm, hiyerarşi, meşrulaştırma,

² Veysel Bozkurt, *Değişen Dünyada Sosyoloji* (Bursa: Ekin Yayınevi, 2011), 66.

³ Şebnem Aslan (ed.), *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri Nitel, Nicel ve Karma Tasarımlar İçin Bir Rehber* (Konya: Eğitim Yayınları, 2018), 218.

⁴ Aslan, 218.

şiddet, kadına yönelik şiddet gibi kavramlar aracılığı ile inceleme ve doküman analizi yapılmış ve çalışmanın konu başlıkları oluşturulmuştur.

Çoklu ortam (multimedya) verileri kişilerin birden çok duyu organına hitap eden elektronik ortamlardan da elde edilebilecek olan akademik çalışmalarda kullanılan bir doküman çeşididir.⁵ İnternet aracılığıyla kaynak tarama yöntemi ise çevrimiçi ortama kaydedilen verilerin kullanımıdır.⁶ Çalışmamızın bu kısmında internet aracılığıyla kaynak tarama metodu ve çoklu ortam verileriyle çalışmamıza dahil etmiş olduğumuz günümüzde kendilerini takip eden kitleleri olan ve popülerlik arz eden, güncel neslin medyatik düzeyde 6 erkek (Ahmet Mahmut Ünlü, Nurettin Yıldız, İhsan Şenocak, Mehmet Okuyan, Caner Taslaman, Recep İhsan Eliaçık) ve 2 kadın (Sibel Eraslan, Sema Maraşlı) kanaat önderinin kadına yönelik şiddet kapsamında dini, sosyal ve İstanbul Sözleşmesi'nin imza ve ardından fesih sürecine yönelik yorumlarının çevrimiçi ortamlarda yayınlamış oldukları video kayıtları, katılmış oldukları televizyon programları tespit edilmiştir. Ayrıca çalışmamıza dahil ettiğimiz kanaat önderlerinin çevrimiçi ve basılı olarak yayınlanmış olan köşe yazıları ve eserleri gibi metinsel verilerinden de yararlanılmıştır.

Son olarak kanaat önderlerinin kadına yönelik şiddete ilişkin takınmış oldukları tavır ve tutumlarının din sosyolojisi açısından içerik analizi yapılarak elde edilen veriler değerlendirilmiştir.

⁵ Şebnem Aslan (ed.), *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri Nitel, Nicel ve Karma Tasarımlar İçin Bir Rehber* (Konya: Eğitim Yayınları, 2018), 227.

⁶ Aslan, 237.

2. BÖLÜM: KADINA YÖNELİK ŞİDDETİN KAVRAMSAL HARİTASI

2.1. Şiddet Nedir?

Türkçe’de kullandığımız şiddet kelimesi etimolojik köken itibarı ile Arapça “ş-d-d” kökünden türemekte ve katı, sert, zor manalarını taşımaktadır.⁷ Kamus-i Türki’de “kaba kuvvet, sert, sertlik, katı davranış” şeklinde tanımlanırken,⁸ tarihte en eski kaynaklardan biri olan İrşadü’l-Müluk ve’s-Selatîn adlı eserde de benzer şekilde “katılık, sertlik, müsaadesizlik” manalarını taşıdığı aktarılmaktadır.⁹ Günümüzde Türk Dil Kurumunun yaptığı tanıma göre ise şiddet; “bir hareketin, bir gücün derecesi, yeğlilik, sertlik” veya “karşıt görüşte olanlara inandırma ya da uzlaştırma yerine kaba kuvvet kullanma” yahut “duygu veya davranışta aşırılık” anlamlarına gelmektedir.¹⁰

Batı dillerinde de bir kişiye cebren bir şeyi yaptırmak, zorlamak, saldırı, bedensel ve psikolojik olarak acı verme, yaralama şeklinde tanımlanan şiddet İngilizcede ve Fransızcada “violence”¹¹ ve Latince’deki “violentia” sözcüğü ile ifade edilmekte ve “acımasız kişilik, zorbalık, sert” kavramlarına karşılık gelmektedir.¹²

Dünya Sağlık Örgütü (WHO)’nün daha teknik ve daha kapsamlı tanımına göre ise şiddet; yaralama, ölüm, psikolojik olarak bir zarar meydana getiren yahut bu durumlarla sonuçlanma ihtimali taşıyan; kişinin kendine, bir başkasına veya bir topluluğa yönelik fiziksel olarak şiddet ve kuvvetin bir tehdit unsuru ya da fiili bir şekilde eyleme dönük kasıtlı kullanılmasıdır.¹³

6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine Dair oluşturulan kanunun 3.maddesinde “*Şiddet: kişinin fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik açıdan zarar görmesiyle veya acı çekmesiyle sonuçlanan veya sonuçlanması*

⁷ Serdar Mutçalı, *Arapça-Türkçe Sözlük*, (Dağarcık Yayınları, 1998), 435.

⁸ <https://www.osmanlicasozlukler.com/kamusiturki/tafsil-261340-zf1.html> erişim: 05.11.2023.

⁹ <https://www.etimolojiturkce.com/kelime/%C5%9Fiddet> erişim: 05.11.2023.

¹⁰ TDK Sözlük, (Türk Dil Kurumu Yayınları, 2005), 1866.

¹¹ <https://www.nisanyansozluk.com/?k=%C5%9Fiddet&lnk=1> erişim: 05.11.2023.

¹² Ergil Doğu, “Şiddetin Kültürel Kökenleri”, *Bilim Teknik Dergisi* (2001), 40; Artun Ünsal, “Genişletilmiş Bir Şiddet Tipolojisi”, *Cogito* (1996), 29.

¹³ Word Health Organization, “Word Report on Violence and Health”, (2002), 4. https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/42495/9241545615_eng.pdf erişim: 26.04.2024.

*muhtemel hareketleri, buna yönelik tehdit ve baskıyı ya da özgürlüğün keyfi engellenmesini de içeren toplumsal, kamusal veya özel alanda meydana gelen fiziksel, cinsel, psikolojik, sözlü veya ekonomik her türlü tutum ve davranış” şeklinde tanımlanmıştır.*¹⁴

2.2. Kadına Yönelik Şiddet Nedir?

İnsanoğlunun yaratıldığı günden bugüne, şiddet varlığını her daim devam ettiren bir olgu olmuştur. Fakat kadına yönelik şiddetin incelenmesi ve literatürde yer edinmesi 1960’lı yıllarda başlamıştır.¹⁵ Böylelikle kadına karşı şiddet çok yönlü bir mücadele alanı olarak ortaya çıkmıştır. Kadınların gerek özel gerek iş gerekse aile hayatında yaşadığı sorunların en başında gelen şiddet, konumuna göre; ekonomik, sosyal, bireysel, psikolojik, fiziksel, cinsel ve toplumsal olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁶

Kadına yönelik şiddet; temelde, kadın erkek arasında eşit bir şekilde olması gereken güce dayalı dengenin bozulması ve kadının geri plana düşmesine bağlı olarak meydana gelmektedir. Şiddeti uygulama noktasında erkeklerin kendilerine gerekçe olarak haklı sebepler üretmesi kadar ne yazık ki kendi yaptığı bir hatadan dolayı bunu hak ettiğini düşünen kadınlar da vardır.¹⁷

Dünyada ve ülkemizde onlarca kadın; fiziksel, psikolojik, ekonomik vb. yönlerden toplumsal cinsiyet algısına dayalı olarak da şiddete maruz kalmaktadır. Kadına yönelik şiddet herhangi bir kişi, bölge, inanış ya da coğrafya ile sınırlandırılmayan; kadınların ilerlemesi, değişmesi ve gelişmesini olumsuz etkileyerek çeşitli kalıcı/geçici izler bırakan bir hak ihlalidir.¹⁸ Bu hak ihlali de

¹⁴ **6284 Sayılı Kanun.** <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6284.pdf> erişim: 24.04.2024.

¹⁵ Muhammed Fatih Genç, (ed.), *Kadına Şiddeti Önlemede Din ve Değerler Eğitimi* (Ankara: Nobel Yayıncılık, 2021), 296.

¹⁶ Murat Korkmaz vd. (eds.), *Dünya’da, Türkiye’de Kadın ve Şiddet* (Ankara: Nobel Yayınları, 2015), 580.

¹⁷ Hüseyin Güleç vd., “Bir Kısır Döngü Olarak Şiddet”, *Psikolojide Güncel Yaklaşımlar Dergisi* (2012), 123; Murat Korkmaz vd. (eds.), *Dünya’da, Türkiye’de Kadın ve Şiddet* (Ankara: Nobel Yayınları, 2015), 199.

¹⁸ Korkmaz vd. (eds.), 572.

kadınların sıklıkla en yakınında olan veya bir zamanlar yakını kabul edilen eşleri, eski partnerleri, babaları gibi kişiler tarafından meydana gelmektedir.¹⁹

Genel manada ataerkil yapının yaygınlık kazandığı dünyada kadınların ikinci plana atılmasıyla oluşan toplumsal cinsiyet eksenli şiddet de kadına yönelik şiddet olarak ifade edilmektedir.²⁰ Şiddetin ve şiddeti uygulayanların hedefinde genellikle kadınlar ve kız çocukları yer aldığı için böyle bir tanımlama yapılmıştır.²¹

2.3. Kadına Yönelik Şiddetin Ortaya Çıktığı Alanlar

Kadına karşı şiddet; cinsiyetçi bir tutumla kadınları fiziksel, psikolojik, ekonomik, cinsel gibi çeşitli yönlerden hasara uğratarak onların yaşam alanlarına zarar veren, kısıtlayıcı tüm eylemleri kapsamaktadır. Şiddetin kadın boyutu geçmişten günümüze maalesef en çok var olan, gündeme getirilen ancak çözüme kavuşturulmayan insan hakları ihlaline dayalı bir meseledir. Şiddet; güçlünün zayıfı ezme çabasından doğan, erkeğin kadını zayıf olarak görmesinden kaynaklanan bir çeşit kadını sindirme metodudur.²² Kadının zayıf olarak görülmesi yalnızca fiziki anlamda bir zayıflık değildir. Kadını ekonomik ve toplumsal faktörler açısından da zayıf gören erkek, kadın üzerinde şiddet ile baskı kurmayı amaçlamaktadır.²³

Kadınlar özel yaşantısında şiddet türlerinin tamamına, hemen hemen her yaşta ve durumda; dil, din, ırk, sosyal konum fark etmeksizin maruz kalmaktadır. Bu nedenle kadına yönelik şiddeti dar bir çerçeve kapsamında sınırlandırmak yanlış olacaktır.

Kadına yönelik şiddeti incelediğimiz zaman; şiddetin doğum öncesi dönemlerde dahi başladığını görebilmekteyiz. Doğacak olan bebeğin cinsiyetinin kız olması, kız çocuklarına, erkek çocuklarına gösterilen ilgi alakanın gösterilmemesi, eğitimden mahrum bırakılarak öğrenim haklarının ellerinden alınması, istemedikleri bir evliliğe zorlanmaları, evliliğinde erkek çocuk doğuramadığı gerekçesiyle sözlü,

¹⁹ Oğuz Polat, “Şiddet”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Araştırmaları Dergisi* (2017), 19.

²⁰ Nurşen Adak (ed.), *Cinsiyet Eşitsizliği Sorunu-Sosyal Problemler Sosyolojisi Dünyadan ve Türkiye’den Örnekler* (Ankara: Siyasal Kitabevi, 2016), 156.

²¹ Mualla Köseoğlu, “Kadına Yönelik Şiddet Sorununun Sosyalleşme Süreci ve Toplumsal Cinsiyet Rollerini Çerçevesinde Değerlendirilmesi”, *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi* (2018), 79.

²² Aysel Yıldırım, *Sıradan Şiddet* (İstanbul: Boyut Yayın Grubu:1998), 89.

²³ Oğuzhan Saraç, “Kadına Karşı Kültürel Şiddet, Sebepleri ve Önlenmesine Dair Çözüm Yolları”, (2015), 2. <https://www.umut.org.tr/userfiles/files/PDFler/Og%CC%86uzhan%20Sarac%CC%A7.pdf>

fiziksel ve psikolojik şiddete maruz bırakılmaları, sosyal yaşantısında taciz, istismar tehdidi, namus adı altında işlenen cinayetlerden sorumlu tutulmaları ve bizzat kendi canlarına kastedilmesi, kadınların statü kazanmalarına ve iş hayatına atılmalarına engel olunması, ev içerisinde yaptıklarının görmezden gelinmesi ve bunun kadının görevi olarak kabul edilmesi gibi bir çok şiddet ve dayatma ile karşı karşıya kalmaktadırlar.²⁴ Bu olguların da temelinde ne yazık ki erkek egemen kabuller yatmakta ve bu kabuller toplum tarafından normalleştirildikçe güçlenmektedir.

Geçmişten günümüze var olan ataerkil düzeni devam ettirebilmek ve korumak adına kadınları sosyal hayattan soyutlayarak ev yaşantısının onlar için daha uygun olduğu düşüncesiyle temizlik, yemek yapmak, çocuk büyütmek vb. roller verilmiş ve benimsetilmeye çalışılmıştır (Köseoğlu, 2018:79). Bundan dolayı kadınlar uzun yıllar boyunca iş hayatı, sosyal alanlar gibi birçok konumun dışında tutulmuştur.

Kadınlar özel olarak kendilerine atfedildiğini düşündükleri ve güven içerisinde yaşayacaklarına inandıkları evlerinde; babaları, kardeşleri, partnerleri tarafından sözlü, fiziksel, cinsel, ekonomik, psikolojik gibi çeşitli yönlerden şiddete maruz bırakılmaktadırlar. Bu noktada kadın bütünüyle savunmasız kalmaktadır. Özellikle ekonomik anlamda gücün ve evin geçiminin erkekte olması, var edilen ataerkil sistemi aile içinde de beslemekte, kadının da bu aile düzenine ayak uydurma mecburiyeti olduğuna ikna etmektedir.²⁵ Böylece ev içerisinde meydana gelmiş olan bu hiyerarşik yapılanmada güçlü olduğu kabul edilen erkek; eşine, kızına, kız kardeşine, annesine çeşitli şekillerde şiddet uygulayabilme yetkisini kendinde bulmaktadır.²⁶

Meydana getirilmiş olan ataerkil sistem yalnızca aile yaşantısını etkileyen ve ev ortamında veya eşler arasında şiddete dönüşen bir unsur değil toplumda da buna dayanarak inşa edilen kadın erkek ilişkilerinin birçoğunda görülmektedir.²⁷

²⁴ Seyhun Kibar Sarı, *Ailenin Korunmasına Dair Kanun ve Aile Mahkemeleri Bağlamında Aile İçinde Kadına Yönelik Şiddet* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010), 11.

²⁵ Mualla Köseoğlu, “Kadına Yönelik Şiddet Sorununun Sosyalleşme Süreci ve Toplumsal Cinsiyet Rollerini Çerçevesinde Değerlendirilmesi”, *Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırmaları Dergisi* (2018), 79.

²⁶ Köseoğlu, 79.

²⁷ Köseoğlu, 80.

2.3.1. Fiziksel Şiddet

DSÖ tarafından yapılan tanımlamaya göre fiziksel şiddet, bir veya birkaç kişinin başka kişi/kişilere karşı uyguladığı; fiziksel bulguların, yaralanmaların meydana geldiği çeşitli eylemlerdir.²⁸ Bedende hasar bırakan bir eylem olduğu için dışarıdan bakıldığında fark edilebilmekte, bundan dolayı da sıkça gündeme gelen şiddet türü olmaktadır.²⁹

Şiddeti kadın özelinde ele aldığımız zaman genel olarak bu tür ile özdeşleştiğini görmekteyiz.³⁰ Kadına yönelik şiddetin sıklıkla karşımıza çıkan şekli olan fiziksel şiddet; itip kakmak, boğazını sıkmak, yumruk/tokat atmak, yüzüne veya vücuduna kimyasal madde dökerek zarar vermek vb. şekillerde³¹ bedene uygulanmakta³² ve eylemde bulunan tarafın, mağdur üzerinde yarattığı fiziksel güç üstünlüğüne bağlı olarak da kadın kontrol altında tutulmaya çalışılmaktadır.³³ Kadının daha zayıf olduğu düşünülen hamilelik döneminde de sıklıkla fiziksel şiddet uygulanmaktadır. Toplum tarafından belirlenen roller neticesinde sorumluluklarını bu dönemde yerine getirmekte zorlanan kadınlar eşleri tarafından şiddete maruz kalmaktadır.³⁴ Ayrıca yine hamilelik sürecinde eşinin cinsel ihtiyacını karşılayamadığı gerekçesiyle de kadınlar fiziksel şiddete maruz kalmaktadır.³⁵

Fiziksel şiddet, sosyal konum fark etmeksizin hemen her sınıfta kadınlara yönelik olarak meydana gelebilmektedir. Bu eylemlerin sonucunda kadınlarda;

²⁸ Murat Korkmaz vd. (eds.), *Dünya’da, Türkiye’de Kadın ve Şiddet* (Ankara: Nobel Yayınları, 2015), 579.

²⁹ Gizem Özkan, “Kadına Yönelik Şiddet- Aile İçi Şiddet ve Konuya İlişkin Uluslararası Metinler Üzerine Bir İnceleme”, *Hacettepe HFD* 7/1 (2017), 543.

³⁰ İbrahim Akkaş- Zeki Uyanık, “Kadına Yönelik Şiddet”, *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi* (2016), 37.

³¹ Gülşen Eryılmaz, “Aile İçi Şiddet, Kadın Sağlığı ve Hemşirelik”, *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi* (2001), 20.

³² Akkaş- Uyanık, 38.

³³ Nurşen Adak, *Değişen Toplumda Değişen Aile* (Ankara: Siyasal Yayınevi, 2000), 183.

³⁴ Emine Öztürk, *Türkiye’de Aile İçi Şiddet, Kadın Sığınma Evleri ve Din* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2008), 42.

³⁵ Öztürk, 45.

kendini önemsiz ve değersiz görmek, kendine olan saygısını yitirmek, çevresindekilere karşı kuşku ve korku taşımak gibi olumsuz etkiler meydana gelmektedir.³⁶

2.3.2. Psikolojik/Duygusal Şiddet

Bir kişiye planlı ve devamlı bir şekilde psikolojik olarak baskı yapmak, aşağılayarak değersiz hissettirmek ve sosyal yaşamdan dışlanmasını sağlamak üzere yapılan davranışlar psikolojik şiddet şeklinde tanımlanmıştır.³⁷

Psikolojik şiddet; kişide ruhsal anlamda hasar bırakan, fiziksel olmaktan ziyade bireyin psikolojik olarak rahatsızlık duymasına sebep olan her türlü eylemdir.³⁸ Yani kişilerde gözle görülür bir hasar bırakmasa da içsel bir problem meydana getirmektedir.³⁹

Başkaları tarafından gözlemlenerek tespit edilebilen bir şiddet türü olmadığı için çoğunlukla fark edilmesi güçtür fakat sonucunda kişilerde kendilerini önemsiz hissetme, her an tedirginlik yaşama, kaygı veya stres bozuklukları gibi çeşitli şekillerde problemler meydana getirmektedir.⁴⁰ Bu noktada kadınların sıklıkla maruz kaldığı bir diğer şiddet türü de psikolojik şiddet olmaktadır.

Kadınlar aşağılanma, sosyal ya da bireysel hayatlarında onlara küçük düşürücü davranışlarda bulunulma, her hareketlerinin eleştirilmesi ve alaya alınması, görmezden gelinmeleri, yapmış oldukları şeylerin beğenilmemesi veya yapacaklarına engel olunması gibi çeşitli şekillerde baskı görmektedirler.⁴¹

³⁶ İbrahim Akkaş- Zeki Uyanık, “Kadına Yönelik Şiddet”, *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi* (2016), 38.

³⁷ <https://www.aile.gov.tr/media/82082/kadina-yonelik-siddetle-mucadele-iv-ulusal-eylem-plani-2021-2025.pdf> , 15.

³⁸ Faruk Sancar (ed.), *Din ve Şiddet Tarihi, Dini, Siyasi, Kültürel, Sosyo-psikolojik Boyutlarıyla* (Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Yayınları, 2016), 77.

³⁹ Veda Bilican Gökkaya, “Türkiye’de Şiddetin Kadın Sağlığına Etkileri”, *Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi* (2009), 173.

⁴⁰ Sancar, 78.

⁴¹ Şeref Uluocak vd. (eds.), *Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve Kadına Yönelik Şiddet* (İstanbul: Paradigma Yayınları, 2014), 20.

Bu durumun sonucu olarak da kadınlar; özsaygılarını yitirmekte, yetersizlik hissine kapılmakta, sorumluluktan kaçınmakta, duygusal anlamda birliktelikten uzaklaşmakta, kişilerle iletişimde zorlanmakta ve intihara meyil göstermektedirler.⁴²

Birçok kadın erken yaşlarda genellikle erkekler tarafından duygusal şiddete maruz bırakıldıkları için hayatları boyunca ruhsal anlamda ciddi sıkıntılar çekmektedirler. Bu sıkıntılar ile büyüyen kadınlar sağlıklı bir yapıya bürünmeden ve henüz kendi sorunlarına çözüm bulamamışken çocuk sahibi olmakta ve içinde bulundukları duygu durumu ile çocuklarını büyötmeye çalışmaktadırlar.⁴³ Böylece, şiddetin her türünün aktarımı olduğu gibi psikolojik açıdan sağlıklı bireyler yetiştirilemediği için bu sarmal da katlanarak devam etmektedir.

2.3.3. Ekonomik Şiddet

KSGM tarafından yapılan tanıma göre kadına yönelik ekonomik şiddet; *“kadının istihdama katılımını etkileyen ya da ekonomik olarak zarara uğramasına neden olan eylemler”*dir.⁴⁴ Yine başka bir ifadeye göre; onun maddi harcamalarını kısıtlamak iş hayatına atılmasına engel olmak yahut çalışıyorsa kazandığı paranın eşi/babası/kardeşi tarafından alınması, alınacak ekonomik bir kararın belirleyicisinin yalnızca erkek olması, gelirin kadın tarafından bilinmemesi, tüm gücün erkeğin tekelinde olmasıdır.⁴⁵

Aile içerisinde güç dengesini ekonomik olarak geçimden sorumlu tutulduğu kabul edilen kişi yani erkek belirlemekte buna bağlı olarak da kadının maruz bırakıldığı ekonomik şiddete karşı tepki göstermesi engellenmektedir.⁴⁶

Tüm şiddet türlerinin birbirini beslediği gibi ekonomik anlamda kadının bir başkasına bağımlı olması da kadına karşı uygulanan fiziksel, duygusal, cinsel vb. diğer

⁴² İbrahim Akkaş- Zeki Uyanık, “Kadına Yönelik Şiddet”, *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi* (2016), 38.

⁴³ Veda Bilican Gökkaya, “Türkiye’de Şiddetin Kadın Sağlığına Etkileri”, *Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi* (2009), 174.

⁴⁴ <https://www.aile.gov.tr/media/82082/kadina-yonelik-siddetle-mucadele-iv-ulusal-eylem-plani-2021-2025.pdf> , 15.

⁴⁵ Emre Yanıkerem vd., “Şiddetin Kadın Sağlığına Etkileri ve Sağlık Çalışanlarının Rolü”, *Kadın Çalışmaları Dergisi* (2007), 34.

⁴⁶ Gökkaya, 174; Muhammed Fatih Genç, (ed.), *Kadına Şiddeti Önlemede Din ve Değerler Eğitimi* (Ankara: Nobel Yayıncılık, 2021), 301.

şiddet türlerinin meydana gelmesine sebebiyet vermektedir. Ancak bununla birlikte ekonomik kazanç elde etmesine rağmen erkeğin tahakkümü altına girmeye mecbur bırakılmış kadınların kazandıkları paralarına el konulması, banka/ hesap kartlarının ellerinden alınması, çalışıyor olsalar dahi kazançlarını özgürce kullanamamaları ekonomik şiddetin en yaygın örnekleri olarak görülmektedir.⁴⁷

Bir diğer sorun da kadının üretim gücünden yararlanılması ancak kadının emeğinin karşılığını kazanç olarak alamamasıdır. Bu durum genellikle aile, eş ile birlikte çalışılan durumlarda meydana gelmektedir. Böylece erkekler kadınları ekonomik olarak kendi denetimleri altında tutmaktadırlar.⁴⁸ Ekonomik anlamda erkeğe bağımlı hale getirilen kadın da ekonomik şiddetle beraber diğer tüm şiddet türlerine de maruz kalma noktasında savunmasız hale getirilmektedir.⁴⁹

Cinsel Şiddet

DSÖ tarafından yapılan tanıma göre cinsel şiddet “*cinsel eylem gerçekleştirmek amacıyla girişim, istenmeyen cinsel içerikli konuşmalar, birini cinsel amaçlı kullanmak, mağdur ve fail arasındaki ilişkinin niteliğine bakmaksızın, ev ya da iş ortamında kişinin cinselliğine yönelik zorlayıcı yaptırımlar*” şeklinde gerçekleşen eylemlerdir.⁵⁰

Fiziksel ve psikolojik şiddet ile birlikte uygulanan cinsel şiddet de yine kadınların sıkça maruz kaldığı bir şiddet türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Erkek tarafından güç, iktidar göstergesi olarak eşine, partnerine veya diğer kadınlara yönelik cinsel bir saldırıda bulunulması erkeğin kadını kontrol altında tutması olarak kabul görmektedir.⁵¹

Kadınların böyle bir durumla karşı karşıya kaldıklarında yaşadıkları şeyi anlatmaları oldukça zordur. Çünkü cinsel istismarda mağdurun değil eylemi yapanın

⁴⁷ Veda Bilican Gökkaya, “Türkiye’de Şiddetin Kadın Sağlığına Etkileri”, *Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi* (2009), 174.

⁴⁸ Emine Öztürk, *Türkiye’de Aile İçi Şiddet, Kadın Sığınma Evleri ve Din* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2008), 52.

⁴⁹ Öztürk, 53.

⁵⁰ <https://www.aile.gov.tr/uploads/ksgm/uploads/pages/dagitimda-olan-yayinlar/kadina-yonelik-siddetle-mucadele-ulusal-eylem-plani-2016-2020-icin-tiklayiniz.pdf> , 5.

⁵¹ Öztürk, 48.

tarafında olunacağını düşündüren birtakım kabuller vardır.⁵² Yaşamış oldukları bu kaygı onların maruz kaldıkları cinsel şiddeti gizlemelerine ve ne yazık ki gizledikçe de diğer tüm şiddet türlerinde olduğu gibi tekrarlanmasına sebep olmaktadır.

2.3.4. Siber/Dijital Şiddet

Siber şiddet diğer ifade ediliş biçimleriyle siber taciz veya dijital şiddet/taciz; klasik olarak bilinen şiddetlerin dışında internet erişimi sağlanan tüm cihaz ve ortamlarda meydana gelebilmektedir.⁵³

Kişiler, sosyal ağlarda; tehdit edilme, küçük düşürülüp aşağılanma, sürekli ve tekraren uygunsuz ve rahatsız edici mesaj metinlerine maruz kalma, aynı kişi ve kişilerin farklı profiller ile ısrarlı takibine bağlı olarak çevrim içi tacizine uğrama, kişisel bilgi, fotoğraf ve verilerine saldırılması gibi çeşitli şekillerde siber şiddete uğramaktadır.⁵⁴

Çevrimiçi ortamlarda saldırganca tutumlara en çok maruz kalanlar ise yine kadınlar ve çocuklar olmaktadır.⁵⁵ İnternet ortamında kişilerin gerçek kimlikleri ile dolaşım sağlama zorunluluğunun olmaması da siber şiddeti yaygınlaştırmaktadır. Buna bağlı olarak da sosyal ağlarda karşımıza çıkan ve kişisel alanlara müdahale edildiği için yaşamı da olumsuz etkileyen siber şiddet, küresel bir sorun halini almaktadır.⁵⁶

2.3.5. Tek Taraflı Israrlı Takip

Köken itibarı ile İngilizce olan ve “*stalking*” kavramına karşılık gelen ısrarlı takip, Türkçe ’de “*musallat olma*” şeklinde de ifade edilmekte ve gizli veya aleni bir biçimde karşı tarafı rahatsız edici eylemlerde bulunma manalarını taşımaktadır.⁵⁷

⁵² Aliye Mavili Aktaş, “Aile İçi Şiddet- Şiddet”, *Doğu Batı Dergisi* (2008), 154.

⁵³ Esra Gökçen Kaygısız, “Şiddet E-Hali: Siber Zorbalık”, *TİHEK Akademik Dergisi* (2020), 163.

⁵⁴ Mualla Köseoğlu, “Kadına Yönelik Şiddet Sorununun Sosyalleşme Süreci ve Toplumsal Cinsiyet Rollerini Çerçevesinde Değerlendirilmesi”, *Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırmaları Dergisi* (2018), 80.

⁵⁵ Ebru Cirban Ekrem- Sezer Er Güneri, “Kadına Yönelik Şiddetin Dijital Dünyaya Yansıması”, *Uluslararası İnsan Çalışmaları Dergisi* (2021), 365.

⁵⁶ <https://www.aile.gov.tr/media/82082/kadina-yonelik-siddetle-mucadele-iv-ulusal-eylem-plan-2021-2025.pdf> , 16.

⁵⁷ Veda Bilican Gökkaya, “Kadına Yönelik Şiddetin Israrlı Takip Boyutu Üzerine”, *Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* (2023), 53.

Bu eylemler; sosyal medya aracılığı ile, cep telefonunda çevrimiçi uygulamalar üzerinden veya kısa mesaj/sesli/cevapsız arama yoluyla kişiyi sürekli ve uygunsuz saat aralıklarında (sabah çok erken saatlerde, gece çok geç saatlerde vb.) rahatsız etmek, oturduğu mahalle/ semt etrafında dolaşarak takipte bulunduğu kişiyi bundan haberdar ederek tedirginlik yaratmak, iş yerine ya da ikamet ettiği evine giderek zorla içeri girmeye çalışmak yahut içeri alınmışsa oradan ayrılmayı ısrarla reddetmek şeklinde olabilmektedir.⁵⁸

Israrlı takibin odağında da diğer şiddet türlerinde olduğu gibi yine sıklıkla kadınlar yer almaktadır.⁵⁹ Failler mağdurların tanıdıkları kişiler olabileceği gibi hiç tanımadığı kimseler de olabilmektedir. Bu kişiler duygusal bir ilişki teklifine ret cevabı alan, akıl sağlığı yerinde olmayan, ehliyet sahibi olan, eski eş, komşu yahut tamamen yabancı bir birey ya da bir katil olarak karşımıza çıkabilmektedir.⁶⁰ Uluslararası Kadın Araştırmaları Merkezi'nde toplumsal cinsiyete dayalı siber şiddete dair yapılan bir çalışmada failerin mağdurlara psikolojik olarak rahatsızlık vermelerinin yanında fiziksel olarak da zarar verebilecek söylemlerde bulundukları tespit edilmiştir.⁶¹ Bunun temel sebebi ise kadınların hakaret, zorbalık, cinsel taciz gibi davranışlara karşı daha savunmasız olduğu, böyle bir durumla karşılaştıkları zaman genellikle yaşadıkları olumsuzluktan kimseye bahsetmemelerinin daha doğru olduğuna dair genel kabuller olmasıdır.⁶²

Çevrimiçi olarak yapılan dijital şiddet, çeşitli platformlarda toplumsal cinsiyetin dayattığı algıların da etkisiyle artarak devam etmekte ve ciddi bir tehdit unsuru haline gelmektedir.⁶³ Yasal önlemler alınması hususunda yeterli düzenlemeler bulunmakta (İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, 1949:2, Kişisel Verilerin

⁵⁸ Recep Doğan, “Kadına Yönelik Şiddetin Bir Türü Olarak Israrlı Takip (Stalking) Kavramı ve Suçu”, *Ankara Barosu Dergisi* (2014), 144.

⁵⁹ Doğan, 142.

⁶⁰ Doğan, 142.

⁶¹ **ICRW**, Technology-facilitated gender-based violence: What is it, and how do we measure it? (2018), <https://www.icrw.org/publications/technology-facilitated-gender-based-violence-what-is-it-and-how-do-we-measure-it/>. Erişim: 21.10.2023

⁶² Merve Sarışın, “Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddetin Yeni Yüzü: Dijital Şiddet”, *KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi* (2022), 273; Meltem Demirgöz Bal, “Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Genel Bakış”, *KASHED* (2014), 23.

⁶³ Sarışın, 280.

Korunması Kanunu, 2016:10-12, T.C. Anayasası, 1982:7, Türk Ceza Kanunu, 2004:9001) fakat farkındalık oluşturulması ve bununla birlikte çağın getirisi olan yaygın teknolojinin zararlı kullanımında kadınların haklarını korumalarına dair bilgilendirilmesi noktasında adımların atılması önem arz etmektedir.⁶⁴

6284 sayılı kanun kapsamında tanımlanıp suç olarak kabul edilen.⁶⁵, kişilerin yaşam kalitesini düşüren, psikolojik, fiziksel, cinsel şiddetle sonuçlanabilme olasılığı taşıyan ısrarlı takip şiddeti kontrol altına alınması önem arz eden ciddi bir problemdir. Sorunun ve kişilerin tespit edilip müdahalede bulunulması, mağdurların karşılaşılabilecekleri olası tehlikelerden korunmalarını sağlayacaktır.

2.4. Şiddetin Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet ile İlişkisi

Cinsiyet kavramının nasıl tanımlanacağı sosyal bilimler literatüründe önemli bir tartışma alanıdır. Klasik yaklaşımlara göre cinsiyet kavramı, biyolojik olarak kişinin doğuştan sahip olduğu ve kültürel herhangi bir olguyla tanımı değişmeyen bir kavramdır.⁶⁶ İslam Ansiklopedisi'nde cinsiyet kavramı "*canlılarda erkekle dişiye birbirinden ayıran ve türün devamı için bunların birbirini tamamlamasını sağlayan özellikler bütünü*" şeklinde tanımlanmaktadır.⁶⁷ Fakat bu yaklaşımların yanı sıra dini terminolojide "hüsnâ" olarak nitelendirilen insanlar da vardır. Bu insanlar zamanla farklı cinse özenme veya yönelme eğilimi gösteren bireyler değillerdir. Tıbbi bir durumun söz konusu olduğu bu bireyler fiziksel ve biyolojik birtakım problemlerden ötürü çift cinsiyetli/ iki cinsiyet özelliğine de sahip olarak dünyaya gelmektedirler.⁶⁸

İslam hukukunda hüsnâ olarak adlandırılan bireylerin cinsiyet özellikleri dokuz farklı tip olarak karşımıza çıkmaktadır. Belirtilen cinsiyet tiplerini kısaca ele alalım.

⁶⁴ Merve Sarışın, "Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddetin Yeni Yüzü: Dijital Şiddet", *KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi* (2022), 281.

⁶⁵ Recep Doğan, "Kadına Yönelik Şiddetin Bir Türü Olarak İsrarlı Takip (Stalking) Kavramı ve Suçu", *Ankara Barosu Dergisi* (2014), 153.

⁶⁶ Duygu Dumanlı, "Reklamlarda Toplumsal Cinsiyet Kavramı ve Kadın İmgesinin Kullanımı; Bir İçerik Analizi", *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi* (2011), 133.

⁶⁷ Hayati Hökelekli, içinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993, 21.

⁶⁸ Orhan Çeker, içinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1998, 491-492. <https://islamansiklopedisi.org.tr/hunsa> erişim: 12.02.2024.

Kromozomlara göre normal cinsiyet özelliği gösteren bireyler 46XX (kadın) veya 46XY (erkek) şeklinde doğarlar ancak kromozom yapısı 46XX olduğu halde böbrek üstü bezlerde yüksek miktarda androjen salgılanması ile bireyler erkek karaktere daha yakın olurlar. Bunun tersi durumda da 46XY kromozomu ile yani erkek olarak dünyaya gelmiş olmasına rağmen bireylerde var olan androjenin yeterli düzeyde dişilik kanal sistemini baskılamaması ile erkek cinsiyeti geri planda kalır. Bu iki durumda kişilerin dış genital organlarının zıt cinsine göre gelişmesine sebep olur.⁶⁹

Gonadal cinsiyet olarak nitelendirilen ve sağlıklı bireylerde; erkeklerde testis kadınlarda yumurtalık olarak karşımıza çıkan bu özellik, bahsi geçen bireylerde gonadal defekt yani cinsiyet gelişiminde kusurlu olarak gelişim göstermektedir. Yani kişi erkek olarak dünyaya gelmişse de dış genital organı dişi gibi olabilmektedir. Bunun yanı sıra farklı bir yapıda yahut iç genital organları erkek gibi olsa da dış genital organı kadın olabilmektedir.⁷⁰

Mevcut durum hormonal bozukluklardan kaynaklı olarak da meydana gelebilmektedir. Kimisinde XY kromozomu olmasına karşın dış genital organı tamamen kadın ya da dış genitali kadın olup hiç iç genital organı olmayarak gelişebilmektedir. Bu iki durum androjen yani böbrek üstü bezlerden salgılanan erkeklik hormonuna bağlı olan reseptör hastalıklarıdır.⁷¹

Bunun yanı sıra hormonal cinsiyet bozukluğunda kromozom yapısı ile ilgili olan sorunlar da vardır. Bunlar; bir tane X kromozomu eksik olan yani 45X kromozoma sahip olarak dünyaya gelen turner sendromlu bireyler, x kromozomu fazla olan 47XXY klinefelter sendromlu bireyler, 47XXX Triple-X sendromlu bireyler, 46XX sendromu olarak bilinen genetik olarak dişi fakat görünüm itibarıyla erkek olan bireyler, 47XYY sendromlu bireylerdir.⁷² Bu bireylerin her biri cinsiyet noktasında genetik olarak problemler ile dünyaya gelmiş bireylerdir.

Bunların dışında embriyonun gelişimi sırasında meydana gelen anormal durumlara bağlı olarak gelişen; pür gonadal ve karma gonadal durumlar vardır. Pür gonadal bireyler hem dış görünüş hem de psikolojik olarak dişi olmakla beraber dişilik

⁶⁹ Hilal Duman, “İslam Hukukunda Hünsa (Çift Cinsiyetliler)”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* (2002), 298.

⁷⁰ Duman, 299.

⁷¹ Duman, 299.

⁷² Duman, 300-301.

karakteri düşük olan kişilerdir. Karma gonadal ise iki cinsiyet de bir arada görülür ve karışık yapıdadır.⁷³

Yani klasik yaklaşımların yanı sıra var olan kromozomlara, X kromatinine, dış genital organlara, kanal sisteminin gelişimine göre, gonadal, hormonal, psikolojik, sosyal ve genetik olmak üzere çeşitli cinsiyet tiplerinin olduğu bir gerçektir. Aktardığımız üzere bu cinsiyet tiplerinde, aynı yönde yani dişi ya da erkek yönlü gelişim olması ile kişiler cinsiyetini tam olarak bulabilmektedir. Fakat herhangi birinde bozukluk olması değişik türdeki sapmalara neden olabilmektedir.

Judith Butler'ın da bu konudaki *performativite teorisi* de cinsiyet yaklaşımında biyolojik temelli yorumlamadan uzaklaşılması gerektiğini savunmaktadır. Ona göre cinsiyetlerin oluşmasında genetik kodlar değil toplumsal ve kültürel normlar yer almaktadır.⁷⁴ Yani insanlar tarafından algılanan ve benimsenen cinsiyetler aslında toplum tarafından inşa edilen ve öğretilen birtakım rollerden oluşmaktadır. Bu teoriye göre cinsiyetler performanslar aracılığıyla devinimsel olarak daima tekrardan üretilmektedir.

Bununla beraber zamanla toplum tarafından cinsiyetlere atfedilen anlamlarla birlikte birtakım roller meydana getirilmiştir. Biyolojik kökenden, cinsiyet tiplerinden ve yaklaşımlardan ayrı olarak toplumun davranış noktasında, kişilerden beklentileri kadınlık erkeklik ekseninde şekillenmektedir.⁷⁵ Bu da toplumsal cinsiyet kavramını ortaya çıkarmaktadır.

Toplumsal cinsiyet kavramını literatüre kazandıran kişi olan Ann Oakley'e göre toplumsal cinsiyet (gender); kadın ve erkeğe, toplum tarafından yüklenen kalıp yargılardan oluşmaktadır.⁷⁶ Dolayısıyla da toplum kişilerden, kendilerine uygun olduğu kabul edilen davranışları sergilemelerini istemektedir. Örneğin bir erkek çocuğunun çok küçük yaşlardan itibaren giyim, oyuncak seçimi gibi kişisel alanlarında tercih ettiği/ ettirildiği belli renkler ve oyuncak türleri vardır. Mavi rengi tercih ettiği

⁷³ Hilal Duman, "İslam Hukukunda Hünsa (Çift Cinsiyetliler)", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* (2002), 301.

⁷⁴ Önder Yağmur-Sevinç Kelebek, "Performatif Pratikler Bağlamında Cinsiyetçilik Kavramı", *Sanat Dergisi* (2022), 36.

⁷⁵ Celalettin Vatandaş, "Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı", *İstanbul Journal Sociological Studies* (2007), 30.

⁷⁶ Gordon Marshall, *Sosyoloji Sözlüğü*, çev. Osman Akınhay-Derya Kömürcü (Bilim ve Sanat Yayınları, 1999), 98.

durumlarda takdir edilirken pembe rengi seçtiği durumda ya sert bir tepki ile karşılaşmakta ya da engel olunarak bu kalıp yargıların içine hapsedilmektedirler.⁷⁷ Bu da onların cinsiyetlerine uygun olduğunu düşündükleri doğru olarak kabul edilen renk ve oyuncak tercihini yapması gerektiği noktasında pekiştirectir. Böylece temelde oluşturulan cinsiyet rolleri hayatları boyunca onları şekillendirmeye ve belli kalıplar içinde tutmaya sebep olmaktadır.⁷⁸

İlerleyen yaşlarda değişen rollerle birlikte erkekler evin geçimi, ev dışında yapılması gereken işlerle ilgilenirken; kadının evin içinde temizlik, yemek, çocuk bakımı gibi işlerden sorumlu tutularak bunların kadınlar için daha uygun görüldüğü söylenmekte ve bu düşünce dayatılmaktadır.⁷⁹

Ataerkil toplumlarda kadınların erkeklerden daha alt seviyelerde olduğu, fiziksel olarak daha zayıf olmaları, tüm alanlarda erkeklerden geri planda olması gerektiği kanısı kabul görülmektedir.⁸⁰ Buna bağlı olarak da toplumsal cinsiyet eşitsizliği kapsamında, toplumların meydana getirdiği iktidar ilişkilerine bağlı olarak kadınlar; sosyal, ekonomik, eğitim gibi çeşitli alanlarda haklarının kısıtlanması/kullandırılmaması gibi cinsiyete dayalı ayrımcılığa maruz kalmaktadır. Bu eşitsizlik iş hayatına katılmasını, ekonomik kazancını elde etmesini, öğrenim haklarını, fiziksel ve psikolojik sağlığını vb. olumsuz etkileyerek çeşitli problemler oluşturmaktadır.⁸¹

Örneğin eğitim hayatında her meslek dalı kadınlar için uygun görülmemekte, iş hayatında ise çocuk doğurma/ çocuk sahibi olma gibi çeşitli bahanelerden dolayı işten çıkarılma, işe alınmama şeklinde ayrımcılıklar yapılmaktadır.⁸² Böylelikle evin içine hapsedilen kadının eğitim görme, iş hayatına atılma gibi hakları elinden alınmakta ve bu durumla beraber olarak psikolojik ve ekonomik şiddete maruz

⁷⁷ Lerzan Gültekin vd. (eds.), *Toplumsal Cinsiyet ve Yansımaları* (Atılım Üniversitesi Yayınları, 2013), 30.

⁷⁸ Celalettin Vatandaş, “Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı”, *İstanbul Journal Sociological Studies* (2007), 35.

⁷⁹ Gordon Marshall, *Sosyoloji Sözlüğü*, çev. Osman Akınhay-Derya Kömürcü (Bilim ve Sanat Yayınları, 1999), 98; Gültekin vd., 28.

⁸⁰ Gültekin vd., 29.

⁸¹ Hatice Şimşek, “Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinin Kadın Üreme Sağlığına Etkisi: Türkiye Örneği”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi* (2011), 120; Meltem Demirgöz Bal, “Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Genel Bakış”, *KASHED* (2014), 20.

⁸² Gültekin vd., 29.

bırakılmaktadırlar.⁸³ Erkeklerin doğuştan sahip olduğu bu haklar maalesef kadınlara aynı ölçüde tanınmamaktadır. Bu durumun gerekçelerinden birisi toplum tarafından erkeğe yüklenen evin maddi geçimini sağlamak gibi sorumluluklarının olmasıdır. Fakat kadının okur yazar olması, eğitim alması, iş hayatına atılması gibi noktalarda böyle bir destek gösterilmemektedir.⁸⁴ Çalışan kadın nüfusu da kadınların tam zamanlı olarak ev işlerinden sorumlu tutulmalarından dolayı erkeklerin seviyesine yükselememiştir. Bununla beraber çalışan kadınların erkeklerin çalışma haklarını gasp ettiklerini ve kadının yerinin evi olması gerektiğine dair söylemlerde bulunanlar da vardır.⁸⁵ Oluşturulan algıların her biri toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı olarak kadına yönelik şiddetleri ortaya çıkarmaktadır.

Kadınların erkeklere tanınan tüm haklara sahip olmaması ve erkeğin kontrolü altında olması gereken bir varlık olarak kabul edilmesi; psikolojik olarak, çalışma hayatından ve eğitimden mahrum bırakılması; ekonomik ve duygusal olarak, güçsüz ve zayıf olarak kabul edilerek bir erkeğe muhtaç olduğunun ifade edilmesi ise fiziksel olarak şiddet görmelerine kapı aralamaktadır.

Toplumsal cinsiyete dayalı kadına yönelik şiddet “*kadınlara karşı cinsiyetinden dolayı veya orantısız bir biçimde kadınları etkileyen cinsiyet temelli şiddet*” olarak tanımlanmaktadır.⁸⁶ KSGM tarafından hazırlanan Aile İçi Şiddet Çalışmasında bir yıl içerisinde her 10 kadından en az 1’inin fiziksel şiddete, istemedikleri cinsel birliktelikle beraber şiddete, duygusal ve ekonomik şiddete maruz kaldığı tespit edilmiştir (T.C. Başbakanlık, 2009).

Ayrıca 21 Haziran 2023 yılında yayımlanan Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA)’nın teknik ve finansal desteği ile hazırlanan, Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu (TKDF)’nin 7/24 hizmet veren “*Ev İçi Acil Yardım Hattı*”na 2007-2021 yılları arasında yapılan başvuruların analiz sonuçları raporlaştırılmış ve “*Ev İçi Acil Yardım Hattı 2007-2021 yılları Arası Verilerin İstatistiksel Analiz Raporu*” meydana getirilmiştir.

⁸³ Ayşe Akın, “Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığı ve Sağlık”, *Toplum Hekimliği Bülteni* (2007), 5.

⁸⁴ Eda Doğan, *Türkiye’de Yoksulluğun Ölçülmesi*, (T.C. Kalkınma Bakanlığı, Uzmanlık Tezi, 2014), 58.

⁸⁵ <https://www.youtube.com/watch?v=Dhzzmbij4Uw> erişim: 01.12.2023.

⁸⁶ Meltem Demirgöz Bal, “Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Genel Bakış”, *KASHED* (2014), 23.

Bu rapor, taraflarına gelen 28 binden fazla arama kaydının analizi ile Türkiye’de bugüne kadar yapılmış olan en geniş kapsamlı çalışmalardan biri olarak kabul görülmektedir. Kurum beş farklı dil ile hizmet sunduğu için ulaşım ağı oldukça geniş olup gelen her çağrıya dönüş yapılması hedeflenmiştir.⁸⁷

Gelen arama raporlarının analizi ise şu şekildedir: Yardım talebinde bulunan her 10 kişiden 8’i kadındır. Bunların %73’ünü evli ve orta yaş grubu kadınlar oluşturmaktadır. Diğerlerinin %12’si bekarlar ve %7’si de boşanmış kişilerdir. Şiddet uygulayanların ise %90’ını erkekler oluşturmaktadır. Erkekler tarafından şiddete maruz bırakılan kadınların failleri %63 oranı ile eşleri, %21 ile aile üyeleri olarak raporlaştırılmıştır. Kadınlar ile birlikte şiddete maruz kalan bireyler de çocuklar özellikle de kız çocukları olmaktadır. 10 kişiden 3’ünde yani %29 oranında fail baba olmakta, %19 oranında diğer aile üyeleri, %16 oranında ise kardeşler olmaktadır.⁸⁸

Yapılan aramaların en yaygını fiziksel şiddet şikâyeti olarak kaydedilmiştir. 17601 ihbar bu şiddet türüne dair yapılmıştır. Onu takip eden ise 15059 ile duygusal şiddettir. Bunlara oranla ihbar sayısı daha az olanlar ise 5608 ile sosyal şiddet, 4346 ile ekonomik şiddet ve 1456 ile cinsel şiddet olarak kaydedilmiştir.⁸⁹

TÜİK verilerine göre en son yayımlanmış olan 2022 yılında yapılan çalışmada kadınların %30,4’ü geceleri yalnız yürürken kendilerini güvende hissetmemektedir.⁹⁰ Bunun da temel sebebi kadına yönelik şiddet vakalarındaki artıştır.

Bu bağlamda şiddetin belirleyicilerinden biri toplumda var olan cinsiyetçi tutumdur denilebilmektedir. Erkek kadının üzerinde hakimiyetini kurabilme gayesi ile bu eylemlere başvurmaktadır ve bu eylemlerin toplumun gelenek, örf-adetleri

⁸⁷ <https://turkiye.unfpa.org/tr/ev-ici-siddet-raporu-basin-bulteni#:~:text=Gelen%20aramalara%20g%C3%B6re%2C%20en%20yayg%C4%B1n,y%C3%BCzde%208'i%20cinsel%20%C5%9Fiddet> erişim: 03.01.2024.

⁸⁸ <https://turkiye.unfpa.org/tr/ev-ici-siddet-raporu-basin-bulteni#:~:text=Gelen%20aramalara%20g%C3%B6re%2C%20en%20yayg%C4%B1n,y%C3%BCzde%208'i%20cinsel%20%C5%9Fiddet> erişim: 03.01.2024.

⁸⁹ <https://turkiye.unfpa.org/tr/ev-ici-siddet-raporu-basin-bulteni#:~:text=Gelen%20aramalara%20g%C3%B6re%2C%20en%20yayg%C4%B1n,y%C3%BCzde%208'i%20cinsel%20%C5%9Fiddet> erişim: 03.01.2024.

⁹⁰ <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Kadin-2022-49668> erişim: 03.01.2024.

tarafından desteklenmesi de şiddeti uygulayan kişi ve kişilerin güçlenmesine sebebiyet vermekte, kadını da aynı oranda küçük düşürmekte ve değersiz hissettirmektedir.⁹¹

2.5. Kadına Yönelik Şiddet Konusunda Devletin Tutumu ve Yasal Önlemler

Toplumun düzeninin bütün bireylerin güvenliğini ve iyiliğini sağlayacak şekilde korunması için bireysel hakların ihlalinin önüne geçilmesi gerekmektedir. Ortaya çıkan bu sorumluluktan dolayı da birtakım önlemler alınması şarttır. Batı dünyasında ikinci dalga feminizm hareketinin de etkisiyle 1960'lı yıllarda kadına yönelik şiddet literatüre girerek erkek egemen tutum, norm ve yaklaşımlar tartışılmaya başlanmış, Türkiye'de de benzer tarihlerde siyaset içinde yaygınlık göstermekle beraber kadın örgütleri kurulmaya başlamıştır.⁹²

Kadına yönelik şiddet noktasında uluslararası alınan önlemlerden olan ve bu çalışmalara kaynaklık eden BM tarafından 1979'da kabul edilen, 1981'de yürürlüğe giren ve 1985 yılında Türkiye'nin de üye olduğu "Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması" (CEDAW) sözleşmesi; merkezine kadın haklarını alan tek sözleşmedir.⁹³

CEDAW Sözleşmesi'nde ilk etapta kadına yönelik şiddet konusu doğrudan ele alınmamıştır fakat cinsiyet eşitsizliğine dayalı ayrımcılık temelli bir sözleşme olduğu için şiddete de dolaylı olarak değinildiğinden söz etmek mümkündür.⁹⁴ 1992 yılına gelindiğinde Komite'nin tavsiye kararı ile kadına yönelik şiddet konusu gündeme

⁹¹ Hande Çalışkan- Emrah İsmail Çevik, "Kadına Yönelik Şiddetin Belirleyicileri: Türkiye Örneği", *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi* (2018), 219.

⁹² Ayşegül Yaraman, "Türkiye'de Kadınlık Durumu ve Toplumsal Değişme", 5.
<http://www.aysegulyaraman.com/makale/turkiyede%20kadinlik%20durumu%20ve%20toplumsal%20degisme.pdf>

⁹³ Gizem Özkan, "Kadına Yönelik Şiddet- Aile İçi Şiddet ve Konuya İlişkin Uluslararası Metinler Üzerine Bir İnceleme", *Hacettepe HFD* 7/1 (2017), 548.

⁹⁴ Ekin Bozkurt Şener, *Kadına Yönelik Aile İçi Şiddeti Önlemede 4320 Sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun ve Değerlendirilmesi* (T.C. Başbakanlık KSGM Yayınları, 2011), 29.

gelmiş⁹⁵ ve metinde yer alan 19 No’lu karar sayesinde kadına karşı şiddetin önlenmesi noktasında adım atılmış ve bundan devletler sorumlu tutulmuştur.⁹⁶

1993 yılına geldiğimizde kadına yönelik şiddetin önlenmesi konusunda yapılan ilk ve en önemli çalışma ise BM tarafından kabul gören “Kadınlara Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılmasına Dair Bildirge” olmuştur. Bu bildirge sayesinde tüm devletlerin iç hukukundaki düzenlemelere kadına karşı şiddetin önlenmesine dair ilkelerin eklenmesi sağlanmıştır.⁹⁷ Bu gelişmeler ışığında Türkiye’de de ailenin korunması özelinde 1998 yılında “4320 Sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun” çıkarılmıştır.⁹⁸

Aile mahkemelerinin kurulması ile birlikte de 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun, aile içi şiddet kapsamında gündeme getirilmiştir.⁹⁹ 4 maddeden meydana gelen ve ilk maddesinde aile içi şiddetin tanımı yapılan kanunda bu konu ilk kez çözüm bulunması gereken bir sorun olarak nitelendirilmiştir.¹⁰⁰ Kanuna göre aile içinde mağdur olan kişi -özellikle de kadınlar ve çocuklar- herhangi bir hukuki süreç ile uğraşmak durumunda kalmadan yahut şikâyetle bulunma zorunluluğu olmadan da bir başkası tarafından ihbar edilmesi ile harekete geçilebilmektedir. Böylelikle şiddetin uygulandığı ilk andan itibaren müdahale edilerek doğacak sorun/sorunlara daha erken çözüm bulunması amaçlanmıştır.

2004 yılında Yeni Türk Ceza Kanunu’nun TBMM tarafından kabul edilmesinin ardından ise kadına yönelik şiddet konusunda yapılan düzenlemeler ile önemli gelişmeler yaşanmıştır. Yeni TCK ile cinsel nitelikli suçlarda aile merkezli söylemler terk edilip, bunun yerine kadın ve birey merkeze alınarak; ahlak, namus, töre gibi söylemlere bağlı ifadeler kanundan çıkarılmıştır. Mevcut tanımlamalar genişletilerek, tacize uğrayan kadın için; eylemi gerçekleştirene ceza verilmesi ile

⁹⁵ Ekin Bozkurt Şener, *Kadına Yönelik Aile İçi Şiddeti Önlemede 4320 Sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun ve Değerlendirilmesi* (T.C. Başbakanlık KSGM Yayınları, 2011), 31.

⁹⁶ Melike Nur Kılıç, *Kadına Yönelik Şiddet: Sosyo-psikolojik Arka Planı, Manevi Boyut, Hukuki Yaptırımlar* (Ankara: Ankara Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009), 58.

⁹⁷ Kılıç, 58.

⁹⁸ Kılıç, 59.

⁹⁹ Seyhun Kibar Sarı, *Ailenin Korunmasına Dair Kanun ve Aile Mahkemeleri Bağlamında Aile İçinde Kadına Yönelik Şiddet* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010), 88.

¹⁰⁰ Sarı, 92.

birlikte cinsel suçların cezaları da arttırılmıştır.¹⁰¹ Evli ya da bekar olma ibaresi de kaldırılarak taciz/ tecavüze uğrayan her kadın için faile aynı cezai yaptırım uygulanması kararı alınmıştır.¹⁰²

11 Mayıs 2011 yılında ise Avrupa Konseyi tarafından İstanbul’da imzaya açılan ve bu yüzden ülkemizde İstanbul Sözleşmesi olarak anılan “Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi” imzalanmıştır.¹⁰³ Katılım sağlayan 18 devlet arasında, sözleşmeye hem ev sahipliği yapan hem de ilk imzalayan devlet Türkiye olmuştur.¹⁰⁴ (Canikoğlu, 2015:365).

Sözleşmede yer alan ifadeler ayrıntılı bir şekilde kadına karşı şiddetin tüm boyutlarını (fiziksel, cinsel, psikolojik vd.) ele alarak; aile içi şiddeti önlemeyi ve ayrımcı tutumları ortadan kaldırmayı, mağdurların korunma ve yardım taleplerine kısa sürede dönüş sağlanarak çözüm bulunmasını ve şiddeti engelleme konusunda birlik olunmasını amaçlamaktadır. Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi, toplumsal cinsiyet konusunu ele alan ve tanımlayan ilk uluslararası sözleşme olması noktasında da önem arz etmektedir.

Kadına karşı şiddet olaylarında meydana gelen artışa binaen; AB uyum sürecinde yapılacak düzenlemelerin ve İstanbul Sözleşmesi’nin etkisiyle beraber 8 Mart 2012 tarihinde 6284 sayılı “Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesi Kanunu” yürürlüğe girmiştir.¹⁰⁵ 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun’un eksikliklerini gidermek ve uygulama noktasındaki sorunlara çözüm olması gayesiyle çıkarılan 6284 sayılı kanun kadına yönelik şiddetin önlenmesi hususunda oldukça mühimdir.

¹⁰¹ Melike Nur Kılıç, *Kadına Yönelik Şiddet: Sosyo-psikolojik Arka Planı, Manevi Boyut, Hukuki Yaptırımlar* (Ankara: Ankara Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009), 62.

¹⁰² Kılıç, 62.

¹⁰³ Gizem Özkan, “Kadına Yönelik Şiddet- Aile İçi Şiddet ve Konuya İlişkin Uluslararası Metinler Üzerine Bir İnceleme”, *Hacettepe HFD* 7/1 (2017), 555.

¹⁰⁴ Seher Kırbaş Canikoğlu, “Kadına Yönelik Şiddetin ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesine Dair Ulusal ve Uluslararası Mevzuat (İstanbul Sözleşmesi ve 6284 Sayılı Kanun)”, *Ankara Barosu Dergisi* (2015), 368.

¹⁰⁵ Muhammed Fatih Genç, (ed.), *Kadına Şiddeti Önlemede Din ve Değerler Eğitimi* (Ankara: Nobel Yayıncılık, 2021), 233.

Ancak atılan bu adımların ardından Türkiye 2021 yılının mart ayında; sözleşmeyi ilk imzalayan ülke olmasına rağmen, Avrupa Konseyi Genel Sekreterliği'ne sözleşmeden çekilme kararını iletmış ve bu karara aynı yılın temmuz ayında dönüş yapılarak çekilme beyanı onanmıştır.¹⁰⁶

Kadına yönelik şiddetle mücadele noktasında yapılan çalışmalardan bir diğeri de 3 ila 4 yıllık olarak hazırlanan ve her 3-4 yılın sonunda revize edilerek yayımlanan ulusal eylem planlarıdır. İlk olarak Başbakanlığa bağlı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM) öncülüğünde 2007-2010 yılları arasını kapsayan “Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı” adı altında yayımlanan çalışmada; uluslararası ve Türkiye’deki gelişmeler, eylem planının amaç ve hedefleri, bunlara ek olarak planın detaylı anlatımı paylaşılmıştır.¹⁰⁷ Sonraki yıllarda oluşturulan çalışmalar da yine Aile ve Sosyal Hizmet Bakanlığı (ASHB)’ye bağlı olarak ve süreç içerisinde geliştirilen/ değiştirilen/ düzenlenen planların eklenmesi ile tekrarlanmıştır. Şu an içinde bulunduğumuz yılı da kapsayan 2021-2025 yılı IV. Ulusal Eylem Planı da 2021 yılında yayımlanmış olup önceki yıllardan farklı olarak şiddetin sınıflandırılması konulu başlığa “siber şiddet ve tek taraflı ısrarlı takip” eklenerek güncellenmiştir.¹⁰⁸ Çalışmaların her yıl “izleme raporları” ilgili bakanlığın internet sayfasında yayınlanmaktadır. Bunlarla beraber kadına yönelik şiddeti izleme komitesinin eylem planının yıllık değerlendirmesini yapmasına yönelik karar, planın değerlendirme bölümünde yer almaktadır.¹⁰⁹

Son olarak, İçişleri Bakanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğü (EGM) tarafından 2018 yılında oluşturulan “Kadına Destek Uygulaması” (KADES) da yine kadına yönelik şiddetin önüne geçilebilmek adına üretilen resmi bir uygulamadır. EGM tarafından takip edilen ihbarlar “Kadın Acil Destek İhbar Sistemi”ne ulaşmakta ve ivedilikle müdahalede bulunulması amaçlanmaktadır. İçişleri Bakanlığı’nın resmi

¹⁰⁶ Betül Kalyoncu- Nur Karahan Tarım, “Kadına Karşı Şiddetle Mücadelede Devletin Önleyici Tedbirler Alma Konusunda Uluslararası Sözleşmelerden Doğan Sorumluluğu”, *Terazi Hukuk Dergisi* (2022), 59.

¹⁰⁷ <https://www.aile.gov.tr/uploads/ksgm/uploads/pages/kadina-yonelik-siddetle-mucadele-ulusal-eylem-planı/kadina-yonelik-aile-ici-siddetle-mucadele-ulusal-eylem-planini-2007-2010-gormek-icin-tiklayiniz.pdf>

¹⁰⁸ <https://www.aile.gov.tr/media/82082/kadina-yonelik-siddetle-mucadele-iv-ulusal-eylem-planı-2021-2025.pdf> , 16.

¹⁰⁹ <https://www.aile.gov.tr/media/82082/kadina-yonelik-siddetle-mucadele-iv-ulusal-eylem-planı-2021-2025.pdf> , 206.

internet sayfasında yer alan bilgilere göre; oluşturulan uygulama sayesinde şiddetten dolayı yaşanan ölüm oranlarında düşüş olduğu aktarılmaktadır.¹¹⁰

2.6. Kadına Yönelik Şiddeti Hukuki Müeyyidelere Rağmen Meşru Gören Toplumsal Kabuller ve Ataerkil Tutumun Etkileri

2.6.1. Ataerkil Sistem

Ataerkil sistemden önce var olduğu iddia edilen ve kadının doğurganlığının, çocuk bakımı ve büyütmesinin, avcı-toplayıcı toplumda üstlendiği görevin kutsal kabul edildiği anaerkil düzen, son beş bin yıllık dönemde ataerkil sistem yapısına evrilmiştir.¹¹¹

Anaerkil düzende herhangi bir hiyerarşik yapılanma söz konusu değildir. Daha çok ortak bir yaşam anlayışının hâkim olduğu bu dönemde kadın; toprak ile özdeşleştiği için üretimin ve yaşamın sembolü haline getirilerek tanrıça olarak da görülmüştür.¹¹² Fakat ilerleyen zamanda meydana gelen; araç gereçlerde, üretim şekillerinde, teknolojik alanda değişim ve gelişimler ile anaerkil yapı yerini ataerkil sisteme bırakmaya başlamıştır. Böylelikle fiziksel iş gücü gerektiren eylemlerin ön plana çıkması ve bu işlerle erkeklerin ilgilenmesi sebebiyle kadınlar toplumda geri plana atılmış, erkekler değer kazanmaya başlamıştır.¹¹³ Sonraki dönemlerde yine bilim ve teknolojiye ileri adımler sonucunda ortaya çıkan Aydınlanma Çağı ile ataerkil sistem birtakım dönüşümler geçirirse de varlığını sürdürmeye devam etmiştir.¹¹⁴

¹¹⁰ <https://www.icisleri.gov.tr/kadin-destek-uygulamasi-kades> erişim: 05.01.2024.

¹¹¹ Fatmagül Berktaş, *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın* (İstanbul: Metis Yayınları, 2012), 44; Burcu Kaya Erdem- Özge Baydaş Sayılğan, “Ataerkil ve Anaerkil Toplumun Tarihsel Savaşının “Avatar” Filmi Bağlamında İncelenmesi”, *İletişim Çalışmaları Dergisi İletişim Çalışmaları Dergisi* (2012), 114-115.

¹¹² Erdem-Sayılğan, 116.

¹¹³ Berktaş, 43.

¹¹⁴ Erdem-Sayılğan, 119.

Marshall tarafından “babanın hakimiyeti”¹¹⁵ şeklinde tanımlanan ataerkillik; ilk zamanlar erkeklerin çekirdek aileleri içerisinde oluşturdıkları otoritelerini temsil ediyor olsa da günümüzde bu kavram sistematikleşerek erkeğin toplum üzerindeki hakimiyetini ifade eder hale gelmiştir.

2.6.2. Şiddet Uygulayan Erkeklerin Ataerkil Sistemle İlişilenme Biçimleri

Ataerkil sistemin temelini oluşturan hiyerarşik yapılanma, erkeğin hakimiyet kuran kadının ise onun hakimiyeti altında olan/ olması gereken bir varlık olarak görülmesine sebebiyet vermiştir.¹¹⁶

Özel hayatta ailede genel olarak da toplumda şiddet ile en fazla karşı karşıya kalan bireyler kadınlar ve çocuklar olmaktadır. Kadın; aile içindeki güç, iktidar dengesini oluşturan ve erkeğin otoritesine dayalı bir yapı inşa eden toplumsal kabuller neticesinde erkeğin kendisinden üstün olduğu düşüncesine boyun eğerek şiddete göz yummaktadır.¹¹⁷ Erkek ise var edilen otoritesini kaybetmemek için kadını değersizleştirmeyi, yok saymayı, şiddet uygulamayı kendisine verilmiş bir hak olarak görmektedir.¹¹⁸

Şiddete boyun eğen kadınlar, genellikle ataerkil bir aile yapısında yaşamış olan ve babaları, erkek kardeşleri tarafından psikolojik, fiziksel şiddete maruz kalıp baskılanmış kadınlar olmaktadır. Aile içerisinde yalnız kendileri değil anneleri de aynı şiddete maruz kaldıkları için bu durum normal bir aktarım olarak algılanarak silsile halinde devam etmektedir.¹¹⁹ Bu yüzden de ataerkil sistemle mücadele etmek yerine durumu kabullenmek mecburiyetinde bırakılmışlardır.

Toplumsal kabuller ile hegemonyasını kuran erkek, kendini daha güçlü olarak kabul ettiği için bu hissi başkalarına da kabul ettirmek adına şiddete

¹¹⁵ Gordon Marshall, *Sosyoloji Sözlüğü*, çev. Osman Akınhay-Derya Kömürcü (Bilim ve Sanat Yayınları, 1999), 47.

¹¹⁶ Kamuran Gödelek, “Güç İktidar İlişkisi Bağlamında Kadına Yönelik Şiddet”, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (2005), 98.

¹¹⁷ İ. Uğur Esgün, “Makro İktidar, Mikro İktidar ve Hukuk”, *Birikim Dergisi* (1999), 25.

¹¹⁸ Gödelek, 103; Kadir Budak vd. (eds.), 6. *Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi Bildiriler Kitabı-II* (2017), 201.

¹¹⁹ Gödelek, 104.

başvurabilmektedir.¹²⁰ Bu şiddetin yöneldiği kimseler de genellikle kadınlar ve çocuklar olmaktadır.

Geçmişten bugüne değin erkeğin kadından daha önde ve üstün kabul edilmesi ve bunun olağan karşılanması kadınlar üzerinde hakimiyet kurulmasını da kolaylaştırmakta ve kadının sosyal ve bireysel yaşamda kendi düzenini oluşturmaya ket vurmaktadır. Çünkü kadının kişisel ve toplumsal alanda kendine özerk bir yer edinmesi iktidar dengesini sarsacağından ötürü erkekler tarafından bir tehdit olarak algılanmakta ve kadın baskılanarak hakları elinden alınmaktadır.¹²¹ Neticede ise hiyerarşik yapılanma devam etmekte, kadın erkeğin hakimiyetinde hayatını devam ettirmeye çalışmaktadır.

2.6.3. Şiddete Maruz Kalan Kadınların Ataerkil Sistemle İlişkilenme Biçimleri

Toplumsal cinsiyet rollerinin ayrımcı tutumu güç, iktidar noktasında ataerkilliği etkilemekte ve bu tutumun etkisiyle güçlü olduğunu kabul eden erkek bireyler güçsüz olana şiddet uygulayabilme hakkını kendilerine tanınmış bir ayrıcalık olarak görmektedir. Bundan dolayı da kadına yönelik şiddeti tetikleyici olduğu düşünülmektedir.¹²² Yapılan bazı araştırmalardan elde edilen bulgulara göre erkeğin sözünün dinlenmemesi (28.6), ona karşı gelinmesi (22.2) gibi tutumların şiddeti arttırdığı sonucuna ulaşılmış olup; kadının uyumlu olması (16.2), kadının erkeğe karşı gelmemesinin (23.3) şiddeti azaltıcı etken olarak görüldüğü tespit edilmiştir.¹²³ Bundan dolayı kadınlar da ataerkil sistemin etkisiyle erkek tarafından kontrol altına alınmayı olağan kabul etmek durumunda kaldıkları için üzerlerine yüklenen toplumsal rollerde yeterlilik gösteremediklerinde şiddete maruz kalmalarını normal

¹²⁰ İ. Uğur Esgün, “Makro İktidar, Mikro İktidar ve Hukuk”, *Birikim Dergisi* (1999), 23.

¹²¹ Kamuran Gödelek, “Güç İktidar İlişkisi Bağlamında Kadına Yönelik Şiddet”, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (2005), 100.

¹²² Kadir Budak vd. (eds.), 6. *Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi Bildiriler Kitabı-II* (2017), 211.

¹²³ Şengül Yaman Efe- Sultan Ayaz, “Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet ve Kadınların Aile İçi Şiddete Bakışı”, *Anadolu Psikiyatri Dergisi* (2010), 25.

karşılamaktadırlar.¹²⁴ Çünkü kendi hayatları hakkında yorum yapma, tepkide bulunma hakkının onlara tanınmadığı hissi hakimdir.¹²⁵

Kendilerinde olduğuna inandırıldıkları eksiklikten, yanlış yaptıkları veya yapmamaları gereken bir şeyi yaptıkları için şiddeti hak ettiklerini düşünmektedirler.¹²⁶ Öyle ki eşlerinin bu duruma gelmesinin sebebi olarak kendilerini görmekte ve suçluluk duymaktadırlar.¹²⁷

Birçok kadın şiddeti yalnızca fiziksel şiddet ile bağdaştırdığı için de diğer uygulanan şiddet türlerini fark edememekte, şiddet olarak nitelendirememektedir.¹²⁸ Aşağılanma, sindirilme, fikirlerinin önemsenmemesi gibi psikolojik şiddet, maddi olarak ihtiyaçlarının sağlanmaması, ekonomik özgürlüğünü elde etmesinin engellenmesi gibi ekonomik şiddet, yalnızca bir meta olarak görülüp erkeğin istekleri doğrultusunda yaşamaya mahkûm bırakılması, istemediği ilişkiye zorlanması gibi cinsel şiddet türlerine maruz kalan kadınlar toplumun dayattığı “normallerin” etkisi ile içinde bulunduğu durumun çeşitli şiddet unsurları içerdiğini fark edemedikleri için sistematik olarak şiddete maruz kalmaktadırlar.¹²⁹

Ataerkil toplumda namus kavramı ile özdeşleşen kadın, kültürel olgulara göre şekillendirilerek tahakküm altına alınmaktadır. Bu kabuller sonucunda da kadının sosyal hayatı yok sayılmakta ve herhangi bir şiddet görmesi halinde durumundan kimseye bahsedememektedir.¹³⁰ Fiziksel şiddetle beraber diğer şiddetlere de uğrayan kadınlar da çözüme ulaşamadıkları için bir süre sonra ataerkil sistemin dayattığı normları kabullenmek mecburiyetinde kalarak erkeğin despotluğuna boyun eğmektedir.¹³¹

¹²⁴ Şengül Yaman Efe- Sultan Ayaz, “Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet ve Kadınların Aile İçi Şiddete Bakışı”, *Anadolu Psikiyatri Dergisi* (2010), 27.

¹²⁵ Emine Öztürk, *Türkiye’de Aile İçi Şiddet, Kadın Sığınma Evleri ve Din* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2008), 72.

¹²⁶ Efe- Ayaz, 27; Melike Nur Kılıç, *Kadına Yönelik Şiddet: Sosyo-psikolojik Arka Planı, Manevi Boyut, Hukuki Yaptırımlar* (Ankara: Ankara Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009), 40.

¹²⁷ Efe-Ayaz, 27; Kılıç, 39.

¹²⁸ Efe-Ayaz, 27.

¹²⁹ Kılıç, 40.

¹³⁰ Kadir Budak vd. (eds.), *6. Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi Bildiriler Kitabı-II* (2017), 209.

¹³¹ Budak vd., 209.

2.7. Şiddet Uygulayan Erkeklerin ve Şiddete Maruz Kalan Kadınların Din Algısında Toplumsal Kabullerin Rolü

Dinin öz itibarı ile şiddeti tetikleyici ve destekleyici bir tarafı yoktur ancak ataerkil sistemde dini yorumlamaları kendilerine dayanak olarak kullanmak suretiyle çarpıtarak şiddeti meşru gören zihniyet yapıları mevcuttur.¹³²

Bazı kimseler Kur'an ayetlerini kendilerine referans göstererek şiddetin meşruiyetinden söz etseler de bahsi geçen ayette emredilenden kastedilenin açıkça dövme/ dayak atma olmadığı (Kur'an-ı Kerim, 4/34), birtakım olayların vuku bulması sonucunda en son aşamada zarar vermeyecek derecede vurmaktan değil, darabe fiilindeki eylemin eşlerin mesafe olarak birbirlerinden uzaklaşması, ayrılmasından söz edilmektedir.¹³³ Yani Nisa Suresi'nin 34. ayetinde aslında kadının korunması öncelenmekte ve erkeğin de en başta kendine hâkim olması öğütlenmektedir.

Nitekim yine Talak Suresi 6. ayetinde eşler arasında düzeltilemeyecek düzeyde sıkıntılı bir durumun varlığında, kadınlara karşı şiddetten kesinlikle kaçınılması ve kadınların mağdur edilmemeleri gerektiğinin üzerinde durulmaktadır.¹³⁴

Bunlara rağmen birçok erkek toplumsal kabuller ve kalıp yargılar neticesinde kendi eylemlerine dini de alet ederek eşlerine/ kadınlara şiddet uygulamaktan çekinmemektedirler.¹³⁵ Toplumsal kabullere bağlılık derecesi fazla olan bireylerde katı bir dindarlık algısı olabilmektedir fakat bu dindarlık İslam dininden ziyade toplumsal normlara uygunluk göstermektedir.¹³⁶

Toplumsal kabullerin dayattığı rollerde erkeğe yüklenen anlam ve bunun vermiş olduğu güç algısı her ne kadar şiddet uygularken dini referans gösterse de¹³⁷ şiddete maruz kalan kadınlar durumu din ile bağdaştırmamaktadır.¹³⁸

¹³² Faruk Sancar (ed.), *Din ve Şiddet Tarihi, Dini, Siyasi, Kültürel, Sosyo-psikolojik Boyutlarıyla* (Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Yayınları, 2016), 100.

¹³³ <https://www.youtube.com/watch?v=PK5T4ePXjaI> erişim:

¹³⁴ Talak 65/6.

¹³⁵ İlyas Pür, “Şiddet, Din ve Kadın”, *The Journal of Academic Social Science Studies* (2022), 273; Emine Öztürk, *Türkiye’de Aile İçi Şiddet, Kadın Sığınma Evleri ve Din* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2008), 187.

¹³⁶ Faruk Sancar (ed.), *Din ve Şiddet Tarihi, Dini, Siyasi, Kültürel, Sosyo-psikolojik Boyutlarıyla* (Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Yayınları, 2016), 101.

¹³⁷ Sancar (ed.), 100.

¹³⁸ Büşra Kılıç (ed.), *Şiddetin Adını Koymak: Kadınların Dini Aidiyetleri ve Şiddetle Başa Çıkma Yolları* (Araştırma Raporu), *Havle* (2021), 63; Emine Öztürk, *Türkiye’de Aile İçi Şiddet, Kadın*

Onlara göre dindar olduğunu iddia eden erkeklerin şiddet uygulamasının altında yatan sebep toplumsal kabuller, gelenekler ve bunların yaratmış olduğu dayatmalardır.¹³⁹ Yapılan bir çalışmada şiddet gören kadınlar, erkeklerin İslam dinini gerçek kaynağından öğrenseler bu eylemlerinin dine dayandırmayacakları görüşündedirler.¹⁴⁰ Ancak yine de dünya üzerinde hemen hemen her kadın şiddete bir şekilde maruz bırakıldığı için¹⁴¹ şiddet uygulayan her erkek dindardır şeklinde bir sınıflandırma yapılamamaktadır.

İslam dininin temel öğretileri çarpıtılarak şahsi çıkarlarımız doğrultusunda kullanılmadığı müddetçe daima toplumsal düzeni koruyucu nitelik taşımaktadır. İslamiyet'in kadına dair bakış açısı Kur'an-ı Kerim ve Hz. Muhammed (sav)'in uygulamaları doğrultusunda şekillenmelidir. Zira kültürel öğelerin din olarak lanse edilmesi ile erkeğe yüklenen toplumsal rollerin bir araya gelmesi neticesinde şiddet eylemi olağan karşılanmaya ve uygulanmaya devam edecektir.

2.8. Dini Yorumlarda Cinsiyet Rollerini Tartışması ve Şiddetle İlişkisi

Toplumsal cinsiyet olgusunda belirleyici rollerden olan örf-adet, töre, sosyal yapı kadar; dinin algılanışı, yaşanma biçimi ve cinsler üzerine yüklediği anlam ve roller de etkili olmaktadır.¹⁴² Kadınlara dair cinsiyet rollerinin de belirleyici unsurlarından olan dini yorumlamalar toplumun cinsiyete dair tutum ve davranışlarını şekillendirmektedir.¹⁴³

Sığınma Evleri ve Din (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2008), 187.

¹³⁹ Büşra Kılıç (ed.), *Şiddetin Adını Koymak: Kadınların Dini Aidiyetleri ve Şiddetle Başa Çıkma Yolları* (Araştırma Raporu), *Havle* (2021), 63.

¹⁴⁰ Kılıç, 62.

¹⁴¹ Elif Yüksel Oktay, "Türkiye'nin ve Dünyanın Ortak Sorunu: Kadına Şiddet", *Akademik Araştırmalar Dergisi* (2015), 73-75

¹⁴² Faruk Sancar (ed.), *Din ve Şiddet Tarihi, Dini, Siyasi, Kültürel, Sosyo-psikolojik Boyutlarıyla* (Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Yayınları, 2016), 330.

¹⁴³ F. Şule Kaya- Veysel Uysal, "Günümüzde Dindarlık ve Toplumsal Cinsiyet Rolü Algıları Üzerine Bir Araştırma", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* (2015), 647-648.

Kadına yönelik şiddetin var olmasında din, asıl etken değildir fakat toplumsal cinsiyet konusunda dine dair yorumların yadsınamaz bir etkisinin var olması gerçeğine dayanarak kadına yönelik şiddetin temelinde etkilidir çıkarımı yapılabilmektedir.¹⁴⁴ Dönem dönem sosyal olaylarda, toplumun yaşanılanlara bakış açısında, dini algılama ve uygulama noktasında değişiklikler meydana gelmektedir. İslam dininin de geldiği ilk andan ve Hz. Muhammed (sav)’in tebliğinden sonra kadına gösterilen ihtimam ve öneme sonraki yıllarda rastlamak pek mümkün olmamıştır.

Fitne döneminin başlangıcı olarak nitelendirilen 7. yy. ve bununla birlikte hadis uydurma geleneği ile devam eden süreç yorum geleneğinin de etkisiyle kadınların ötekileştirildiği mevcut durumu din adı altında meşrulaştırarak kadınlara evlerinde kalmaları gerektiği¹⁴⁵ ve yalnızca ev işlerinden sorumlu tutulduğunun kabulüyle; eğitim, iş ve sosyal haklardan mahrum bırakılarak¹⁴⁶, fikirleri önemsenmeyerek psikolojik ve ekonomik şiddet görmelerine yol açmıştır.

Bu ötekileştirmelerin temelinde kadının yaratılışına dair kabuller gündelik yaşam ilişkilerinde kadın-erkek arasında oluşturulan üstünlük iddiaları ve buna dayanan hiyerarşi yatmaktadır.

2.8.1. Kadının Yaratılışına Dair Kabuller

Semavi dinlerde insanın yaratılışı noktasında çoğunluk tarafından kabul edilen genel bir görüş vardır. Bu da önce ilk insan ve insanlığın atası kabul edilen Hz. Âdem (as)’in yaratılması ve O’ndan da kadının yaratılması görüşüdür. Tekvin ’de geçen Adem’in yaratılışının ardından Tanrı tarafından uyutularak kaburga kemiklerinden birinin alınıp bu parçadan kadının yaratılması hadisesi hem Yahudi hem de İslam ilahiyatında bazı klasik dönem müfessirlerince kabul edilmiş bir düşünce olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁴⁷ Nisa Suresi 1. Ayetinde yer alan “nefs” kelimesini de delil gösteren İbn Mesud, İbn Abbas, İbn İshak, İbn Kesir gibi kimseler tarafından

¹⁴⁴ Faruk Sancar (ed.), *Din ve Şiddet Tarihi, Dini, Siyasi, Kültürel, Sosyo-psikolojik Boyutlarıyla* (Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Yayınları, 2016), 334; Nazife Gürhan, “Toplumsal Cinsiyet ve Din”, *e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi* (2010), 62.

¹⁴⁵ Gürhan, 75-76; Cihan Aktaş, “Kadının Toplumsallaşması ve Fitne”, *İslami Araştırmalar* (1997), 244.

¹⁴⁶ Handan Karakaya, “Toplumsal Cinsiyet Algısı, Din ve Kadın”, *Journal of Analytic Divinity* (2018), 11.

¹⁴⁷ Ayşegül Hafizoğlu, “Mitoloji ve İlahi Dinlerde İnsanın Yaratılışı”, *Marifetname* (2022), 231.

nakledilen bu rivayet “Allah’ın insanları tek bir nefsten yarattığı ve o yaratmış olduğu nefsten de eşini meydana getirdiği” şeklindedir ve Hz. Adem’in yaratılmasının ardından onun kaburga kemiğinden de eşinin yaratıldığı fikri benimsenmektedir.¹⁴⁸

Nakledilen görüşlerin arasında Kurtubî’nin kaburga kemiğinin şekil itibari ile eğriliğinden yola çıkarak kadınların da eğri ve eksik olduğu ifadeleri de iddialar arasında yer almaktadır.¹⁴⁹

Bu görüşlerin hemen hepsinin ilk dönem tefsir ekollerinde dile getirilen ve sonraki dönemlerde de bazı kimselerce kabul edilen ve Kur’an yorumlarına dahil edilen ataerkil bakış açısıyla ele alınan, kadını öteki olarak konumlandıran görüşler olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu yaklaşımlar asıl cinsin ve insanın yaratılmasına konu olan varlığın erkek, ancak onun var olmasıyla meydana gelebilecek varlığın da kadın olduğu düşüncesi ile erkeklerin ontolojik olarak birtakım üstünlüklerinin olduğunu kabul etmektedir.

Bahse konu olan ayette “nefs-i vahide” kavramı hem erkek hem de kadının tek bir özden meydana getirildiğinden söz etmekte ve tür olarak insana işaret etmektedir. Peygamber Efendimiz de kadın ve erkeğin aynı tabiattan olduğunu söylemektedir. Kur’an-ı Kerim’de yer alan “âdem” kelimesi hususunda çeşitli görüşler olduğu için kavramın insanlığın atasından mı yahut ilk insandan mı söz ettiğine dair kesin bir delil yoktur.¹⁵⁰ Böyle bir durumda da bir cinsin diğer bir cinsten daha üstün olarak yaratıldığından söz etmek mümkün değildir. Ancak Adem-Havva hikayesi örneğinde klasik görüşün etkileri günümüzde bile devam etmektedir.

2.8.2. Sosyal Yaşamda Kadın-Erkek Arasındaki Üstünlük İddiaları

Sosyal hayatta kadının konumuna dair kadınların şahitliği, mirastan payları, yöneticilik vasıfları, anne ve eş olarak görev ve sorumlulukları gibi noktalarda kadınları erkeklere göre eksik ve ikincil olarak konumlandıran çeşitli görüşler mevcuttur.

Örneğin birçok müfessir tarafından aktarılan kadının yaratılış itibari ile noksan olduğu, aklın ve dinin eksik olduğu görüşü; onların mirastan erkekler kadar pay

¹⁴⁸ Mustafa Öztürk, *Cahiliyeden İslamiyet’e Kadın* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2019), 80-82.

¹⁴⁹ Kadriye Durmuşoğlu- Abdurrahman Kurt, “Üç Kur’an Yorumunda Kadının Ötekiliği”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* (2008), 628.

¹⁵⁰ Öztürk, 88.

almaması gerektiği, şahitliğinin yarım şahitlik sayılması gibi meselelerde delil olarak kullanılmaktadır. İbn Kesir, İbnü'l Arabi gibi kimseler tarafından aktarılan bu ifade, kadının eksikliği ve erkeğin kadınlardan birçok yönüyle üstün olduğu şeklinde devam etmektedir. Onlara göre esas olan erkektir. Kadınlar eğri bir kaburga kemiğinden erkekler için yaratılmıştır. Dini, aklı ve gücü eksiktir. Bu yüzden de mirasta payı azdır.¹⁵¹ Bu sebeple erkeğin üstün kadının ise daha aşağı bir konumda yer alması gerektiği düşünülmektedir. Toplum tarafından dayatılan roller ile kadın; eksik, aldatan ve aldanmaya müsait olan bir varlık olarak yaratılmıştır algısı kabul ettirilmeye çalışılmaktadır. Kadınların bu belirtilen noksanlıklarından(!) dolayı da asıl yerlerinin ev olduğu; zaruretler haricinde dışarı çıkmaması gerektiği fikrinin, dini bir emir gibi kabul görülmesi sağlanmaya çalışılmaktadır.¹⁵² Böylelikle kadınlar yerilerek sosyal hayattan uzaklaştırılırken erkekler yüceltilerek üstün bir konuma ulaştırılmaktadır.

Sosyal yaşamda problem haline getirilen bir başka mesele de kadınların yöneticiliği, siyaset gibi alanlarda yerinin olup olmadığı tartışmasıdır. Yine klasik müfessirlerce bu konu Bakara Suresi'nin 228. ayeti ile Nisa Suresi'nin 32 ve 34. ayetleri örnek gösterilerek yöneticilik vasfının yalnızca erkeğe ait olduğu dile getirilmiştir. Bu görüşler neticesinde de kadın her daim hem özel hem de sosyal hayatta, erkeğin otoritesi altında yaşamaya mecbur bırakılmaktadır.

Yine başka bir mesele olarak; Kur'an-ı Kerim'de yalnızca biyolojik olarak bahsedilen (Kur'an-ı Kerim, 13/8) fakat toplum tarafından çocuğun tüm ihtiyaçlarını karşılaması gereken bir profil oluşturularak kadınlara yüklenen anne rolüne ek olarak, toplumun yozlaşmasını önleme görevi ile aile içindeki sorumluluğuyla beraber sosyal düzendeki ahlaki değerlerin oluşması ve korunması görevinden de kadın sorumlu tutulmaktadır.¹⁵³ Bu sorumluluklar da temelinde kültürel ve dini ideolojiler taşımaktadır.¹⁵⁴

¹⁵¹ Mustafa Öztürk, *Cahiliyeden İslamiyet'e Kadın* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2019), 111.

¹⁵² Kadriye Durmuşoğlu- Abdurrahman Kurt, "Üç Kur'an Yorumunda Kadının Ötekiliği", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* (2008), 636.

¹⁵³ Ayşe Çağrı Zengin, *Dindarlık ve Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığı* (Sivas: Sivas cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019), 295; Hülya Terzioğlu, "İslam'da Kadının Konumuna Modern Yaklaşımlar", *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* (2016), 96.

¹⁵⁴ Zengin, 296.

Geleneksel dönem tefsir yazarlarının erkekler olması dolayısıyla kadın eksenli yorumlardan uzaklaşıldığını da düşünmek mümkündür.¹⁵⁵ Buna bağlı olarak da sonraki dönemlerde kadına dair cinsiyetçi tutum ekseninde negatif bir bakış açısının oluşması, sorumluluklarının sınırlı alanlara bağlı kalması ve aksinin düşünülmesinin bazı dönem ve durumlarda mümkün olmadığı kanaatinin kabul görmesi pek de şaşırtıcı görülmemektedir. Kadınların sosyal yaşamda ahlaki düzeni oluşturması gerektiğinden, bunun öncelikli olarak aile yaşamında annelerin, toplumda da kadınların görev ve sorumluluğunda olduğundan bahseden düşünce yapısı; yine kadınların eğitim hakkını gasp ederek, onları âtil bırakmakta, aktif yaşamdan uzaklaştırmaktadır. Dinin yanlış yorumlanması ve bu yanlış yorumlar üzerine bina edilmesinin sonucu olarak ötekileştirici adımlar atılmaktadır.

İlahi emirlerin uygulanması hususunda dini yorumların çeşitli şekillerde yapılmasına Kur'an'ı Kerim'de yer alan Nisa Suresi'nin 34. ayetini ilgili konuya örnek olarak göstermek mümkündür. Ayette yer alan “darabe (ضرب)” ve “kavvam (قوام)” kelimelerinin yorumlanması sırasında şiddete değinilmekte, erkeğin sorumluluğundan bahsedilmektedir. Bu noktada tefsirlerin kişiler tarafından algılanış biçimlerinde farklılıklar olmasının yanı sıra bu yorumlar arasında toplumsal cinsiyet temelli görüşler de yer almaktadır.¹⁵⁶

İlgili ayette geçen kavvam kelimesinden kastedilen kollayıcı/ mesul/ koruyucu vasfını tüm erkeklerin kadınlar üzerinde hakimiyet kurması şeklinde ifade etmek ataerkil düzene temel oluşturmaktadır ve dini geleneksel düşünceye dayalı yorumlamaktır.¹⁵⁷ Nitekim bu kavram ile ilk anlatılmak istenen erkek-kadın ilişkisinden ziyade karı- koca/ eşler arasındaki ilişkidir. Yani ailenin geçimini karşılama sorumluluğunun erkeğe aidiyetinden bahsedilmektedir.¹⁵⁸ Kadının ekonomik anlamda kazancının olamayıp bu sorumluluğun (ev geçindirme vb.) bütünüyle erkekte olmasının yaratmış olduğu algı da kavvamlık olgusunun yöneticilik/ üstünlük manalarında anlaşılmasını doğurmaktadır. Böylece kadın erkeğe itaatkâr

¹⁵⁵ Hülya Terzioğlu, “İslam’da Kadının Konumuna Modern Yaklaşımlar”, *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* (2016), 94.

¹⁵⁶ Faruk Sancar (ed.), *Din ve Şiddet Tarihi, Dini, Siyasi, Kültürel, Sosyo-psikolojik Boyutlarıyla* (Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Yayınları, 2016), 334.

¹⁵⁷ Mustafa Öztürk, *Cahiliyeden İslamiyet’e Kadın* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2019), 162-164.

¹⁵⁸ Sancar, 335.

davranma mecburiyetinde kalmaktadır.¹⁵⁹ Dışarıda yapılacak işlerden erkek sorumlu tutulurken; ev işleri, çocuk bakma, temizlik gibi sorumluluklar kadının görevi olarak sayılmaktadır. Toplum tarafından benimsenen cinsiyet temelli değer yargılar din gerekçesi ekseninde kadınların iş hayatında çalışmamaları gerektiği kanısına bağlı olarak onların ekonomik özgürlüklerini kısıtlamaktadır.

Bir diğer ifadeye göre ise erkeklerin kavvam olarak nitelendirilmesindeki etken, cihad anlayışı ve erkeklerin savaşa katılma görevlerinin olmasıdır.¹⁶⁰ Kelimenin taşıdığı anlamlardan biri olan üstünlük daha çok sosyolojik bir boyutu ifade etmektedir. Yani erkeklerin kadınları tehlikeden koruyan ve kollayan kişiler olarak konumlandırılmasından bahsedilmektedir. Erkeklerin kadınlar üzerinde tahakküm kurmasından söz edilmemektedir.

Muhammed Emin Yıldırım'ın "Erkeğin Hanımına Karşı Sorumlulukları Nedir?" başlıklı sosyal platformlarda yayınlanmış olan konuşmasında kavvamlık sıfatını sebat ile birlikte, erkeği de bu sıfatın faili olarak "*kavvam olmanın sorumluluğu ile eşinin ve çocuklarının eksik ve yanlışlarına karşı sebat edecek bir sabrı kuşanması*" şeklinde ifade ettiği kaydedilmiştir.¹⁶¹ Yani erkek yöneten kişi olarak her zaman sabırlı olması gereken bir konumda tarif edilmektedir. Bu bakış açısı da aile içerisinde bir hiyerarşi meydana getirmektedir.

Yine başka bir yorumda kavvamlık, "erkeğin üstünlüğünün nafaka ödemekle sorumlu tutulduğu için" olduğu şeklindedir.¹⁶² Bazı müfessirler ise yorumlarında erkeğin karısını gözetmesiyle beraber evden dışarı çıkmasına müsaade etmemesi manalarını da taşıdığı aktarılmıştır.¹⁶³

Bu yorumlamalar da günümüzde bazı erkeklere referans niteliğinde olarak kadınların özgürlüğünü kısıtlamalarına, onlara sorumluluk verilmediği düşüncesinden hareketle hem ekonomik hem de psikolojik bir şiddet uygulamalarına zemin hazırlamaktadır. Söz konusu durum kadın tarafından ihlal edildiği takdirde ise bu şiddet, fiziksel şiddete dönüşme ihtimali de taşımaktadır.

¹⁵⁹ Hidayet Şefkatli Tuksal, *Kadın Karşıtı Söylemin İslam Gelenegindeki İzdüşümleri* (Ankara: OTTO Yayınları, 2018), 68.

¹⁶⁰ Kâmil Çakın, "Geleneksel İslam Kültüründe Kadının Fitne Olarak Algılanması", *Dini Araştırmalar Dergisi* (2016), 113.

¹⁶¹ https://www.youtube.com/watch?v=E7D2AnQN_jA erişim: 09.01.2024.

¹⁶² Mustafa Öztürk, *Cahiliyeden İslamiyet'e Kadın* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2019), 162.

¹⁶³ Öztürk, 162.

Dinlerin yorum ve algılanış biçimlerindeki farklılıkların geleneksel ve ataerkil/ babaerkil yapılarda, temel öğretinin yorumlarda aktarıldığı gibi olduğu düşüncesi; erkeklere biçilen rollerin arasında kadına yönelik şiddetin de var olduğuna dair yanlış fikirlerin benimsenmesine yol açmıştır.¹⁶⁴ Buna binaen ayette yer alan “darabe” kelimesine bakacak olursak; fiilden anlaşılan dövme/ vurmak ibaresi de yine dönemin bağlamında değerlendirilmelidir. Diyanet İşleri Başkanlığı’nın ilgili ayete ait tefsirinde aile arasında yaşanan bir olayın ardından ayetin nazil olduğu o dönemde¹⁶⁵ ilk olarak dayak atma cezasından değil, bunun en son aşamada bazı durumların yaşanması neticesinde mecbur kalınırsa -zarar vermeyecek derecede- uygulanmasından bahsedilmektedir.¹⁶⁶ Yani en uygununun ilk tavsiye edilenin uygulanması (ayrılma, uzaklaşma) olduğu ve aşırılıklara bir sınır getirildiği anlaşılmaktadır.¹⁶⁷ Kademeli olarak birtakım çözümlerin sunulması da kadınların korunması konusunda birer önlem olarak değerlendirilebilir.¹⁶⁸ Bayraktar Bayraklı ise *darabe* kelimesinin yorumlanmasında Kur’an’da birçok yerde bu kavramın geçtiğini ve yolculuğa çıkmak, bir yerden uzaklaşmak, örnek vermek, elbise giyinmek gibi farklı manalara geldiğini; Nisa Suresi 34. ayette geçen anlamının da dövme değil eğitime tabii tutmak, terbiye etmek maksadı ile eşlerin bir süre ayrılması gerektiği anlamını taşıdığını ifade etmektedir.¹⁶⁹

Günümüzde bu fiili, dövme olarak değil geçici olarak oradan gönderme, uzaklaştırma şeklinde yorumlayan müfessirler de vardır.¹⁷⁰ Buradan çıkarılacak sonuç erkeklere eşlerini dövme ruhsatının verildiği değildir. Erkeklerin kendilerine böyle bir hak tanınmış gibi bir izlenim uyandırarak eşlerine fiziki şiddet uygulamadan önce Hz.

¹⁶⁴ Nazife Gürhan, “Toplumsal Cinsiyet ve Din”, *e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi* (2010), 77.

¹⁶⁵ Talip Özdeş, “İslam Açısından Kadının Konumu ve Kadına Yönelik Şiddetin Değerlendirilmesi”, *Eskiye Dergisi* (2009), 75.

¹⁶⁶ <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Nis%C3%A2-suresi/527/34-ayet-tefsiri> erişim: 09.01.2024.

¹⁶⁷ Hülya Terzioğlu, “İslam’da Kadının Konumuna Modern Yaklaşımlar”, *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* (2016), 96.

¹⁶⁸ Faruk Sancar (ed.), *Din ve Şiddet Tarihi, Dini, Siyasi, Kültürel, Sosyo-psikolojik Boyutlarıyla* (Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Yayınları, 2016), 336.

¹⁶⁹ <https://www.youtube.com/watch?v=3a4HIM29poA> erişim: 09.08.2024. Ayrıca bkz. Bayraktar Bayraklı: *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur’an Tefsiri* (İstanbul: Bayraktar Yayınları, 2005), c.5, 127-128.

¹⁷⁰ Mehmet Okuyan, “Kadına Yönelik Şiddete Kur’an’ın Bakışı”, *On Dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* (2007), 120.

Muhammed (sav)'in yaşantısında nasıl bir tutum sergilediğini incelemeleri gerekmektedir.¹⁷¹ Zira bu algı sonucunda yaptıklarını din ile meşru kılanlardan ötürü toplumda kadına yönelik fiziki şiddet vakaları da artış gösterecektir.

Ayetin devamında yer alan nüşuz/itaatsızlık konusunda ise kadının eşine itaat ile sorumlu olmasından bahsedilmektedir. Buradaki itaat aile birliğinin önemi içindir ve kadın, erkek iki cinsi de ilgilendirmektedir. Nitekim yine aynı surenin 128. ayetinde¹⁷² erkeğin nüşuzundan söz edilmekte durumun çözümü için gerekirse aile büyüklerinden yardım alınması tavsiye edilmektedir. Toplumda kadın ve erkeğin birbirlerine karşı itaatleri ise ancak iş hayatında düşünülebilecek bir durumdur. Bu da iş hayatının gerekliliği olarak ortaya çıkan sorumluluklar neticesinde değerlendirilmeli ve yorumlanmalıdır.¹⁷³

Sonuç olarak; toplumsal cinsiyet algısının din ile bağdaştırılıp normalleştirilerek hayatın olağan akışına yayma düşüncesi ve dini bir aktarılmışçasına benimsetilmeye çalışılması şiddetin ve ayrımcılığın çoğalmasına sebebiyet vermektedir. Böylelikle din ne yazık ki; kadının ötekileştirilmesine, birçok yönden şiddet görmesine ve kadın haklarının ihlalinin meşruiyet kazanmasına kaynak olarak gösterilebilmektedir.¹⁷⁴

Kadın ve erkeğin cinsiyet itibari ile birbirlerinden farklı olmaları kadınların sosyal yaşamda sorumluluklarının olamayacağı anlamına gelmediği gibi sorumluluk almasına da engel teşkil etmemektedir. Kadınlar baskıdan uzak ve üzerlerine yüklenen bireysel/sosyal rollerin dışında ötekileştirilmeden var olan yetenekleri çerçevesinde geliştikçe başarılı olacaklardır. Din ile ilintili olarak erkeğe yüklenen sorumluluk ve haklardan doğduğu kabul edilen kalıp yargılardan hareketle kadına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı ötekileştirici tutumun topluma yansımalarının çözümü önem arz etmektedir.

¹⁷¹ Mustafa Öztürk, *Cahiliyeden İslamiyet'e Kadın* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2019), 168.

¹⁷² Nisa 4/128.

¹⁷³ Talip Özdeş, "İslam Açısından Kadının Konumu ve Kadına Yönelik Şiddetin Değerlendirilmesi", *Eskiye Dergisi* (2009), 75.

¹⁷⁴ Nazife Gürhan, "Toplumsal Cinsiyet ve Din", *e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi* (2010), 62.

3. BÖLÜM: MEDYATİK DİNİ KANAAT ÖNDERLERİNİN KADINA YÖNELİK ŞİDDETE DAİR SÖYLEM VE TUTUMLARI

Medyanın bütün dünyada gündemi belirleyen ya da etkileyen en büyük güçlerden biri olması, toplumu etkilemek ve görüşlerini yaymak isteyen herkes için bu mecraayı önemli hale getirmekte, her türlü dini, siyasi, fikri, ilmi, vb. alanlarda söyleyecek sözü olanlara fırsat sağlamaktadır. Bu gelişmeler medyatik kanaat önderi olarak isimlendirilen ve takipçileriyle daha çok medya üzerinden iletişim kuran bir kesimi de ortaya çıkarmaktadır. Ülkemizde de gerek dini grupların cemaat liderleri gerekse yazar, çizer, düşünür, akademisyen olarak toplumda belirli bir yer edinmiş, takipçi kitleleri olan pek çok kişi bulunmaktadır. Tezimizin bu bölümünde önce medyatik kanaat önderliği konusunu ele alarak bu konuda literatürde yer alan görüşleri aktaracağız. Ardından tezde kadına yönelik şiddet karşısındaki tutumlarını ve görüşlerini analiz tespit ve analiz etmek için seçtiğimiz 6 erkek (Ahmet Mahmut Ünlü, Nurettin Yıldız, İhsan Şenocak, Mehmet Okuyan, Caner Taslaman, Recep İhsan Eliaçık) ve 2 kadın dini kanaat önderinin, (Sema Maraşlı, Sibel Eraslan) özgeçmişleri ile ilgili, bağlı oldukları kurum/ açmış oldukları vakıf veya dernek hakkında kısaca bilgiler verilecektir. Ardından ele aldığımız kanaat önderlerinin doğrudan kadına yönelik şiddete dair görüşleri çeşitli platformlarda yayımlanmış olan videolarına, yazı ve konferanslarına dayalı olarak analiz edilecektir.

Kadına yönelik şiddetle dolaylı yoldan ilişkili olan kadınların seyahat özgürlüğü, eğitim görmesi, iş ve sosyal yaşamda yer almaları da araştırmamızın başlıkları arasındadır. Kanaat önderlerinin bu konulardaki görüşleri de ele alınacak ve şiddet konusundaki bütüncül tavrın bir ögesi olarak değerlendirilecektir. Kadına yönelik şiddetin kadınla erkek arasındaki hiyerarşi üzerinden meşrulaştırıldığı tespiti göz önünde tutularak ayrıca kanaat önderlerinin kadınlarla ilgili kaburga kemiğinden yaratılma, cehennemin çoğunluğunu teşkil etme, akıl ve din eksikliği ile malul kabul edilme ve şahitlikle ilgili uygulamalar bakımından görüşleri analiz edilecektir.

Son olarak kadınlara yönelik ev içi şiddetin engellenmesi konusunda bir Avrupa Konseyi Sözleşmesi olarak düzenlenen ve Türkiye'nin ilk imzacı ülkeler

arasında olduğu İstanbul Sözleşmesi ele alınarak, kanaat önderlerinin ilgili sözleşme kapsamındaki tutumları, yorum ve değerlendirmeleri aktarılacak ve analiz edilecektir.

3.1. Kanaat Önderi Kavramı/ Karizmatik Liderlik ve Toplum Üzerindeki Etkileri

Karizma kavramı köken itibari ile Yunanca olup *lütuf* kelimesine karşılık gelmektedir.¹⁷⁵ İngilizce olarak da ilahi bir mana taşıdığı kabul edilerek “gift of grace” yani “tanrının armağanı” anlamında kullanılmaktadır.¹⁷⁶ Kavramı tanrının armağanı anlamıyla kullanan ilk kişi Rudolf Sohm’dur.¹⁷⁷ Karizma kelimesini Sohm’un kullandığı şekli ile din sosyolojisi alanına kazandıran isim ise Max Weber’dur.¹⁷⁸ Marshall’ın aktarımı ile; Weber’e göre karizma: “*Bir insanın, sıradan insanlardan ayrı bir yerde durmasını ve doğüstü, insanüstü ya da en azından istisnai güçler veya niteliklerle donatılmış olarak görülmesini sağlayan belli bir kişilik özelliği*” anlamına gelen sosyolojik bir kavramdır.¹⁷⁹ Ona göre otoritede liderlik vasfında ideal tip için en önemli özellik karizmadır.

Karizmatik liderlik ya da kanaat önderliği de topluma yön veren, yol gösterici nitelik taşıyan görüşlere sahip, saygın, öngörüsü yüksek ve olumlu düşünceler ile kişilere bu bakış açısını öğreten, motivasyonu yüksek kimseler olarak tanımlanmaktadır.¹⁸⁰

¹⁷⁵ Ahmet Şenol Ok, “Max Weber’de Otorite ve Meşruiyet Tipolojisi”, ASEAD (2017), 47.

¹⁷⁶ Emine Hilal Palta, *Hz. İbrahim’in Karizmatik Kişiliği Üzerine Bir Din Sosyolojisi Araştırması* (İzmir: İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 38.

¹⁷⁷ Palta, 25.

¹⁷⁸ Ramazan Bulut, “Dini Gruplarda Karizmatik Otoritenin Sosyal Temsilcileri”, *RUSUH Uşak Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi* (2022), 248.

¹⁷⁹ Gordon Marshall, *Sosyoloji Sözlüğü*, çev. Osman Akınhay-Derya Kömürcü (Bilim ve Sanat Yayınları, 1999), 387.

¹⁸⁰ Mehmet Ozan Cinel, *Karizmatik Liderlik Özelliklerinin Örgütsel Bağlılık Unsurları Üzerindeki Etkileri ve Bir Araştırma* (Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008), 37; Hasan Gül- Zafer Aykanat, “Karizmatik Liderlik ve Örgüt Kültürü İlişkisi Üzerine Bir Araştırma”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* (2012), 19.

Weber'in oluşturmuş olduğu üçlü otorite tipolojilerinden biri olan “karizmatik otorite”; toplumda var olan insanlardan farklı olan, sıradan olmayan ve ayrıcalıklı özellikler taşıdığına inandıkları kişilerin sahip olduğu bir otoritedir ve insanlar üzerinde büyük etkiler bırakır.¹⁸¹

İkna kabiliyetleri yüksek olduğu için insanları görüşleri etrafında toplama ve örgütleme konusunda zorlanmazlar. Böylelikle hitapta bulundukları kitle tarafından liderin inancı, görüş ve fikirleri doğru kabul edilerek çoğu zaman sorgusuz bir şekilde benimsenmektedir.¹⁸² Toplumun ihtiyaçlarına cevap verdikleri için de kişiler gönüllü olarak kanaat önderinin yanında olmakta, ona kollektif bir destek sağlayarak hizmet etmektedirler.

Kanaat önderi kavramını temsil eden kişi, hitap ettiğı topluluğa göre farklılık göstermektedir. Bu lider; bir öğretmen, patron, yönetici, devlet adamı, din görevlisi ya da bir bölgenin ileri gelenleri gibi kişiler olabilmektedir.¹⁸³ Toplumun sorularına kulak veren, çözüm arayan, problemlere uzlaşa sağlamaya çalışan kanaat önderleri bu yönüyle de kişiler üzerinde bağlayıcı olmaktadır. Bu yüzden Weber, karizmatik lider olarak nitelendirilen kişilerin isimlerine değil icraatlarına ve kalıcılığına odaklanmıştır.¹⁸⁴

Weber, genellikle toplumların baş etmekte zorlandığı sıkıntılı süreçlerde karizmatik bir lidere ihtiyaç duyulduğunu söylemektedir. Bu yüzden liderler, toplumun o dönem ve durumdaki ihtiyaçlarına karşılık veren kişiler olmuştur.

¹⁸¹ Weber Max, *Sosyoloji Yazıları*, çev. Taha Parla, (İstanbul: Metis Yayınları, 2017), 247-249.

¹⁸² Fatma Güngörer, “Geleneksel Kapalı Toplamların Ürettiğı Kanaat Önderliği Olgusuna Yönelik Bir Saha Araştırması”, *Vankulu Sosyal Araştırmalar Dergisi* (2021), 65.

¹⁸³ Ejder Ulutaş, *Toplumsal Bir Tip Kanaat Önderi* (Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2015), 39.

¹⁸⁴ Murat Öztürk, *Karizmanın Yeniden Keşfi: Cumhuriyet Sonrası Türk Siyasetinin Weber'in Karizma Anlayışı Çerçevesinde İncelenmesi* (Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015), 32.

3.2. Araştırmada Yer Alan Kanaat Önderlerinin Özgeçmişleri

3.2.1. Ahmet Mahmut Ünlü

27 Şubat 1965'te İstanbul Fatih'te doğmuştur. Hafız, vaiz ve yazardır. Küçük yaşlardan itibaren Mahmut Ustaosmanoğlu'ndan ve cemaatin farklı hocalarından eğitim alarak İsmailağa cemaati bünyesinde henüz 17 yaşındayken vaaz vermeye ve öğrenci yetiştirmeye başlamıştır. Resmi eğitimini ortaokul 2. sınıftayken yarıda bırakarak İslami ilimler üzerine eğitim almak amacıyla Rize'ye gitmiş ve 2 yıl kadar burada kalmıştır.

Çocuk yaşlarda Kur'an eğitimi aldığı kişinin, Ahmet adında başka bir öğrencisi de olduğu ve Ahmet Mahmut Ünlü'nün cübbe ve sarığa olan ilgisinden dolayı bu karışıklığı gidermek adına hocası tarafından “Cübbeli” lakabı ile anılmaya başlamıştır.

Cemaatin medya ayağında etkin faaliyet yürütmekte olan Cübbeli Ahmet; **Lalegül TV, Lalegül Dergisi, Lalegül FM**, sosyal medya hesapları ve katıldığı programlarda çeşitli konularda dini içerikli yorumlar ile görüşlerini sunmaktadır.¹⁸⁵

Görüşleri ise genellikle tartışmalara sebep olmaktadır. Ona göre İslam dini güncel yaşama göre yorumlanmamalıdır. Bu yüzden yenilikçi yorumlara karşı olduğunu söylemektedir.¹⁸⁶

2024 yılında bağlı olduğu cemaat ile birtakım sorunlar yaşamış ve yollarını ayırmıştır. Takipçileri ile birlikte “*Müceddid Mahmut Efendi Hazretleri Cemaati*” adında yeni bir cemaat oluşturduklarını açıklamıştır.¹⁸⁷

3.2.2. Nurettin Yıldız

1960'ta Trabzon'da dünyaya gelmiştir. Küçük yaşlarda hafız olmuştur ve öğrenim hayatı da dini ilimler üzerine olmuş; imam hatip lisesini tamamladıktan sonra Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi 1. sınıf eğitiminden sonra Mekke Ümmü'l Qura Üniversitesine geçiş yapmıştır. Buradaki eğitimi tamamladıktan sonra evlilik hayatı,

¹⁸⁵ <https://www.cubbeliahmethoca.com.tr/tr/hakkinda> erişim: 05.03.2024.

¹⁸⁶ https://tr.wikipedia.org/wiki/Ahmet_Mahmut_%C3%9Cnl%C3%BC erişim: 05.03.2024.

¹⁸⁷ https://tr.wikipedia.org/wiki/Ahmet_Mahmut_%C3%9Cnl%C3%BC erişim: 05.03.2024.

aile hayatı, İslami konular ile alakalı çalışmalar yapmıştır. **Sosyal Doku** adında kurduğu vakıf ve dernek ile çalışmalarına devam etmektedir.¹⁸⁸ Sohbetleri **sosyaldoku.tv** kanalında ve çeşitli platformlarda yayınlanmaktadır. Dini içerikli soruları cevapladığı **Fetva Meclisi**¹⁸⁹ adında ve evlilik ve aile hakkında görüş ve soruları içeren **Aile Hayatı**¹⁹⁰ isimli web siteleri bulunmaktadır.

3.2.3. İhsan Şenocak

1974 yılında Samsun’da doğmuş, erken yaşlarda hafızlığını tamamlamış ve ardından doğduğu şehirde imam hatip lisesinde eğitim aldıktan sonra yine Samsun’da 19 Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesini bitirmiştir. Mezun olduğu okulda Yüksek Lisans ve Doktora yaparak alanında çeşitli çalışmalar yapmıştır. Bir dönem Diyanet İşleri Başkanlığı’na bağlı çeşitli görevlerde bulunmuştur.¹⁹¹ Ancak kadınlara yönelik yapmış olduğu bazı açıklamalarının ardından DİB’ndaki görevinden alınmıştır. Milli ve Yenişafak Gazetelerinde köşe yazarlığı yapmıştır. Çeşitli TV kanallarında da programlar yaparak görüş ve fikirlerini topluma aktarmıştır.

İlmi ve Fikri Araştırmalar Merkezi’ni (İFAM)¹⁹² kurarak burada dini eğitim vermeye başlamıştır. Kuruma bağlı olarak da Türkçe dilinde **Hüküm Dergisi** Arapça olarak da **el-Mecelletü’l Hamidiyye Dergilerini** çıkararak genel yayın yönetmenliğini yapmıştır.¹⁹³

2020’de Samsun ilinde **Külliyyat** adında karma olmayan sistemle ve **İFAM** bünyesinde bir eğitim kurumu açmışlardır. Kurumun misyonu “*kökleri ezelde dalları ebedette olan nesiller yetiştirme*” gayesi üzerine olduğu aktarılmaktadır. Külliyyat Kız Okulları, ortaokul ve lise kademelerinde; erkek okulları ise yalnızca lise düzeyinde eğitim vermektedir. Kurumlar MEB müfredatına bağlı olmakla birlikte yoğun bir şekilde Arapça dili eğitimi verilmektedir.¹⁹⁴

¹⁸⁸ <https://www.nureddinyildiz.com/hayati> erişim: 05.03.2024.

¹⁸⁹ <https://fetvameclisi.com/> erişim: 05.03.2024.

¹⁹⁰ <https://www.ailehayati.com/> erişim: 05.03.2024.

¹⁹¹ <https://www.ihsansenocak.com/kimdir-hakkinda/> erişim: 06.03.2024.

¹⁹² <https://www.ifam.org.tr/ifam-vakfi/> erişim: 06.03.2024.

¹⁹³ <https://www.ihsansenocak.com/kimdir-hakkinda/> erişim: 06.03.2024.

¹⁹⁴ <https://www.kulliyatokullari.com/> erişim: 06.03.2024.

3.2.4. Mehmet Okuyan

1965'te dünyaya gelmiştir. Akademisyen ve araştırmacı yazardır. Lise eğitimi de dahil olmak üzere Trabzon'da okuduktan sonra 19 Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde eğitimini tamamlamıştır. Aynı fakültede yüksek lisans ve doktorasını yapmıştır. Akademik olarak çalışmalarına devam ederek 2008 yılında profesör unvanını almıştır ve aynı üniversitede öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Şahsına ait sosyal medya hesaplarında ve çeşitli TV programlarına katılarak dini konularda yorumlarda bulunmaktadır.¹⁹⁵

3.2.5. Caner Taslaman

Akademisyen, araştırmacı ve yazar olan Taslaman, 1968'de İstanbul'da doğmuş ve eğitim hayatını burada geçirmiştir. İlahiyat alanında eğitim almamıştır fakat Sosyoloji bölümünü okurken din sosyolojisi, Kur'an ve bilim, din felsefesi gibi alanlara özel ilgisinden dolayı akademik çalışmalarını bu doğrultuda yürütmektedir. Yurtiçi ve dışı çeşitli akademik görevlerde bulunmuştur. Günümüzde de Yıldız Teknik Üniversitesi Felsefe Bölümünde profesör olarak görev yapmaktadır. **canertaslaman.com** adlı web sitesinde yazıları ve kitapları erişime açık olarak sunulmaktadır. Medya ve televizyonda araştırma yaptığı konular özelinde görüşlerini sunmaktadır.¹⁹⁶

3.2.6. Recep İhsan Eliaçık

1961 yılında Kayseri'de doğmuştur. İlahiyat ve İslami konularda çalışmalar yapmaktadır. **Antikapitalist Müslümanlar**, **İslami Sol** veya **Devrimci Müslümanlar** adında oluşturduğu bir hareket vardır. Kendisini takip edenleri bu topluluğun bir parçası olarak kabul etmektedir. Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ndeki eğitimini yarım bırakmıştır. Kaleme aldığı 22 kitabı vardır.¹⁹⁷

¹⁹⁵ <https://www.biyografya.com/biyografi/6877> erişim: 06.03.2024.

¹⁹⁶ <https://www.canertaslaman.com/> erişim: 06.03.2024.

¹⁹⁷ https://ihsaneliacik.com/?page_id=14 erişim: 06.03.2024.

3.2.7. Sibel Eraslan

1967 İstanbul doğumludur. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi mezunudur. Kadınların istihdamı ve eğitimi, insan hakları konulu çalışmalarda görev almıştır. Çeşitli dergi ve gazetelerde yazarlık yapmıştır. Günümüzde ise yazarlık hayatına Star Gazetesi'nde köşe yazarı olarak devam etmektedir.¹⁹⁸

3.2.8. Sema Maraşlı

1969'da Kahramanmaraş'ta doğmuştur. Yazar, eğitimci ve editör olarak tanınmasının yanı sıra hakkında davranış bilimci olarak da bir bilgi yer almaktadır. Bir dönem Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı Kur'an kursunda öğretici olarak bir dönem de aile danışmanı olarak çalışmış fakat sonrasında kitap ve köşe yazarlığına geçerek burada devam etmiştir. Yayın danışmanlığını yaptığı **Çocuk&Aile.net** adında bir web sitesi bulunmaktadır ve burada da aile ve çocuk konulu yazılar yazmaktadır.¹⁹⁹

3.3. Kanaat Önderlerinin Kadına Yönelik Şiddete İlişkin Yorumları

Bu başlık altında çalışmamıza dahil etmiş olduğumuz kanaat önderlerinin kadına yönelik şiddet hususunda öncelikle Nisa Suresi 34. ayetiyle ilişkilendirilen fiziki şiddete dair açıklamaları ve yorumları yer alacaktır. Daha sonra kadına yönelik şiddetle dolaylı yoldan ilişkisi olan kadınların mahremsiz yolculuk yapma kısıtları, kadınların eğitim hakkına ve sosyal/iş hayatına yönelik kısıtlamalar içeren hükümler hakkındaki görüşleri ele alınacaktır. Son olarak da kadınlarla ilgili kalıp yargılar oluşmasına sebep olan veya bunların sonucu olarak ortaya çıkan bazı hadis rivayetleri bağlamında (*kadının erkeğin kaburga kemiğinden yaratılmış olması, aklının ve dininin eksik olması, kadının şahitliğinin erkeğe göre çok daha zayıf kabul edilmesi ve cehennem ehlinin çoğunluğunu kadınların teşkil etmesi*) kadına yönelik şiddete dair dini perspektiften değerlendirmelerinin analizleri yapılacaktır.

¹⁹⁸ https://tr.wikipedia.org/wiki/Sibel_Eraslan erişim: 06.03.2024.

¹⁹⁹ <https://www.biyografya.com/biyografi/13914> erişim: 06.03.2024.

3.3.1. Kanaat Önderlerinin Nisa Suresi 34. Ayeti Kapsamında ‘Kadına Yönelik Şiddete’ Bakış Açıları

Kadına yönelik şiddet denildiğinde herkes tarafından algılanmakta olan fiziksel şiddet dışında şiddetin birçok türünün olduğu bir gerçektir. Bir önceki bölümde de ifade ettiğimiz üzere kadına yönelik şiddet toplumun bazı kural ve kaidelerle birlikte geleneklere dayalı din anlayışına bağlı olarak gündeme gelmektedir. Çalışmamıza konu olan kanaat liderlerinin hemen hepsi kadına yönelik şiddet hususunda yalnızca fiziksel şiddet özelinde açıklamalarda bulunmuş bunu da genellikle Nisa Suresi 34. Ayet ile ilişkilendirerek açıklamışlardır. İlgili ayette geçen “*darabe*” kavramını şiddet uygulamak şeklinde yorumlayanlarla birlikte kavramın “**bulunduğu yeri terk etme**” manasını taşıdığını savunanlar da vardır. Burada dikkat edeceğimiz bir diğer nokta da şiddet uygulanması noktasında yorumda bulunanların aile birliğinin dağılmamasını önceledikleri için son çare olarak buna başvurulabileceğini belirtmeleridir. Aile birliğinin yanı sıra kadının insan haklarını önceleyen açıklamalarda bulunanlar da vardır.

“*Darabe*” fiilini fiziksel anlamda şiddet olarak yorumlayanlar arasında Ahmet Mahmut Ünlü ve Nurettin Yıldız bulunmaktadır. Kelimenin şiddet uygulama değil ikaz etme manasını taşıdığını belirten İhsan Şenocak ayete farklı bir açıklama getirmiştir. Mehmet Okuyan, Caner Taslaman, Recep İhsan Eliaçık ise kavramı “bulunduğu yeri terk etmek, oradan ayrılmak” şeklinde tercüme etmektedir. Ünlü, Yıldız ve Şenocak aile birliğinin dağılmaması adına alınan birer önlem, Sibel Eraslan ve Sema Maraşlı da kavram kelimesi özelinde ayeti değerlendirerek aile birliğinin önemli olduğunu vurgularken; Okuyan, Taslaman ve Eliaçık aile konusunda açıklama yapmaktan ziyade ilgili ayette kelimedenden kastedilmek istenen anlama odaklanmaktadır.

Ahmet Mahmut Ünlü’nün (Cübbeli Ahmet) bu konudaki yorumu konuk olduğu tv100 kanalının Yüz Yüze programında dile getirdiği üzere; fiilin fiziki uygulama içerdiği ve aile birliği için gerekliyse yerine getirilebileceği şeklindedir. Sunucunun yönelttiği “şiddeti uygulayan erkeklere, beyimdir yapar diyerek bunu dini kaynaklara dayandıran kadınlara dair görüşünüz nedir?” sorusuna şöyle cevap vermiştir:

“Ya dini kaynaklarda var. Şimdi ben o gibi hocalardan değilim. Yani şöyle onları dövün ayeti var. E şimdi bu ayetteki manayı doğru anlamadığın zaman e buna işte yorumlar getirdiler bazı ilahiyatçılar ama yorumları şeye

uymuyor. Çünkü bugün diyanetin mealine tabi baksanız budur. Atatürk'ün yazdırdığı Elmalılı Hamdi Efendiye baksanız da budur. Çünkü ee bunu Atatürk bilmiyor muydu? En çok okuyan insan. E dolayısıyla bunlar var ama şimdi burada tahrife yeltenmeyeceğiz ama anlamaya çalışacağız o nedir?"²⁰⁰ sözlerinden sonra kadının ailesine, eşine itaat etmemesinden dolayı ailenin yıkılma aşamasına geldiği ve aile içi bir meselenin ev dışına yansıtılması durumunda uygulanabileceğinden: "O yuva artık yıkılacak boşanma safhasına geldiğinde kadın fevran ediyor. Buna nüşuz diyor. Nüşuz serkeşlik. Kadının evde uslu uslu otururken veyahut da usluysa da bırak sana bir muhalefet edebilir bir görüş ayrı görüş sergileyebilir. Şunu yapma diyebilir. Bunlar kadın hakkı. Ama serkeşlik şu demek artık bağırarak çağırmak, komşuları başına toplamak, işi sokağa çıkaracak taşıracak derecede efendim aile düzenini bozmak. Adam da ya yapma, etme, gitme derken efendim o da ee bunu devam ettirip sürdürür, orada da diyor ki vaaz edin nasihat edin diyor. Yapma hanım gitme hanım işte neyse ilmin ne kadarsa kültürün ne kadarsa ondan sonra o bir merhale diyor. Düzeltilen zaten düzelir. İslam talağı sevmiyor. Boşanma hakkı, boşanma hakkı vermiş ama mümkün mertebe boşanmayın diyor. (...) işte olmadı yataklarınızı ayırın diyor. Yani kırgınlığınızı ifade et falan. Sonra üçüncü merhalede bu darp kelimesi geçiyor ama bu teşvik edilmiyor. Şimdi Kur'an'daki emirler her emir farz değil yani bu ilim lazım (...) sana emrediyorum karını döv diye bir şey Kur'an'da yok. Diyor ki nasihati denedin olmadı, yatağı ayırdın olmadı, yuva yıkılmak üzere kadın da çok serkeşlik ediyor yani tamamen dışa dış, ailelere, sokağa, çarşıya, pazara yansıtacak şekilde adamı rencide edip insanı rezil eden durumlar oluyor. Bu durumda diyor eğer yuvayı kurtaracağınız niyetiyle ve böyle bir şey anlıyorsanız öbür türlü zaten ayrılın diyor."²⁰¹

Ünlü eğer boşanma aşamasına gelmişse ve fiziksel şiddetle bu durum çözülebilecekse şiddet uygulanabileceğini, fakat şiddetle dahi çözülemeyecekse ancak o zaman ayrılmanın gerçekleşeceğini ifade etmektedir. Buradan da anlaşılacağı üzere Ünlü'nün önceliği kadınların onuru, güvenliği, sağlığından ziyade aile birliği ve o ailenin dağılmaması adına her eylemin mübah olabileceğidir. Burada bir hadisten de örnek vererek, erkeğin ayetteki darbe fiilini sert olmayacak şekilde uygulaması ve bunun çocuklara da namaz kıldırırken uygulanabileceğinden söz etmiştir. Ayette darp kelimesinin geçtiğini ancak bunun bir emir olmadığını bu fiilin de uygulanmasının da

²⁰⁰ https://www.youtube.com/watch?v=p_cVWCbH97U erişim: 07.02.2024.

²⁰¹ https://www.youtube.com/watch?v=p_cVWCbH97U erişim: 07.02.2024.

Hız. Muhammed (sav)'in hayatında nasıl yansıdığına, yani sünnete bakılması gerektiğini vurgulamaktadır. Peygamber Efendimiz'in de eşleri ile sorun yaşadığından fakat bu sorunlar karşılığında onlara el kaldırmadığından ve bu ayetle amel etmediğinden bahsederek bu konuda onun sünnetinin örnek alınması gerektiğini ifade etmektedir.

“(...) biz onun için sünneti baz almıyoruz. Çünkü Kur'an'ı tatbik eden en büyük tatbikçisi Rasulullah sallallahu aleyhi vesellem'dir. (...) Çok ilmi olan birilerini dinlemen veya eserlerini okuman lazım yoksa Kur'an'da meal aç hanımınızı dövün dedi haşa illa hanımını dövmek sanki namaz gibi ibadet.”²⁰²

Nurettin Yıldız'ın bu konudaki yaklaşımı ise **“Kadın Cariye Değildir”**²⁰³ adlı internet sohbetinde izlenebilir. Yıldız bu sohbetinde namus adı altında işlenen cinayetlere değinmekte ve *“yanlış yola düşmüş, ahlaksızlık yapan kadınlara”* eşlerinin nasıl davranması gerektiği konusunda bazı mülâhazalara yer vermektedir. Yıldız'ın ayette geçen nüşuz kelimesini iffetsizlik yapmak olarak değerlendirdiği anlaşılmakta ve bu bağlamda *“İffetsizlik yaparsa canını yakmadan dövebilir”*²⁰⁴ şeklinde yapmış olduğu açıklamalar, şiddeti de ancak bu bağlamda caiz gördüğünü düşündürmektedir. Ancak sağlıklı bir zihin yapısına sahip olmayan bir erkeğe göre, kadının başını yerden kaldırması dahi iffetsizlik göstergesi olabilmektedir. Böyle insanların var olduğu bir toplumda bu minvalde açıklamalar yapılmasının ne derece doğru olduğu da ayrı bir tartışma konusudur. Erkeğin iffetli olmasından bahsedilmezken, kadınlara yönelik yapılan beyanlar; iffetin, namusun yalnızca kadına atfedilen birer olgu olduğu izlenimini doğurmaktadır. Oysa Nur Suresi 30 ve 31. ayetlerde kadın ve erkeğin iffetli davranışlarından bahsedilmekte ve öncelikli olarak iffetli bir erkeğin yapması gerekenler zikredilmektedir.²⁰⁵

Nurettin Yıldız 2007 senesinde yapmış olduğu bu açıklamanın ardından yakın tarihlerde bir açıklamada daha bulunmuştur. Sosyal Doku Vakfı'nın yayın kanalında Nevşehir ilinde düzenlenmiş olan **“Mutlu Bir Aile, Huzurlu Bir Yuva İçin”** başlıklı

²⁰² https://www.youtube.com/watch?v=p_cVWCbH97U erişim: 07.02.2024.

²⁰³ <https://www.youtube.com/watch?v=FJer3Gs7QJs> erişim: 08.02.2024.

²⁰⁴ <https://www.internethaber.com/erdogan-sert-elestirmisti-nurettin-yildizdan-ilk-aciklama-1853808h.htm> erişim: 08.02.2024.

²⁰⁵ Nur 24/30-31.

konferanstan bir kesit paylaşılmış ve Yıldız, konu ile alakalı şöyle bir açıklamada bulunmuştur:

“(...) Kadın akşamdan sabaha kadar bağırса çağırса da değil mi peygamberim “bana yakın olmak isteyen kadın dövmesin” demişti. Ben billahi kadın beni baltayla kesse el kaldırmam. Ölür giderim bu dünyadan ama kıyamet günü de senin için el kaldırmadım ya Rasulallah derim. O da davasına sadık müslümanlar olarak beni sever, “Gel benim uğruma sünnetime katlanan” diye beni bağrına basar. Bu zaman evlerimizi tekkeleştirme zamanıdır. Evde zalım tekkesinde, vakfında, derneğinde merhamet örneği adam. Bu münafıklıktır, ikiyüzlülüktür. Senin rahmetine, merhametine, aşkına, sevgine en çok muhtaç olan kendi çocuğun, kendi hanımın, kendi kocandır. Biz kardeşler, bu yuvaları Allah’ın adıyla kurduk. (...) Ey kadını döven erkek o melekleri ne yapacaksın kıyamet günü? Ne ile savacaksın başından?”²⁰⁶

Buradan da anlaşılacağı üzere Nurettin Yıldız kadının iffetsizlik yapmayı adet haline getirdiği bir durumu nüşuz olarak nitelediği bir yorumda şiddete cevaz verirken, normal evlilik hayatında meydana gelen nüşuz durumunda erkeğin kendisi şiddete uğrasa bile şiddete başvurmamasını bir peygamber sünneti olarak görerek tavsiye ve teşvik etmiştir.

İhsan Şenocak’ın, kadına şiddet konusunda Nisa Suresi 34. ayete bakışı şu şekildedir:

“Yani bir ailede problem varsa o ailede önce hakemler oluşsun. Hakemler o aileyi işte sulhe, selamete çağırısın. Olmadıysa o ailede vaaz edin. Yani koca, hanımına nasihat etsin. Olmadıysa yatakları ayırsın. Olmadıysa, bu da olmadıysa buradaki darb kelimesi normal dayak vurmak şeklinde değil yani ailede son sözü söyleyen kocadır. Koca karısına o ailenin hakiminin o olduğunu ifade etsin. Peygamber (as) ve fukahâ kadına vurmaya anlatırken eli kaldırıp vurma şeklinde değil yani. (...) Efendimiz buyuruyor: ‘kadınlara vurmayın, hayırlı olanlarınız kadınları dövmezler’ Rasulullah (as) ’ın kadına vurma ile ilgili bir eylemi yok. O zaman buradaki ayet-i kelimedeki darb kelimesini kadını ikaz edecek şekilde ona dokunma anlamındadır. Yoksa dövme anlamında değil. Aile dağılıyor, parçalanıyor. Sohbetler oldu, yataklar ayrıldı ama aile kurtarılamıyor,

²⁰⁶ <https://www.youtube.com/watch?v=6Foiub7KVNI> erişim: 08.02.2024.

*parçalanacak. Son bir hamledir bu. Bak sonuna geldik artık çöküyor aile!
Noktasındaki bir ikazdır bu.”*

Bu açıklamadan anlaşıldığı üzere Şenocak Hz. Peygamber’in yaşantısından örnekler vererek onun ne eşlerine ne de kızlarına hiçbir şekilde şiddet uygulamadığı vurgusunu yaparak, ayette geçen *darp* kelimesinden kastın kadına şiddet uygulayın, ona vurun şeklinde değil; son bir kez ikaz edin şeklinde kendi yorumunu getirmektedir.²⁰⁷ Ancak erkeğin evin hâkimi olduğu görüşüne vurgu yaparak aile kurumunun tehlikeye düştüğü anda yuvayı kurtaracak olan yetkinliğin de erkekte olduğunu ifade etmektedir. Burada kusurlu olan yani nüşuzda bulunan kişinin kadın olduğu kabulünden hareketle koca konumunda olan erkeğin aileyi kurtarma çabası üzerinde durulduğunu ve erkeğin kavamlık pozisyonunun kadını yola getirme yetkisini de içerdiğini görmekteyiz.

Mehmet Okuyan ise “*Kur’an’da kadının dövülebileceğine dair herhangi bir ayet var mı?*” başlıklı sosyal platformlarda yayınlanmış bir videosunda; böyle bir konudan söz edilecekse Kur’an’da insana, kadına, şiddete dair yaklaşımın ne olduğuna bakılması gerektiğini ileri sürerek, görüşlerini şu şekilde dile getirmiştir:

(...) Peki Nisa Suresi 34. ayette ne diyor Allahu teala? (...) yani böyle bakışlarını kaldırıp başka bir arayışa girmesinden korktuğunuz eşler yani bakışını kaldırmış yani başka bir arayış var evliliği bitirecek öyle bir sıkıntı gözlemlediğiniz zaman onlara nasihatlerde bulunun. Bu arada yataklarda onlardan ayrı durun ve yine bu arada belli bir süre onlardan ayrılın. Onların ayrı bir evde olmasına yani başka bir mekânda bulunmaları bir önlem olarak ifade ediliyor. Burada geçen “vadribuhunne” kelimesini ısrarla ve inatla onları dövün diye tercüme edenler hani bunun aslında insan onuruna uygun olmayan bir şey olduğunu fark ettikleri için bu defa dövmeyi hafifletme anlamında işte yok bilmem dirseğinden yukarısı hareket etmeyecek yok bilmem parmağının kalınlığından daha kalın değnek olmayacak yok ölümcül organlarına vurulmayacak işte yok vurulan yerde iz olmayacak kırılmayacak filan gibi böyle dayığı da dayak olmaktan çıkartan izahlar yapıyorlar. Halbuki burada mesele dayak filan değil.²⁰⁸

Konuşmasının devamında da yine Nisa Suresi’nin ilgili ayetinde ve devamındaki ayetlerde ayrılma durumunda hakemlerin devreye girmelerinden ve

²⁰⁷ <https://www.youtube.com/watch?v=1PoA0gINxXc> erişim: 09.02.2024.

²⁰⁸ <https://www.youtube.com/watch?v=PK5T4ePXjaI> erişim: 09.02.2024.

erkeğin de kadına itham edilen durumda olduğunda ne yapılacağının örneklerini vererek şiddet unsurundan söz edilmediğini açıkça söylemektedir. Açıklamalarında tartışma konusu olan *darabe* fiilinin yanlış yorumlandığını iddia etmektedir:

“(...) Burada meselede dayak filan söz konusu değil. Araplarda dayak var diye bunu dinin bir emri gibi dayatmanın bir alemi yok. Öyle uygulanmış vakti zamanında diyerek bir yorumu, kelimenin anlam dünyasında yer alan bir manayı kelimenin tek manasıymış gibi sunup da işte İslam’da kadına ikinci sınıf insan muamelesi yapılıyor, hatta işte dövülecek bir muhatap gibi algılanıyor türünden yaklaşımları ayetlerin bütünlüğü içerisinde değerlendirdiğimiz zaman bunun yanlış hatalı bir yaklaşım olduğunu görüyoruz.”²⁰⁹

Mehmet Okuyan Peygamberimiz’ in hayatında kendi hanımlarıyla yaşadığı sıkıntılı durumlara rağmen kadına yönelik şiddet olmadığını belirterek konuyu şöyle neticelendirmektedir:

“(...) eğer maksat dövmek olsaydı Peygamberimiz kendi ailesi içerisinde yaşadığı bu örneklerde de Allah’ın ayetindeki dövme hükmünü uygulardı. Oysa böyle bir şey yapmamış. Birinde kendisi ayrılmış evden, öbüründe de eşinin bir süre ayrılmasını istemiş ve öyle uygulamıştır. Bu başka türlü izah edilemez. Edilirse Peygamberimiz’in o noktada Allah’ın ayetini uygulamadığı gibi bir sonuç kaçınılmaz olur. Biz böyle bir sonucu peygamberimizin hayatıyla ve O’nun risâlet göreviyle de örtüştüremeyiz.”²¹⁰

Caner Taslaman da kadına yönelik fiziksel şiddete dair ayetle alakalı yorumu *darabe* kelimesinin birden fazla anlamda kullanıldığı görüşü üzerine temellendirmektedir. Bu konu hakkındaki ifadeleri de şu şekildedir:

“Arapçada bu darabe ifadesinde dövme anlamı da var ayrılma anlamı da var. Kur’an’da iki anlam da kullanılır. Burası çok açık. Sözlükte de baksanız iki anlamı var fakat bu tip durumda ne yapmalıyız sorusunu sormak lazım. Bu tip durumda yapılması gerekli şey Kur’an’ın bütünlüğüne başta bakmak. Ben de Kur’an’ın bütünlüğüne bakınca mekânı ayırmak anlamının alınmasını daha isabetli olduğunu düşünüyorum.”

²⁰⁹ <https://www.youtube.com/watch?v=PK5T4ePXjaI> erişim: 09.02.2024.

²¹⁰ <https://www.youtube.com/watch?v=PK5T4ePXjaI> erişim: 09.02.2024.

Caner Taslaman Nur Suresi'nde erkeğin karısını zina yaparken görmesi durumunda dahi böyle bir hakkının olmadığını, Nisa Suresi 34. ayetteki *darabe* fiilindeki mananın dövmek olarak değil oradan ayrılmak manasını taşıdığının daha makul ve kabul görülebilir olduğunu ifade etmektedir.²¹¹ Katıldığı bir TV programında: “*Şimdi Kur'an'da bir kelimenin çok anlamı varsa yapılması gereken şey Kur'an'ın bütünsel mantığında hangisinin en uygun olduğuna bakmaktır. (...)*”²¹² diyerek yine önceki açıklamalarını destekleyen ifadelerde bulunmuştur. *Darabe* kelimesine yeni bir mana verilmediğini, kullanılması gerektiği mananın halihazırda Kur'an'da var olduğunu beyan etmektedir. Yine katıldığı başka bir TV programında bu yaklaşımın Ebubekir Sifil tarafından modernist bir yaklaşım olarak nitelendirilmesi üzerine, Taslaman bu iddiaya şöyle cevap vermiştir:

*“(...) Bu ayet de tabii ki hep erkek bakış açısıyla yorumlayanlar hep mesela kadın, erkeğe secde etmesi üzerinden o hadisleri rivayet edenler, kadınların cehennemden çoğu kadınlardan oluşuyordur diyenlere bu ayetlere bu anlamları vermelerine de çok şaşırmamak lazım. Bugün birçok kişi benim de tanıdığım, azınlıktadır yine de kendileri, bu ayetteki darabe kelimesini öbür anlamı verilmesini daha mantıklı olduğunu düşünüyor. Şimdi darabeye bu anlamı vermenin ben daha tutarlı olduğunu düşünüyorum.”*²¹³

Taslaman Hz. Muhammed'in herhangi bir eşine şiddet uygulamadığı ve zina isnadındaki durumlarda bile bu fiilin uygulanmadığı örneklerini de gerekçe olarak göstererek konu hakkındaki görüşünü ifade etmektedir.

Recep İhsan Eliaçık ise “**Allah Kadınları Dövün Der mi? Nisa Suresi 34. Ayet Ne Anlatır? İstanbul Sözleşmesi**” başlıklı videosunda kadınlar ile alakalı birden çok meseleyi ele almıştır. Konuşmasında Nisa Suresi'nin 34. ayetini İstanbul Sözleşmesi ile ilişkilendirerek değerlendirmekte ve Kur'an'da başlatılan kadınlara yönelik reformun bir devamı mahiyetinde olduğunu dile getirmektedir. Ayete dair detaylı yorumları da şu şekildedir:

“(...) Şiddetli geçimsizlik yaşayan aileler için Kur'an üçü Nisa 34'te olmak üzere diğer ikisi de ondan sonra gelen ayetlerde olmak üzere 5 aşamalı çözüm planı önermektedir. (...) Önce demektir ki oturun konuşun. Sonra demektir ki ev içinde biraz ayrı durun odaları ayırın. Ev içinde ayrılık yani. (...) üçüncüsünde

²¹¹ <https://www.youtube.com/watch?v=01dWXcFQCqY> erişim: 10.02.2024.

²¹² <https://www.youtube.com/watch?v=FYDRhh-jFII&t=607s> erişim: 10.02.2024.

²¹³ <https://www.youtube.com/watch?v=VLulG33CKag&t=181s> erişim: 10.02.2024.

dövün diye çevrilen çeviri yanlıştır. Çünkü orada kullanılan kelime darabe kelimesidir. Darabe kelimesi yaklaşık daha 9 yerde daha kullanılır ve hepsinde de ihtilaf çıkmıştır. (...) dolayısıyla burada bir müddet ayrı kalmak anlamında kullanılıyor. Çünkü darabe kelimesinin Kur'an'daki anlamına baktığımız zaman bulunduğunuz şehirden bir müddet sefere çıktığınızda, bir müddet sefere yolculuğa çıktığınızda diye kullanıldığını görüyoruz ve bir yerden geçici bir süre ayrılmak anlamında Kur'an'da bizatihi kullanılıyor ve sözlüklerde bu anlamda da kullanılıyor. İlla onu orada dövme diye çevirme bağlam bakımından yanlış, Kur'an'ın genel kadınlara karşı onları kayıran onlardan yana olan tavrına ters. Çünkü dövün dendiği zaman o erkekten yana olmuş oluyor, halbuki Kur'an daima kadından yanadır ve kadınlar zaten dövülmektedir. Dövülmekte olan kadınlara bir de gelen ayetlerle tekrar onları dövmeye devam edin gibi oluyor. Yani bir defa bu olacak şey değildir.”²¹⁴

Kadının dövülebileceğine dair ifadelerin Kur'an'ın bütünlüğüne aykırı olduğunu, ne Kur'an'da ne de Peygamber Efendimizin uygulamalarında böyle bir şeyin tavsiye edilmediğini söyleyen Eliaçık, Kur'an'ın hitap ettiği toplumda kadına yönelik şiddetin var olduğunu ve Kur'an'da bu ifadelerin yer almasındaki asıl maksadın mevcut durumu değiştirmek ve dönüştürmek olduğunu ifade etmiştir.

Sibel Eraslan 27 Temmuz 2022'de Star Gazetesi'nde kaleme aldığı yazısında Nisa Suresi 34. ayete yer vermektedir ancak burada ilgili olduğumuz *darabe* kelimesine değil ayette geçen başka bir kavram olan *kavvam* kelimesine odaklanmıştır. Çeşitli tefsir kitaplarını inceledikten sonra bu kavramın koruyucu/ kollayıcı manalarına geldiğini düşündüğünü ifade etmektedir. Bu kavram üzerinden yola çıkarak; kutuplaştırıcı bir dil oluşturmak yerine neden ortak paydada buluşamadığını sorgulamaktadır. Oluşturulan bu algının planlı bir şekilde var edildiğini, aile birliğinin dağıtılarak bireysel yaşama dönülmesi için kurgulandığını ifade etmektedir.²¹⁵

Sema Maraşlı, “Kavvam ile Saliha Kadın Aşk” başlıklı **Güçlü Kadınlar Neden Mutlu Değil**²¹⁶ kitabından alıntı yaparak Çocuk& Aile web sitesinde yazdığı yazısında Eraslan gibi Nisa Suresi 34. ayetindeki *kavvam* kelimesi üzerinde durmuştur. Erkeklerin *kavvam* olarak evin reisi tayin edildiklerini ve kadınların buna savaş açmak

²¹⁴ <https://www.youtube.com/watch?v=qlbsMswXpo&t=1s> erişim: 11.02.2024.

²¹⁵ <https://www.star.com.tr/yazar/kavvam-kelimesi-kadin-ile-erkek-arasinda-esen-sert-ruzgarlar-yazi-1727240/> erişim: 11.02.2024.

²¹⁶ Sema Maraşlı, *Güçlü Kadınlar Neden Mutlu Değil?* (İstanbul: Motto Yayınları, 2019), 222-224.

yerine kabul edip eşlerine sevgi beslemeleri gerektiğini söylemektedir. Erkeğin “kavvam”lığının kadın için bir ikram olduğunu, kadının ikramının da kocasına saygı ve itaatkar davranması olduğunu aktarmaktadır.²¹⁷ **“Gönülden İtaatli Kadınlar”** başlıklı yazısında ise kadınların saygılı ve itaatkar davranması gerektiğini şu sözlerle kaleme almıştır: “...Sonuçta evin reisine saygı gerekir. Yoksa reisliğin aile üzerinde bir etkisi olmaz.” Bu itaatin aile içinde hiyerarşik düzene dayalı huzurun sağlanması için gerekli olduğunu söylemektedir.²¹⁸ Kadınların eşini mutlu etmek üzere yaratılmış bir varlık olduğunu düşünen Maraşlı, güçlü olmanın kadınların çekiciliğini azalttığını da belirtmektedir.

3.3.2. Kanaat Önderlerinin Kadınların 90 km’den Uzak Mesafeye Yalnız Seyahat Etmeleri/ Edememeleri Hususuna Dair Görüşleri

Erkeklerin kadınlar üzerinde söz sahibi olduğu gerekçesiyle toplumda kadınların kendileri ve eylemleri hakkında bireysel olarak karar verememesi ve kadınların her zaman erkeklerin himayesinde olan/ olması gereken bir varlık olarak kabul edilmesi görüşü yaygınlık göstermektedir. Yolculuktan doğacak meşakkati göz önünde bulundurarak yapılmış olan bazı yorumların kadınlar özelinde değerlendirilmesi de toplumsal cinsiyet ayrımcılığına kapı aralamaktadır. Gerek seyahat özgürlüğü gerekse eğitim ve iş alanında sıklıkla kısıtlanan kadınlar psikolojik/ duygusal olarak şiddete maruz bırakılmaktadırlar. Kadınların yanlarında mahrem kabul edilecek bir erkek birey olmadan belirlenen mesafenin dışına çıkarak yolculuk yapması, eğitim almak için bulunduğu şehrin dışına çıkması bazı kimseler tarafından dine uygun görülmemektedir. Medyatik kanaat önderlerinden Ahmet Mahmut Ünlü, bu konuda kadınların yalnız yolculuk yapamayacağını defaatle dile getirmektedir. Yıldız ve Şenocak da yolculuktaki zorluğun hem seyahat amaçlı hem de eğitim amaçlı konularda kadınlar için endişe yarattığını dile getirerek onların korunması gayesi ile tek başına yolculuk edemeyeceklerini savunmaktadırlar. Okuyan ve Taslamam ise bu konuda herhangi bir yasağın bulunmadığı konusunda ortak kanıdadırlar. Kanaat önderlerinin konu hakkındaki detaylı görüşleri ise şu şekildedir:

Ünlü, “Kadınlar yalnız tek başına yolculuk yapabilir mi?” sorusuna şöyle cevap vermektedir:

²¹⁷ <https://www.cocukaile.net/kavvam-ile-saliha-kadinin-aski> erişim: 11.02.2024.

²¹⁸ <https://www.cocukaile.net/gonulden-itaatli-kadinlar> erişim: 11.02.2024.

“Kadın yalnız yolculuk yapabilir mi? Yapamaz. Seferi mesafe 81 kilometredir. Bu kilometre yalnız nereden başlar? Bulunduğu şehrin ekli evlerinin çıkmasından başlar. Yoksa şimdi Çekmece’den Kartal’a kadar adam 81 kilometre olup da İstanbul’un içinde de kadın bir yerden bir yere de gidemeyecek mi? Öyle bir şey yok. İstanbul’un içi isterse 100 kilometre olsun bir yerinden bir yere o mühim değil. O bir şehirdir. (...) ama Buhari kendisinde geçen 3 günlük mesafenin yukarısına Allah’a ve ahirete inanan bir kadının kendi başına mahremi olmadan mahremi dediği buluğa ermiş oğlu, kocası, amcası, dayısı, babası bu gibi yani nikah düşmeyen, evlenemeyeceği şekilde yakını böyle biri yanında olmadan seferi mesafeye çıkması helal olmaz. Hadis-i Şerif sahih Buharidir.”²¹⁹

Aynı konuşmanın devamında sorulan zaruret halinde mahremi olmayan kadının durumunun ne olacağı ve nasıl yolculuk yapacağı sorusuna Ünlü’nün cevabı ise şu şekildedir:

“Bu soru ayrı bir konudur. Bu soruya geldiğimiz zaman yani yolculuk icap ediyor. Hastahaneye gidilecek, efendim kaza bela Allah muhafaza etsin ambulans gelir götürür orada sen kocası nerede diye sorulmaz kan kaybediyor ölecek mi yani? Onlar zarurettir.”²²⁰

Ahmet Mahmut Ünlü bu zaruri durumların -keyfi olmayan- hastalık gibi yolculuğu zorunlu kılan zamanlarda ancak meşru görüldüğünü, bunun haricinde kadının mahremi olmadan hac ibadetini dahi yapamayacağını söylemektedir.

Nurettin Yıldız, bu konudaki görüşünü kadınların eğitim almak için farklı şehirlere yolculuk yapmaları noktasında ele alarak değerlendirmektedir. Kızların okul okumak için erkeklerin de içinde bulunduğu bir otobüs ile yolculuk yapmalarına karşı çıkmaktadır:

“Beyefendinin kızı filan bin km ötedeki bir üniversitede okuyacak, kızı otobüse koyuyor. Yalnız göndermedik üniversiteden arkadaşları vardı diyor. Sadece innâ lillâhi ve innâ ileyhi raciûn diyorum. Ümmetimin başına bu felaketler de gelecekti. Herhalde Nevevi bunu da anlamazdı zannediyorum. Böyle bir şey olacak, sorulsa ona, zannetmem böyle bir şeye inanır. Yecüc Mecüc zamanında olur falan derdi belki. Bunu da gördük.”

Bu görüşlerine Hz. Peygamberin cihat hazırlığı yaptığı esnada bir kimsenin hanımını hacca gönderdiği, kendisinin de cihada geldiğini söylemesi üzerine o adama;

²¹⁹ <https://www.youtube.com/watch?v=mkxSgYitwuQ> erişim: 12.02.2024.

²²⁰ <https://www.youtube.com/watch?v=mkxSgYitwuQ> erişim: 12.02.2024.

“Hemen hanımının yanına git!” şeklinde yapmış olduğu ikazını delil olarak göstererek kadınların yalnız bir şekilde belirlenen sınırın dışına çıkmamalarını ifade etmiştir.

İhsan Şenocak, kadının tek başına uzun yolculuğa çıkması hususunda ise yolda var olan meşakkati, yolda yaşayacağı sıkıntıları, başına gelebilecek olası halleri ileri sürerek karşı çıkmaktadır:

“Seferle alakalı meseleler açıktır. Yani seferde namazlar kasredilmeli, Müslüman kadınlar yanlarında mahrem olmadan seferi mesafeye çıkamazlar. Bununla alakalı naslar vardır. (...) Burası içtihad mahalli değildir. Seferde hep o meşakkat vardır. Ya bir kadın sefere gidecek, yola gidecek. Kendi başına yollar, mesafeler kat edecek. Hep onda bir endişe var. Sizde yok mu? Memleketten çıktınız bir yere gidiyorsunuz, okumaya gidiyorsunuz. Başka bir diyara gidiyorsunuz. İçinizde bir ürperti yok mu? Acaba kimlerle karşılaşırım, ne yaparım diye?”²²¹

Okuyan’ın, “Seferilik ne demektir?” başlıklı sosyal platformda yayınlanmış olan konuşmasında yolculuk konusunda yapmış olduğu açıklamalar şu şekildedir:

“(...) efendim yok 90 km giderse, 89 giderse ne olacak? 89.9 gitti nolacak yani şimdi? Bu mu? Eskiden 90 km’yi üç günlük gündüz yolculuğu olarak düşünüyorduk. Şimdi öyle mi? 90 km’yi adam yarım saatte gidiyor. Arabayla gidiyor. Uçağı düşünün. Şartlar değişti. Yani Suudi Arabistan’da bir devenin 3 günde gideceği yol ile getir o deveyi bizim Trabzon’da Çaykara’nın dağından yukarı doğru vur bakayım nereye gidiyor? Gidemez ki. Nereye gidiyor yani? Yöresel birtakım efendim argümanları evrensel bir dinin sarsılmaz kuralları haline dönüştürdük.”²²²

Taslaman, bu konu hakkındaki görüşünü kendisine “İslam’da 90 km sınırı var mıdır?” şeklinde yöneltilmiş olan soruya verdiği yanıt ile şu şekilde açıklamaktadır:

“Müslüman bir kadının kocasından izin alma şartıyla kısa mesafelere tek başına gitmesi geleneksel anlayış tarafından bazı çekincelerle de olsa onaylanmıştır. Ancak kimi rivayetlere göre 1 kimilerine göre de 3 günlük mesafeden fazla olan yolculuklara kadının yanında bir mahremi yani babası, kocası, oğlu, dayısı gibi bir yakını olmadan gitmesi gelenekçi anlayış tarafından yasaklanmıştır.”²²³

²²¹ <https://www.youtube.com/watch?v=xn0yNNMkBAw> erişim: 13.02.2024.

²²² <https://www.youtube.com/watch?v=XvBdOH7Pn8k> erişim: 13.02.2024.

²²³ <https://www.youtube.com/watch?v=cHtXb3Pdvs> erişim: 13.02.2024.

Taslaman Sahih-i Müslim’de yer alan bir hadisi kaynak olarak gösterdikten sonra kadınların yanında mahremi olmadan 90 km mesafeyi yalnız katetmelerinin haram olduğuna dair yaygın bir görüşün olduğunu aktarmaktadır. Bu görüşe karşı da Maide Suresi’nin 101. ayetini delil göstererek, Kur’an’da haram olarak belirtilmeyenlerin helal olacağı kaidesine göre böyle bir kısıtlamanın kabul edilemeyeceğini ifade etmektedir. Ayrıca hicret döneminde kadınların tek başlarına Mekke’den Medine’ye gelmelerine atıfta bulunarak görüşünü desteklemektedir:

“(…) İlaveten peygamberimizin döneminde gerçekleşen birçok olay da bu dediğimizi teyit etmektedir. Peygamberimizin zamanında Mekke’den Medine’ye hicret eden yalnız kadınların olduğu siyer kitaplarında yazmaktadır. Bahsi geçen mesafeyse 90 km’nin çok üzerindedir. Kilometrelerce mesafeyi kat eden kadınlar peygamberimiz tarafından hiçbir zaman mahremsiz seyahat ettikleri için uyarılmamış, bilakis katlandıkları zor yolculuk her zaman övülmüştür.”²²⁴

Bu delillerden hareketle kadınların seyahatini kısıtlayıcı hadislerin kadınları kontrol altında tutmak isteyenler tarafından uydurulduğunu dile getiren Caner Taslaman, kadınların da erkekler gibi istedikleri zaman istedikleri her yere gitme özgürlüğüne sahip olduklarını ifade etmektedir.

“(…) bu arada toplumda eşkıyalık gibi tehditlerin olduğu belli bir dönemde bir tedbir olarak kadınların yalnız başlarına seyahat etmemesini tavsiye etmek önerilmiş veya gelenek olarak uygulanmış olabilir. Fakat geleneklerin veya tarihin belli bir dönemindeki şartlardan kaynaklanan tarihsel uygulamaları bütün ümmeti her çağda bağlayan dini hükümlere çevirmek büyük bir yanlıştır.”²²⁵

3.3.3. Kanaat Önderlerinin Kadınların Şiddetten Korunarak Güçlenmesinde Çok Önemli Bir Unsurlar Olan Eğitim Alma Hakkına Dair Görüşleri

Kız çocuklarının eğitim almasının bir problem olarak görülmesi günümüzde de eskisi kadar olmasa da hala devam etmektedir. Toplumun bazı kesimlerinde kız çocuklarının eğitim almaları, meslek sahibi olmaları ve çalışma hayatına atılmaları statülerinin artacağı ve evdeki konumlarının güçleneceği anlamına geldiği için engel olunmaya çalışılmakta, kadınların yerinin evi, çocukları ve kocasına hizmet etmek

²²⁴ <https://www.youtube.com/watch?v=cHtXb3Pdvs> erişim: 14.02.2024.

²²⁵ <https://www.youtube.com/watch?v=cHtXb3Pdvs> erişim: 14.02.2024.

olduğu öğretisi üzerine yetiştirilmeleri uygun görülmektedir. Eğitimden mahrum edilen kız çocukları da ekonomik anlamda özgürlüklerini elde edemedikleri için hayatları boyunca babalarına/ eşlerine mahkûm bırakılmaktadırlar. Buna rağmen kız çocuklarının eğitim almasının önündeki engellerin kalkmasına tepki gösterenler, karma eğitim sisteminde okullara gönderilmesinin doğru olmadığını söyleyenler, yüksek öğrenim için farklı şehirlere kız çocuklarının gönderilmesinin yanlış olduğunu ifade edenler kendilerini takip eden kitleleri de etkileyerek kızların eğitim alma hakkını engellemektedirler. Bunların yanı sıra kızların da erkeklerle eşit haklara sahip olduğunu savunan ve eğitimlerini destekleyen yahut karşıt görüş beyan etmeyen kanaat önderleri de vardır.

Konu hakkında; **Ahmet Mahmut Ünlü** 'nün mensubu olduğu cemaatin görüşüne göre kız çocukları karma eğitim olan okullarda okutulmamalıdır. Bundan dolayı yalnızca kendi bünyelerinde kurmuş oldukları medreselerde eğitim görebilmektedirler.²²⁶

Evin reisi olacakları düşüncesi ile resmi olan eğitim erkeklere meşru görülürken²²⁷ kız çocuklarının okul ortamında eğitim görmelerine şiddetle karşı çıkmaktadırlar. İlköğretimin zorunlu eğitiminin 5 yıldan 8 yıla çıkmasına ve sonrasında 12 yıla çıkarılacağı söylemlerinin olduğu dönemde ise Ünlü; kızların 18 yaşına kadar okula gitmesinin asla kabul edilir bir şey olamayacağı, 8 yıla karşı çıkarken 12 yıl eğitimin gündeme gelmesi fikrinden derhal vazgeçilmesi gerektiğini vurgulayarak;

“(…) Nasıl cevap vereceksiniz yarın ahirette? Çok büyük bir mesuliyet. Ben Allah için söylüyorum. Bu işi durdursunlar. 5’e indirsinler. Eskisi gibi 5’e. Milletin kızının, karısının efendim namusunun vebaline girmesinler”

sözleriyle tepkisini dile getirmektedir ve bu şekilde verilecek eğitimin de kişileri ahlaktan yoksun bırakarak cehalete sürükleyeceğini aktarmaktadır.²²⁸

²²⁶ Zehra Işık, “Dini Grup Mensubu Kadınların Kadın Algısı ve Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Düşüncelerinin İncelenmesi: İsmailağa Cemaati Örneği”, *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* (2020), 486.

²²⁷ Işık, 486.

²²⁸ <https://www.youtube.com/watch?v=g6z5aGZc1Vc&t=42s> erişim: 14.02.2024.

Ancak Ahmet Mahmut Ünlü katıldığı bir TV programında kendisine yöneltilen “Kızların okumasına neden karşıısınız?” sorusuna bu konu hakkındaki konuşmasının eski olduğunu ve konuya dair güncel görüşünün şöyle olduğunu söylemektedir:

“Ben kızların okumasına değil; kadın erkek, kız erkek karışık okumasına karşıyım. Yoksa sadece kadın öğretmenler yani bu kadın erkek karışıklığından Avrupa’da bile Amerika’da bile duyuyorum böyle sırfkadınlara özel okullar var. Onlarda daha başarı oranı var. Kız erkek olanlarda başarı oranı daha az. Biz de İslami açıdan buluşa ermiş, işte zaten mecburi eğitime bir şey demiyoruz. Mecburi eğitimden sonra ergenlik çağında genç, biz de ergenlik çağlarımızı yaşadık, ee insan herkes nefis taşıyor, çoluk çocuğumuz kadınlar, kadınlarla ilgili bir şey açılın veyahut da isteyen yani gönderebilsin biz kendi tercihimiz olarak kızları, kadınların okuttuğu eğitmen olduğu okullara gönderelim.”²²⁹

Ahmet Mahmut Ünlü bir başka konuşmasında pazar, market alışverişi gibi geçici süreliğine kadın ve erkeğin bir arada olduğu yerlere müsaade ettiklerini, fakat eğitim noktasında uzun süre kadın ve erkeğin bir arada bulunacağı yerlerden olan okul ortamına ve karma eğitime hala karşı olduklarını ifade ederek Ahzab Suresi’nden delil getirmektedir. Ayete göre Hz. Aişe’nin ümmetin annesi olarak kabul edilmesine rağmen sahabenin kendisine soru sormak için geldiğinde onlarla perde arkasından konuşması gerektiğini aktarmakta, buradan hareketle kadın ile erkeğin bir arada eğitim görmemesi gerektiğini savunmaktadır. Ardından sözlerine şu şekilde devam etmektedir:

“(…) kimse için burada taviz veremem. Ben bunu fetva olarak söylüyorum yani, ama eğitime karşı değiliz. Hatta bu kadın okulları da açılrsa çok daha rahat eder. Yani eğitime katılmayanlar da katılır. Çok katılmayanlar da katılmış olur. İsteyen için, isteyen için bu mümkün değil mi? Mümkün olan bir şey yani.”²³⁰

Ünlü sosyal platformlarda yayınlanan “Erkeklerin gördüğü ortamda kadın çalışamaz” başlıklı konuşmasında da kadın erkek karma ortamlarda eğitim

²²⁹ <https://www.youtube.com/watch?v=U-fRxQzrj5E&t=333s> erişim: 15.02.2024.

²³⁰ <https://www.youtube.com/watch?v=U-fRxQzrj5E&t=333s> erişim: 15.02.2024.

yapılmasına karşı çıkarken, çözüm olarak kadın erkek ayrı okulların açılmasını önermektedir:

“(...) Okulda okuyabilir mi? Hı? Nasıl okuyacak okulda? Erkek öğretmen talebeler erkek. Birbirine bakıyorlar ediyorlar. Bütün fitneler buradan çıkmıyor mu? Amerika’da bile sırf erkek kız ayıran okullarda verimin arttığı söyleniyor. Bilmiyorum öyle bir araştırmalar var dediler. Yani Amerika’da bile özel yapanlar varmış. Kız erkek ayrı ve verim artmış. Çünkü adamın aklı başında. Dersinle ilgileniyor. Öbür türlü o ona bakıyor nefis uyandığı zaman Allah’a sığınırım şerrinden diyor. Felak Suresi’nde Rabbim di’ mi? Nefis uyandığı zaman. Zaten normal aklın yarım akıl. Şu andaki akıl seviyene göre kârını zararını seçecek durumda değilsin. Zaten nefis uyandığı zaman kaba tabirler kullanmayım. Argoya kaçmayalım. Nefis uyandığı zaman aklının yarısı gidiyor. Tam akıllan yolunu göremiyorsun yarım akılla ne iş yapacaksın? Allah’ım düzelt bu memleketi ya Rab. Kadın erkek ayırmayı nasip eyle ya Rab. Yani bu hiç taviz vereceğimiz bir nokta değil.”²³¹

Nurettin Yıldız da kadınların eğitimi konusundaki düşüncelerini Ünlü gibi, kadın erkek ihtilatı üzerinden ifade etmektedir. **“Okul Okuyacak Kızlara Önemli Notlar”** başlığı altında yayınladığı sohbetinde kızların eğitimine karşı olmadığını ancak kızların erkeklerin bulunduğu ortamlara girmemesi gerektiğini, öyle ortamlarda bulunarak aldıkları ilimden bir hayır gelmeyeceğini iddia etmektedir:

“...Şimdi ben bunlara söyledim ya Nureddin Hoca bile açtı kapıları kızları yuha! Arkeolojiye kadar ne varsa bütün bölümlerde, öyle değil. Bu sözleri ilim emaneti gereği, ümmeti Muhammed’in prestiji gereği dillendirdim. Böyle inanıyorum. Bu söylediklerime inanıyorum ancak bu sözlerimi dört kilitle kilitliyorum. Bir, bizim ilime ve bilime kurban edebileceğimiz bir dinimiz yoktur. İlim elde edeceğiz, diploma elde edeceğiz, icazet alacağız diye dinimizi yontturmayız. Dinimizin güçlü olduğu dindarlığımızın korunabildiği yerde ilimden söz ediyoruz, bir. İki, ilme ezdirebilecek ahlakımız da yoktur bizim. Ahlaksız alim aramıyorum ben. Fakülteye girdiğin günkü edep ve hayan, utangaçlığın, erkeklerin bulunduğu kafeteryaya girmeyi ateşe dalmak kadar görüşün dört yıl sonra o fakültenin dördüncü sınıfında nerede diye sorarım. Şimdi erkeklerle kantinde nescafe içiyorsan sen, ilim elde etmedin. Elde ettin tamam. Koca bir kâğıt verdiler sana

²³¹ <https://www.youtube.com/watch?v=PGBnRTZdPew&t=183s> erişim: 15.02.2024.

ama başka bir sorun var, ahlakın gitti. Ahlakının olmadığı yerde kesinlikle biz yokuz. Üç, ilim ne erkekliği ne de kadınlığı bitirmemeli. Ruculetimiz ve unusetimiz yani kadınlığımız ve erkekliğimiz eridiği zaman ben ilmi ne yapacağım ki? Ben öldükten sonra bana diploma verseler bir kıymeti var mı? Kadınlığın kaybolduğu yerde eş olarak, anne olarak, insaniyet olarak kadınlığın kaybolduğu yerdeki diplomayı diploma saymıyoruz biz. Tekrar ediyorum: bir, dinim yoksa ilim de yok. İstemem. Ahlakım yoksa ilim de istemem. Kadınlığım kaybolduysa yine ilim istemiyorum. Doğa bozuluyor ya. Artık doğaya zarar veriyor diye poşete bile kanun getirildi kardeşim. Poşet bile olmasın isteniyor doğaya zarar veriyor. Kadınlık doğasını kaybettiren bir ilim, ilim değil ki. Ve dördüncü kuralımız. İlim yüzeysel hırslarımızı ve aile beklentilerimizi değil kabiliyetlerimizi karşılamalı. Her doğan çocuk bu ülkede doktor olsun diye bir özentî olur. Öyle değil. Belli bilim dallarına kabiliyeti olan doktor oluyor. Gerisi eleniyor, dökülüyor. En mahremiyetli konu ilahiyat alanını muhakkak bizim kızımız ilahiyat hocası olsun. Öyle değil. Kabiliyeti varsa olsun. Kabiliyetsizlere de ilim vererek ilmin değerini düşüremeyiz. Tekrar vurguluyorum. Burada ilim namına çok şey söyledik. Kadınlara ilim yolunu kapatmanın tek ayakla yürümek kadar komik olacağını ümmet için söyledik. Bu hakikati dillendirdik ama bu suistimale açık bir yol olmasın diye diyoruz ki bir; dinim zarar görmeyecek bu ilim esnasında. Haramlardan helal yapmayacaksın. İki; ümmeti Muhammed'in kızındaki iffet ve ahlak sende olacak, zarar görmeyecek. Üç; kadınlık bir zarar görmeyecek. Dört; kabiliyetin varsa ilerleyeceksin. (...) bu şartlarda bu dört parazitte bir bağlantı yoksa erkek ve kadın yok hepimiz ilim talebesiyiz. Yeri gelir diplomamızı da alırız. Diploma nedir ki zaten? Muhakkak bulunsun. Ama ahlak vererek diploma alamayız, din vererek diploma alamayız, şeriatımızı yontarak diploma alamayız.”²³²

Nurettin Yıldız başka bir konuşmasında tıp fakültesi gibi prestij sahibi bölümlerde okuyan kızların da okudukları bu bölümlerden kaynaklı olarak kibir sahibi olduğunu ve özünü unuttuğunu iddia etmektedir:

“...Burada küçük bir parantez açacağım. Ama kızmayalım. Benim hocalığımdan dolayı mıdır? Çevremın genişliğinden dolayı mıdır? Bilmiyorum. Bayanlarla beraber belki 300-400 doktor arkadaşım var. Hem kendim gittiğim için hem bir sebeple tanıştığım için bana gelip gittikleri için. Fakat bu doktorların bende oluşturduğu kültür doktorlarla aramda hep sorun oluşturuyor. Kızıyorlar,

²³² <https://www.youtube.com/watch?v=dVQqKWMfTmU> erişim: 17.02 2024.

bağırıyorlar, elimize düşersin falan diyorlar. Elhamdülillah Allah düşürmedi ellerine henüz. Bir gün düşersem ne yapacağım onu da bilmiyorum tabi. Bayan doktorların bu sözünün istisna olanları istisnadır ama bayan doktorlarla ilgili şöyle bir çıkmaz var. Doktor forslu bir insandır. Çünkü dostu düşmanı onun önüne doktor bey, doktor hanım diye geliyor. Doktora herkes muhtaç. Şeytan dedik ya fazla ilgileniyor. Doktorları forslu adam haline getiriyor. Doktorlar nazlıdır, para düşkünüdürler. Aynı bir konu. Kadın doktorlar bunun çift dupleksidir. İstisnası olan benim üzerime almıyorum bu sözü desin. Kadınlar doktor oldular mı yanlarına yanaşılıyor. Annesi de yanaşamıyor, öbür doktor hanım da yanaşamıyor. Bu genel bir teamül müdür? diye özellikle tıpla ilgilenen arkadaşlarıma soruyorum, maalesef böyle hocam diyorlar. Mesela başhekim arkadaşlarım var. Diyorum ki doktorlar hata yapınca ne yapıyorsunuz? İkaz ediyoruz hocam şunu niye böyle yaptın diye. Ne cevap veriyorlar dedim hocam bayansa doktor kaprisinden istifa edip gidiyor hemen diyor. Erkekler cevap veriyor şöyleydi böyleydi diyorlar diyor.”²³³

Yıldız konuşmalarında ilmin kadın erkek fark etmeksizin alınabileceğinden bahsetmekle birlikte, yukarıdaki konuşmasında görüldüğü gibi bazı olumsuz kanaatleri yalnızca kadın ekseninde dile getirmektedir. Bu ve benzeri içerikler, kendilerini destekleyen kitlelerin kadına karşı bakış açısını ve kadınların eğitim haklarının elinden alınmasına sebep olmaktadır. Genel çerçevede değerlendirecek olursak bu yaşanan durumlar; kadınları sosyal yaşamdan izole ettiği için psikolojik olarak, eğitim almalarına karşı çıkılarak da ekonomik özgürlüklerini elde etmelerine engel olduğu için bu anlamda da ekonomik şiddete maruz bırakmalarına yol açmaktadır.

İhsan Şenocak, eğitime ve kızların okumasına karşı olmadıklarını, İslam dini adına da böyle bir iddiada bulunulamayacağını, 2020 senesinde kendi bünyelerinde açmış oldukları “**Külliyat Kız Okulları**” kurumlarında mahremiyete uygun şartlarda eğitim olanağı sağladıklarını aktarmaktadır:

“Biz kız çocuklarının okumasına karşı olsak böyle bir okul açabilir miyiz? Kadın dediğimiz ya annemizdir ya kızımızdır ya eşimizdir ya halamız ya teyzemizdir. Yani kadın, Peygamber (sav) cenneti onun ayağı altında gösteriyor. Böyle bir kadın Müslümanlar için, erkekler için hedef olabilir mi? Onun cahil kalması diye Müslümanın böyle bir derdi böyle bir davası olabilir mi? Bu mahza yalandır. (...)

²³³ <https://www.youtube.com/watch?v=uVR1lKABzH8> erişim: 17.02.2024.

Bu adamlar değil miydi Müslümanların çocukları, Müslümanların kızları okumasın diye başörtüsünü, örtüyü, tesettürü gerekçe göstererek okul kapılarında o barikatları koyanlar? Engelleyenler, o çocukları ağlatanlar, okuldan atanlar bu anlayış değil miydi? Bu zihniyet değil miydi? E şimdi biz ne diyoruz? Okul açıyoruz. Kız okulu. Amerika'da var, Japonya'da var her yerde var kardeşim. Burada hanım kardeşlerim öğretmenler de öğrenciler de hepsi kendi dünyalarında. Milli Eğitim denetlemesini yapıyor. Oraya bağlı. Böyle bir okul. Yani Müslüman kızların okumasına karşı olan birisi böyle bir faaliyetin içinde olur mu? (...) Muallim ol, müderris ol, doktor ol, ev hanımı ol fakat bütün bu olurlar içerisinde tesettür ve mahremiyetini çiğnetme. Yani oku, ama mahremiyetini çiğnetme (...) efendim toparlarsak bir Müslümanın İslam kızlarının okumasına karşı çıkması ancak yalan olur, masal olur. Bunu kilise söyleyebilir. Kilise çocukları söyleyebilir. Onlar kilisenin müktesebatına bakarak konuşuyorlar. Herhalde bizi görüyorlar ama okudukları metin kilise müktesebatı. Çünkü Peygamber (sav)'in medresesinde Aişe annemiz (r.a.) yetişiyorlar muksirundan oluyorlar en fazla hadis rivayet eden sahabilerden birisi oluyor Aişe (r.a.) İslam kadını o noktaya taşıdığı zaman Batı ne durumdaydı? Kadın insan mı hayvan mı onu tartışıyordu. Kilise bunu konuşuyordu. İslam kadını erkek nereye çıkabiliyorsa oraya kadar çıkardı. (...) İslam hangi ifadeyle hangi esasla kadının okumasına mâni oldu? Kilisenin naslarına bakıyorlar. İslam'a saldırıyorlar. Mahza yalandır, mahza iftiradır. Yıllarca bu milletin çocuklarını tesettüründen dolayı okutmayanlar şimdi kendi yalanlarıyla bize saldırıyorlar.”²³⁴

Şenocak kızların eğitimini desteklemekle birlikte, bunun İslami koşullarda gerçekleşmesi şartını ileri sürmektedir:

“İslam'ın kızı okur. Alime olur, müderrise olur, doktor olur. İslam bunları teşvik eder. İslam bunlara engel değildir, mâni değildir. Efendimiz (sav)'in etrafında doktor kadınlar vardı. (...) bir hanım kardeşimiz doktor olacaksa mahremiyetten, tesettürden ama modacılar göre değil Kur'an-ı Kerim'e göre mahremiyetten bir, tesettürden ödün vermeyecek iki. Doktor olabilir ama evini terk etmeyecek. Bu da nesiller adına bir yıkım olur. Yani annelik onun asıl vazifesi olacak.”²³⁵

Bu konuşmada mesleği, konumu ne olursa olsun bir kadının asıl vazifesinin annelik olduğuna vurgu yapan Şenocak, karma eğitime bakış açısını Nur Suresi 31.

²³⁴ <https://www.youtube.com/watch?v=RrdmQbSq6Z4> erişim: 17.02.2024.

²³⁵ <https://www.youtube.com/watch?v=kvwmFenoMQ8> erişim: 18.02.2024.

ayette geçen -erkekleri etkilemek için- ziynetleri anlaşılısın diye ayaklarını yere vurarak yürüyen kadınların çıkardığı sesin haram olmasından hareketle, sınıf ortamında erkeklerin ve kızların beraber eēitim görmelerini ayette belirtilen haramdan daha etkileyici olduēu ve bu durumda karma eēitimin de haram olduēu görüşünü dile getirmektedir.²³⁶ Böylece kız çocuklarının eēitim hakkını savunmakta ancak karma eēitime karşı olduēunu dile getirmektedir.

Mehmet Okuyan, “Kur’an’a göre kadın ve erkek hakları eēit midir?”

başlıklı konuşmasında kadınların yaşam, yaratılış, namus, dini yükümlülük, çalışma hayatında ve diēer noktalarda da erkeklerle eēit haklara sahip olduēundan bahsetmektedir.²³⁷ Genel bir deēerlendirmeden özel bir sonuç çıkaracak olursak da tüm noktalarda bir eēitlikten söz ediliyorken, eēitim hayatında da erkeklere tanınan hakların kadınlara da tanınması görüşü savunulmaktadır kanısına varmamız yanlış olmayacaktır. Ayrıca konuşmasının ilerleyen dakikalarında da ilmin kadın erkek herkese farz olduēunu söyleyerek vardığımız sonucu desteklemektedir.²³⁸

Caner Taslaman, kadınların eēitimine İslam adına karşı çıkılamayacağını, böyle bir tavrın hem kadınların kendisini geliştirmesine engel olduēunu hem de bu tavrın İslam’a mal edilmesinin bazı kadınların dinden uzaklaşmasına sebep olduēunu belirterek bu konu hakkında şunları söylemektedir:

“1 Milyar 800 Milyonluk İslam alemi işte 900 milyonu kadın bu kadınların bir kısım din adına konuşanlar -yani onlara işte din adamı demek istemiyorum, din alimi demek istemiyorum- evinde oturması gerektiēini, çalışmaması gerektiēini, eēitim almaması gerektiēini söylüyor ve bu yanlış tezleri Kur’an’ın ortaya koyduēu mantığa aykırı bu tezleri, dini araçsallaştırarak insanlara sunuyorlar. Bu da büyük bir felaket. Yani İslam aleminin yarısının bir kısmı bu uyduruk söylemler yüzünden daha az eēitim alıyor, iş hayatına daha az aktif katılıyor, kendi potansiyelini daha az gerçekleştiriyor. İslam’ın kadınların eēitim almasıyla, çalışmasıyla, kendini geliştirmesiyle, yönetici olmasıyla bir sorunu olmadığını ortaya koymamız çok önemli. Bir, kadınların potansiyelinden yararlanmak için çok önemli. İkincisi de bu uydurma söylem yüzünden İslam’dan uzaklaşan birçok kadın var. Eskisi gibi bir dünyada yaşamıyoruz. Yani çok yeni

²³⁶ İhsan şenocak, *İslam’ın Kızına* (İstanbul: Hüküm Kitap, 2016), 199.

²³⁷ <https://www.youtube.com/watch?v=xIPpKbt71hw> erişim: 18.02.2024.

²³⁸ <https://www.youtube.com/watch?v=xIPpKbt71hw> erişim:18.02.2024.

bir şey oldu 20-30 yılda dünyada. İnternet diye bir şey geldi. Bu internette artık her türlü bilgi herkese kolayca pat diye evindeyken ulaşıyor. Şimdi özellikle de İslam'la ilgili eleştirileri birçok kimse kadınla ilgili uydurmaları kullanarak yapıyor. Mesela işte İslam kadınların eğitim almasını engelliyormuş gibi çalışmasını, yönetici olmasını engelliyormuş gibi söylemleri alıp birçok kimse İslam'a saldırıyor.”²³⁹

Eliaçık'ın bu konu hakkında özel bir beyanına rastlayamamış olmakla birlikte, sosyal yaşamda kadın konusuna dair yorum yaparken sıklıkla kadınların evlere hapsedilmemesi onların da toplumda her alanda yerleri olduğuna değinmesi sebebiyle olumlu bir tavır içinde olduğunu değerlendirebiliriz.²⁴⁰

Sibel **Eraslan**, kadınların eğitim alması konusunda destekleyici bir tutum içerisinde. Bu bağlamda bir dönem ciddi sorun haline gelen başörtüsü yasaklarına değinerek bu yasaklardan dolayı mağdur edilen kişileri **“haydi kızlar okula diyorlar ama başörtüsü yasak”** cümlesi ile eleştirmiştir.²⁴¹ Radyo 7’de konuk olarak yaptığı bu açıklamalarına ek olarak **“Kadınlar iş hayatında ne kadar özgür? Objektiflerini ne kadar yapabiliyorlar?”** sorusuna; uzun yıllar kadınların iş/ çalışma hayatına ve eğitime dahil edilmeleri konusunda çalışmalar yaptığı ve bu haklardan mahrum edilen kız çocukları için mücadele verdiğinden bahisle, kızların okumasının toplumun okuması ve aydınlanması demek olduğunu kadının annelik konumuna vurgu yaparak şu sözlerle ifade etmektedir:

“Kadının asli işi çocuğuyla birlikte toplumu yeniden dünyaya getirmek. Toplumsal bozuklukları konuşurken suç patlaması deniliyor. Suç patlamasını konuşurken bizim aslında o suçluların çocukluk günlerine gitmemiz gerekiyor. Nasıl bir evde yaşadılar, nasıl bir anne tarafından eğitildiler, hangi koşullarda yetiştiler buna bakmamız gerekiyor. Bu koşulların çerçevesi çizilirken de anne çok önemlidir.”²⁴²

3.3.4. Kanaat Önderlerinin Kadınların İş/ Sosyal Hayatta Yer Almalarına Dair Yaklaşımları

²³⁹ <https://www.instagram.com/reel/Ckp7lQmAjXR/> erişim: 18.02.2024.

²⁴⁰ <https://www.youtube.com/watch?v=y6n6JT5I6EA&t=6393s> erişim: 20.02.2024.

²⁴¹ <https://www.haber7.com/medya/haber/443925-haydi-kizlar-okula-diyorlar-ama-basortusu-yasak> erişim: 20.02.2024.

²⁴² <https://www.haber7.com/medya/haber/443925-haydi-kizlar-okula-diyorlar-ama-basortusu-yasak> erişim: 20.02.2024.

Kadınlar sosyal yaşamda da erkeklerden geri planda tutulmaktadırlar. Onlar genellikle ev içinde, çocuk bakımı, temizlik, yemek yapmak gibi sorumluluklar yüklenirken erkekler ev dışı faaliyetlerden, evin geçiminden tutulmuştur. Cinsiyetlere yüklenmiş olan bu kalıplar neticesinde de kadınların iş/ sosyal hayata atılması, kendilerine bu alanlarda yer bulma çabaları takdir edilmekten ziyade engellenmiştir. Böylelikle toplumsal yaşamda kadınların görünür hale gelmesi bir çeşit otorite sarsılması olarak algılandığı için bu durum bazı kimseler tarafından eleştirilir hale gelmiştir. Kadınların erkeklerle aynı ortamda çalışıyor olması, onlarla aynı toplu taşıma araçlarını kullanmaları ve erkeklerle iletişim içerisinde olmaları da eleştirilen bir diğer nokta olmaktadır. Toplum tarafından cinsiyetlere yüklenen rollerin değiştirilecek olması da sorun olarak görülmektedir. Kadınların ev dışında bir hayatlarının olması ev işlerinin aksayacağını, çocuklarının eğitiminin eksik kalacağını ve bunun da toplumu yozlaştıracağını düşünmektedirler. Ünlü, Yıldız ve Şenocak kadınların çalışmasına karşı olduklarını bu ve benzeri argümanlar ile gerekçelendirerek çeşitli platformlarda dile getirmişlerdir. Okuyan, Taslaman ve Eliaçık ise kadınların çalışmasına engel teşkil eden herhangi bir dini emir olmadığını ifade etmektedir. Eraslan ve Maraşlı kadının iş hayatı konusunda bir engel olmadığını fakat aile yaşantısının düzenli olabilmesi ve süreğen olması için ailede kadının en önemli unsur olduğunu söylemektedir. Aile yapısını önceleyerek kadının yalnızca ev işlerinden sorumlu tutulması ve harici bir yaşantısının olmaması gerektiği düşüncesi kadınlara uygulanan ekonomik ve psikolojik şiddet olarak yorumlanabilir. Çalışmamız kapsamında kanaat önderlerinin bu konudaki görüşlerini inceleyelim:

Ahmet Mahmut Ünlü, kadınların çalışmalarının caiz olmadığı konusunda ayet ve hadislerle dayandırarak meşru gördüğü düşüncüyü delillendirmeye çalışmıştır.²⁴³ **“Erkeklerin gördüğü ortamda kadın çalışamaz”** başlıklı videosunda kadınların eşlerinin rızası olmadan herhangi bir şey yapmamaları, erkeklerin kadınlardan daha üstün görüldüğünü ve bu üstünlüğün de karısını çalıştırmayan erkekte olduğunu şu ifadeleri kullanarak anlatmıştır:

“Kocası razı olan kadın. Şimdi tabii ki eşin rızası önemli hadis-i şeriflerde erkeğin karısı üzerinde çok hakkı olduğunu beyan ediyor. Hatta biliyorsunuz Allah’tan gayrına secdeyi müsaade edecek olsaydım kadına derdim kocana secde et bari. Çünkü en büyük hak kocanda, ama hangi kocadan

²⁴³ <https://www.youtube.com/watch?v=PGBnRTZdPew> erişim: 22.02.2024.

bahsediyorum? Bence karısını çalıştırmayan, karısını evde oturtan, zikir ve ibadetle meşgul olmasına izin veren ve karısına helal lokmayı kendi getirip yediren, içiren, kadına haram lokma da yedirmeyen ve karısına da sen çalışmayacaksın Allah rızkımıza kefil, biraz tasarruf ederiz. Seni erkekler görmesin diyebilene erkek derim. Öbür türlü kariylan beraber çıkıyorlar, akşama birlikte dönüyorlar bütçede para müşterek ondan sonra bir de üstüne üstlük bulaşığı kadın yıkayacak, çamaşırı kadın yıkayacak, çocuk doğuracak çocuğa da o bakacak ondan sonra her işi kadın yapacak parayı da yarısını getirecek, bu kadının erkek üzerindeki hakkı daha fazla geldi bana. Kitapta görmedim böyle bir şey ama çünkü bu bizim erkeklerin yaptıklarının kitapta yeri yok ki nasıl göreyim kitapta? 104 kitapta kariyi çalıştırmanın yeri yok. Erkeklerin gördüğü ortamda kadın çalışamaz. Caiz diyen hocanın alnını karışlarım.”²⁴⁴

Ünlü konuşmasının devamında bu durumun Diyanette de yer aldığını ve kadınların Diyanet personelleri ile beraber çalışıyor olmasının doğru olmadığını, illa kadınlar çalışacaksa onlara özel ayrı bir bina yapılması gerektiğini ve bunu da “Bina yap erkek sinek girmesin, kadınlar kendi aralarında o da Diyanete bağlı çalışsın. Bir birim oluştur, yani ama sen şimdi erkekle kadın karıştırsa müftülükte olunca caiz mi oluyor yani? Öyle bir şey yok.”²⁴⁵ sözleri ile ifade etmiştir.

Başka bir konuşmasında da kadınların çalışmasını onaylamadığını, var olan tüm sıkıntıların kadınların erkekler ile aynı ortamlarda bulunuyor olmasından kaynaklandığını, kadınların iş hayatında olmasının büyük bir günah olduğunu iddia etmektedir:

“O da çok büyük bir fesat ve günah. Kadınların çalışması çok büyük bir fitne fesat ve günah. Misli yok. Misli yok. Kadın, erkek ortamında; kadının erkeklerin ortamında çalışması. Kadınlar kendi aralarında çalışsın, okul kursun, şunu yapsın ama erkek sinek girmeyecek. Erkek sinek girmeyecek. Ben ona bir şey demiyorum. Ama kadının erkek ortamında çalışması misal ben böyle bir fesat var iken memleket düzelebilir mi ya? Her şey buna bağlı. İşsizlik buna bağlı, erkeklerin maaşının düşüklüğü buna bağlı, ekonominin bozukluğu buna. Yahu bir Allah’ın buyurduğunu yapsalar düzeleceğiz ya. Vallahi düzeleceğiz ya. Yapamazlar. Ödleri kopuyor. Amerika’dan korksun. Avrupa’dan korksun. Oradan kork buradan korksun. Kurban olduğum İslamiyet Mevla’nın kanunları taptaze duruyor hiç eskimez. Kur’an ortada, Hadisler ortada, dönün sünnetime

²⁴⁴ <https://www.youtube.com/watch?v=PGBnRTZdPew> erişim: 23.02.2024.

²⁴⁵ <https://www.youtube.com/watch?v=PGBnRTZdPew> erişim: 23.02.2024.

*diyor. Dünyanın gavuru sizden ödü kopacak diyor. Dönün sünnetime diyor. Dönemiyoruz.*²⁴⁶

Ünlü vaazlarında kadınların toplumda erkeklerle karma bir şekilde var oluşundan duyduğu rahatsızlığı sert bir şekilde dile getirirken kendisini dinleyen cemaati de bunu onaylamaktadır.

Nurettin Yıldız’ın, kadınların çalışması konusunda yapmış olduğu açıklamalar ise, kadınların yalnızca erkeğin isteklerini yerine getiren birer meta olarak algılanmasına sebep olmaktadır. Çalışan kadınların eşlerini ihmal ettiklerini, bu yüzden erkeğin yapacağı yanlış işlerin, eylemlerin sebebinin kadının itaatsizliği ve ihmalkarlığından olduğunu söylemekte; evde olmayıp çalıştığı için erkeğin bu yola düşmesine sebep olduğunu şu sözlerle dile getirmektedir:

*“Her çalışan kadın gözü doymamış erkek demektir. Nasıl? Çalışan kadın ya evlenmeyi erteleyerek erkeklerin evlilik sürecini baltalıyor ya da evli olduğu halde çalıştığı için yorgunluğu ve vakit darlığı nedeniyle erkeği ile olan ilişkisinde kadınlığı arızalıdır. Kadınlığı arızalı olduğu için erkeğin gözü açtır. O evinde erkeğini eksik bırakıyor. Erkeği de iş yerindeki başka bir kadına tasallut ediyor. Böylece fuhşa hazırlık yapan sürece destek olmuş oluyor”.*²⁴⁷

Yıldız’ın erkeklerin fuhuşla ilişkili günahlarını kadınların sırtına yıkması sebebiyle ve kadınların çalışmasının mutlak manada bir arızalı kadınlık durumunu ortaya çıkaracağından bahisle kadınların çalışmasına karşı olması, kendi cemaati ve etki alanı düşünüldüğünde çalışmak isteyen kadınlar üzerinde psikolojik ve ekonomik şiddeti meşrulaştıran bir faktör olarak görülebilir. Ancak Yıldız her zaman bu kadar katı konuşmamakta, zaman zaman daha müsamahakâr görüşler de ileri sürmektedir. 2015 yılı mart ayında yayınlamış olduğu bir konuşmasında kadınların çalışmasında dinen bir mahsurun olmadığını dile getirerek, kadınların çalışmasına değil kapitalist sisteme köle olmalarına karşı olduklarını ifade etmektedir:

“Çalışmak, para kazanmak için şüphesiz temel şu hanım kardeşlerim. Kadın çalışmaz diye hiçbir kural yoktur dinimizde. Hiç ama. Erkek de kadın da çalışmak, para kazanmak, para harcamak için çalışıyor, para kazanıyor, para harcıyor. Bu üç şey öğle namazı gibi. Kadınla erkeğin öğle namazı ayrı mı? Erkek kılıyor kadın kılmıyor. Öyle bir şey yok. Kadın çalışamaz diye bir kural yok

²⁴⁶ <https://www.youtube.com/watch?v=ehWZatJVFg8> erişim: 23.02.2024.

²⁴⁷ <https://videonuz.ensonhaber.com/izle/nureddin-yildiz-calisan-kadin-fuhusa-destek-oluyor> erişim: 24.02.2024.

dinimizde. Kadını harcayamaz erkek müminler diye bir kural var. Bizim kadınlarımız çalışamaz demiyoruz. Kapitalizme kurban edemeyiz kadınlarımızı diyoruz. İhtiyacı olduğu için çalışan kadın ayrı, çalışmazsam erkeğe muhtaç olurum diye çalışan kadın ayrı. Batı kültürünün erkekleştirdiği kadın türüne karşıyız biz. Cinsiyetle oynar gibi kadının fitratıyla oynamasına karşıyız”²⁴⁸

Yıldız 2018 yılı mayıs ayında yaptığı bir başka konuşmasında kadınların erkeklerin arasında olmasının, onlar ile aynı durakta beklemesinin, aynı otobüsü kullanarak işe gitmesinin yanlış olduğundan ve kadının yerinin ev olması gerektiğinden, kadınlara iş olanaklarının ve istihdam sağlanmasının övünülmemesi gereken bir durum olduğundan, nesilleri bozduğundan bahsederek, kadınların günümüz koşullarında çalışmasına karşı olduğunu beyan etmektedir:

“Nesli yani aileyi ve kadını tahrip ettiler. Meselemiz yalnızca Müslüman kadınların başlarını açmaları ve tesettür meselesi değildir. Tesettürle beraber kadının ruhunu da açık havaya açmışlardır. Erkekleşmek isteyen bir kadın nesli ihdas etmişlerdir. Evinde radyatörün başında kış günü oturup camdan yağın karı seyretmekten zevk alacak yerde, fabrikalarda erkekler gibi çalışıp ezilip büzülüp, akşam bitkin yorgun evine gelmekten zevk alan bir kadın nesli yetiştirmişlerdir. Çok iyi bir şeymiş gibi de kadın istihdamını yani kadını fabrikalara çekmeyi, ofislere çekmeyi bir başarı ve çok şükür bu noktalara geldik. 100 kadından 30’u evde değil artık diye bununla övünülecek iftihar edilecek bir şey yapılmış gibi insanlara sunuldu (...) kadın evinin kraliçesi gibi yaşamalı demek bile kadına hakaret oldu. Çünkü kadın 200 kişinin binebileceği metrobuslarda 300-400 kişi ile binilecek o izdiham anında sabahın 7’sinde işe gitmeyi kadınlığın onuru olarak gördü.”²⁴⁹

Sonuç olarak Nurettin Yıldız’ın bu ikircikli beyanlarında sanki kadınları çalışmaya zorlayan hiçbir sıkıntı yokmuş da kadınlar fabrikalara keyiften koşuyorlarmış gibi ve bütün bunlar feminizmin/kapitalizmin eseriymiş gibi bir yakınma, bir şikayet havası bulunmaktadır. Kadınları çalışmaya zorlayan hayat şartları hakkında eleştiride bulunmak yerine çalışmak zorunda olan kadınları pek çok şeyden sorumlu tutarak suçlamayı tercih etmektedir.

İhsan Şenocak “Kadının Çalışması Caiz mi?” adlı yayınında kadınların İslami bir çalışma dahi yapıyor olsalar erkeklerle aynı masada oturup iş

²⁴⁸ <https://www.youtube.com/watch?v=qrg-Y2hUhzY> erişim: 25.02.2024.

²⁴⁹ <https://www.youtube.com/watch?v=i3nXrig9W7Q> erişim: 25.02.2024.

yapamayacaklarını ancak ayrı birimlerde birbirlerinden uzak olursa bir çalışma yapabileceklerini şu şekilde aktarmaktadır:

“Kadın ve erkekler aynı masanın etrafında İslami bir çalışma bile olsa yürütemezler. Başka bir çalışmayı da yürütemezler. Eğer bunlar birbirlerine namahrem iseler neden böyle? Çünkü Kur’an-ı Kerim’e baktığımız zaman ayet-i kerimeler, kadınları erkeklerin namahrem olmaları durumunda aynı mekânı paylaşmaları, aynı mekânda çalışmalarına müsaade etmiyor kardeşlerim. Müslüman kadınlar da erkekler ile aynı masanın etrafında, çevresinde oturup bir çalışmayı yürütmeyecekler, yapmayacaklar. Ayrı yerde duracaklar. Onların ayrı birimleri olacak, ayrı birimde bu çalışmayı yapacaklar. Ahzab Suresi’nde, ‘Bize perdenin arkasından onlardan isteyin’ buyruluyor. Bu ayet-i kerimde Müslüman kadınlarla erkeklerin farklı mekanları hizmet üretirken, hizmeti yönetirken, sevk ederken olmaları gerektiğini tembih ediyor kardeşlerim.”²⁵⁰

Şenocak bir başka konuşmasında kadının iş hayatında oluşunun, kariyer peşinde olmasının, akademik alanlarda ilerlemesinin İslam’ın kızına yakışan davranışlar olmadığını ileri sürmektedir:

“Kariyerler verdiler Müslüman kızlara ama şimdi evlerinde ateş var. Evlere iki maaş soktular ama pek çok evde hicran var. Aileler çatırdıyor. Kadınlar alime olsunlar, zahide olsunlar, salihah olsunlar alime olamıyorsa da salihah olsunlar, zahide olsunlar. İşte o zaman Allah hayatın bütün sorunlarını çözme noktasında bizleri muvaffak kılacaktır.”²⁵¹

Kadının çalışmasının aile düzenini, huzurunu bozduğunu iddia eden Şenocak, kadın için en uygun şeyin evinde çocuklarını yetiştirmek olduğunu aktarmaktadır. Yine kadının sosyal hayatta yer alması ile evinden, eşinden uzaklaştığını dile getirdiği **“Kadın”** başlıklı yazısında ekonomik, iş, eğitim hayatı gibi çeşitli alanlarda özgürleştikçe kadınların yaratıcıdan da uzaklaştıklarını iddia etmektedir.²⁵² **İslam’ın Kızına** adlı kitabında ise kadının ninniler okuyarak Fatihler yetiştirmesinin yerini, Fatihler ile kariyer yarışının aldığını, kadının ekonomik anlamda kazancının olmasının ve dolayısıyla ev içerisinde bulunduğu saatin azalmasının, eşinin eve dönüş heyecanını

²⁵⁰ <https://www.youtube.com/watch?v=iZs3B3lv6E8> erişim: 25.02.2024.

²⁵¹ <https://www.youtube.com/watch?v=z5GAvmMmj1I> erişim: 27.02.2024.

²⁵² <https://www.ihsansenocak.com/kadin/> erişim: 27.02.2024.

yitirmesine ve aile bağlarının zayıflamasına ve kopmasına sebebiyet verdiğini ileri sürmektedir.²⁵³

Mehmet Okuyan, “Kurana göre kadın ve erkek hakları eşit midir?” başlıklı konuşmasında kadınların çalışma hayatında yer almaları hususunda Nisa Suresi 33. ayeti delil göstererek şunları ifade etmektedir:

“Mal edinme, servet edinme noktasında ki Nisa Suresi’nin 33. ayetinde erkeklerin kazandıklarından payı vardır, kadınların kazandıklarından payı vardır diyerek ticaret yapabileceklerini, mal mülk edinebileceklerini, hatta sadece dini yükümlülüklerde bazı derler ki işte kadınların aklı da yarımındır, dini de yarımındır falan hiç öyle bir şey yok. Erkeklerden nice akıllı kadınlar vardır ve erkeklerden çok daha fazla dini yükümlülükleri yerine getiren nice hanım kardeşlerimiz vardır. Kur’an-ı Kerim’de Peygamberimiz’in hanımlarına hitap edilen bir ayeti kerimede Ahzab Suresi’nin 33. ayetinde (Evlerinizde oturun ve daha önce Câhiliye döneminde olduğu gibi açılıp saçılmayın, namazı güzelce kılın, zekâtı verin, Allah’a ve resulüne itaat edin. Ey peygamber ailesi! Allah sizi sadece günah kirlerinden arındırmak ve sizi tertemiz yapmak istiyor) buyurarak namazı kılmaları, zekâtı vermeleri emredilirken onların mal kazanmışlıkları üzerinden yani servet sahibi oldukları gerçeğinden hareket edildiğini ıskalamamak gerekir. Haklar noktasında durum budur. (...) gıda temini, geçim temini noktasında çocuklara bakmak yani dış işlerle daha çok ilgilenme noktasında baba üzerinden yürütülüyor olsa da annenin de eve o anlamda katkı vermesinin önünde normal hayat gidişatında harama bulaşmamak kaydıyla herhangi bir sakınca yoktur. Harama bulaşma noktasında da kadının tedirgin olacağı noktalar ne kadarsa erkeğinki de en az o kadardır.”²⁵⁴

Caner Taslaman Kur’an’da kadının çalışması başlıklı konuşmasında Kur’an’da da sünnette de kadınların ne çalışma hayatından ne de toplumsal hayattan men edildiğine dair bir ayetin bir uygulamanın olmadığını, bu algının zamanla toplum tarafından oluşturulup dini bir emirmiş gibi kabul edildiğini şu sözlerle dile getirmiştir:

“Kur’an’da kadınların çalışmaktan men edildiği bir iş kolu var mı? Bu soruyu soralım. Yok, hiçbir sektör yok. Kadının çalışmasına, erkeklerle aynı ortama girmesine engelleyen bir şey var mı? (...) sonuçta Kur’an’da böyle bir yasak yok. Bir şeyin yasak olması Kur’an’da olabileceği için zaten yeterli. Başka bir şey aramaya gerek yok. Ama bir de buna ilaveten Peygamberimizin dönemini

²⁵³ İhsan Şenocak, *İslam’ın Kızına* (İstanbul: Hüküm Kitap, 2016), 119.

²⁵⁴ <https://www.youtube.com/watch?v=xIPpKbt71hw> erişim: 02.04.2024.

aktaran kitaplara bakalım. Siyer kaynaklarına. Orada aktif kadınlarla ilgili bir manzara mı çizilmiş? Yoksa tamamen evinde, köşeye çekilmiş kadınlar mı çizilmiş? Şimdi Peygamberimizin döneminde mesela kumaş üretimi diye bir meslek dalı var. Çobanlık var. Ondan sonra yine yani belli malların satımı, ticareti var. Bunların hepsinde çalışan kadın var. Kumaş üreten kadın da görüyoruz. İşte dericilikle Hz. Zeynep uğraşıyor. Hatta pazara işte Peygamber de yardım ediyor. Beraber gidiyorlar satış yapıyorlar. Hz. Hatice'nin ticaretle uğraştığını biliyoruz. Çobanlık gibi vazifeleri de çobanlık yapınca yani kadın işte koyunları alıp bir yere gidiyor yani tek başına onları otlatıyor. Tek başına vurgusunu niye yapıyorum? Bir kısmı yani evin dışına pek çıkmamasını öğütledikleri için bu vurguyu yapıyorum.”²⁵⁵

Taslaman konuşmasının devamında yine savaş meydanları, sağlık alanı gibi farklı noktalarda görev yapmış, çalışmış kadın sahabileri örnek vererek şöyle devam etmiştir:

“Burada bizim yapmamız gereken şey şu: Kur'an neyi yasaklamış? Elbette bir sohbet de sonuçta zinaya gidebilir. Ama zinaya gitmesi haram. Sohbet haram değil. Yani erkek için de kadın için de. Yani hiç kimsenin de Allah'ın haram etmediği bir şeyi ya buradan oraya giderse diye kendince akıl yürütüp yeni bir haram türetmesi mümkün değildir. (...) Yani kadınla erkek bir arada olursa şu olumsuzluklar olabilir diye hayali şey kurup da haramlar icat etmek kimsenin hakkı değil. (...) Zamanla kadınlar evlere kapandı, kadının mescitte olmasındansa evinde olması evinde bile namaz kılarken bir ücra odada kılması, camlardan hatta çok sokağa bakmaması şeklinde kadınları böyle bir ruh hastasına çevirecek şeyler savundular. (...) Sen kimsin kardeşim haram kılıyorsun? Allah insanların özgür iradelerini toplumun içine katıldıklarında işte zina yapmalarını haram kılmalarını istiyor. Özgür iradesiyle katılacak. Erkekle kadın yan yana olacak, ilişkisi olacak, toplumda olacak. Allah haram kıldı diye yapmayacak.”²⁵⁶

Taslaman katıldığı başka bir programda kendisine sorulan “Kadınların erkeklerle çalışması caiz mi? Müslümanların geri kalmasının nedenleri nelerdir?” sorularına cevap olarak İslam toplumunun gelişmesinin ancak kadınların da toplumda olması, onların zekasından faydalanılmasına bağlı olduğunu dile getirerek iki cinsin birbirinden soyutlanmasının mümkün olmadığını söylemektedir. Kadınların eğitim

²⁵⁵ <https://www.youtube.com/watch?v=VYgQDm7GGrE&t=1s> erişim: 04.04.2024.

²⁵⁶ <https://www.youtube.com/watch?v=VYgQDm7GGrE&t=1s> erişim: 04.04.2024.

almasının, çalışmasının İslam alemi açısından çok önemli olduğunu ifade ederek; aktif yaşamdan uzaklaştırılması durumunda insanların yarısının eğitimsiz bırakılacağı, iş gücünden faydalanmanın yarı yarıya düşeceğini ifade etmiştir. Bu duruma da yine önceki yorumlarında olduğu gibi Kur'an'da herhangi bir yasağın olmadığını, kadınların çalışmasına dair bir engelin bulunmadığını beyan etmiştir.²⁵⁷

İhsan Eliaçık, Ahzab Suresi 33. ayet özelinde kadınların şu açıklamaları yapmıştır:

“Yine Kur'an-ı Kerim'de kadınlar evde oturacak diye bir kural yoktur. 'Onlara söyle evlerinde vakarlı olsunlar' diyor. Onu, 'Onlara söyle evlerinde vakarla otursunlar' diye çeviriyorlar. Otursunlar demiyor, vakarlı olsun diyor ve vakar ne? Buyutuh- inne. Evlerinde vakarlı olsunlar diyor. Vakar asalet demek yani bir misafir geldiğinde, çıktığında böyle kadında bir asalet arıyor. Onu gösterin diyor. Asalet ne demektir? Durumlara göre değişmemek. Zengin geldiği zaman başka fukara geldiği zaman başka olma demek. Erkek geldiği zaman başka kadın geldiği zaman başka olmamak demek. Bazıları vardır erkeğe gösterdiği centilmenliği kadına göstermez veya kadına gösterdiği centilmenliği erkeğe göstermez. Zengine karşı davranışını fukaraya karşı göstermez. Vakarla, asaletle davranışınlar diyor. Bunu otursunlar diye çeviriyor. Oturma diye bir şey yok.”²⁵⁸

Eraslan, konu özelinde bir açıklama yapmamaktadır fakat eğitim konusunda yapmış olduğu açıklamada iş hayatında ve eğitim hayatında kadınları aktif kılmak adına verdiği mücadelelerden bahsetmektedir. Böylelikle kadınların çalışmasına dair bir engel oluşturulmasına karşı durduğu çıkarımında bulunabilmekteyiz.

“Kadın istihdamın değil toplumun mimarıdır” başlıklı röportajında kendisine kadının istihdamı ile ilgili çeşitli sorular yöneltilen **Maraşlı da** kadınların iş hayatında olmasına, maddi kazanç sağlamasına karşı olmadığını söylemekte, yalnız fitratına uygun işlerde (öğretmenlik vb.) yer alması gerektiğini belirtmektedir. Yöneltilen diğer sorulara ise kadınların iş hayatında oldukları için hayatlarındaki birçok şeye yetişemediği ve yarım kalmışlık hissinin onları yıprattığını söylemektedir. Tüm gün çalışan bir kadının evine geldiğinde evine ve çocuklarına bakacak enerjisinin kalmayacağını ve bunun da kendilerini ve ailesini mutsuz hissettireceğini ifade etmektedir. Aynı düşüncesini **“Güçlü Kadınlar Neden Mutlu Değildir”** kitabının

²⁵⁷ <https://www.youtube.com/watch?v=BACNaGllTNE&t=239s> erişim: 04.04.2024.

²⁵⁸ <https://www.youtube.com/watch?v=y6n6JT5I6EA&t=6393s> erişim: 04.04.2024.

“Erkeklerle Ev İşi Mücadelesi” başlıklı bölümünde de aktarmaktadır.²⁵⁹ İş hayatında tükenmiş hisseden kadının ailesine yeterli ilgiyi veremeyeceği için aile kurumunun da tükeneneceğini söylemektedir.²⁶⁰ Burada da yine kadınların aile ile özdeşleştiğini, ailede yaşanan herhangi bir problemin kadının ihmalkarlığından kaynaklı olacağını bunun da neticesinde toplumun bozulacağını ileri sürmektedir.

“*Kadınların çalışması meselesi*” başlıklı yazısında ise kadınların ne için çalıştıklarını kendilerine sormaları gerektiğini, mümkünse evden çalışmalarının daha hayırlı olduğunu söyleyerek uygun olmayan bir ortamda çalışmalarının manevi olarak da ciddi kayıplarının olacağını belirtmektedir. Ayrıca gelişmiş ülkelerdeki kadınların “*kariyerin mutluluk getirmediğini gördükleri için evlerini tercih ettiklerini*” az gelişmiş ülkelerde ise bunun aksine “*kadınların kariyer yapmayı aile kurumuna tercih ettiğini*” iddia etmektedir.²⁶¹ “Kadınlar kalkınmanın öznesi olacak” ifadesinin de aile kurumuna zarar verdiğini ifade etmektedir.²⁶²

3.3.5. Kanaat Önderlerinin Kadının Erkeğin Kaburga kemiğinden Yaratıldığı Kabulüne Dair Görüş ve Yorumları

Genel yaklaşıma göre İsraili kaynaklardan alıntılanmış ifade edilen kadının kaburga kemiğinden yaratıldığı ve erkek için yaratıldığı iddialarına da yine diğer konularda olduğu gibi çeşitli yaklaşımlar vardır. Çalışmamıza dahil etmiş olduğumuz ve konu özelinde görüş beyan eden kanaat önderlerinden Yıldız ve Şenocak bu ifadenin sahih bir hadis olarak Hz. Muhammed (sav) tarafından aktarıldığını ifade ederken; Okuyan, Taslaman ve Eliaçık Kitab-ı Mukaddes’ten alıntılanmış ve bu görüşün İslam dini ile bağdaşmadığını ifade etmektedirler. Detaylı açıklamaları ise şu şekildedir:

Nurettin Yıldız, kadının erkeğin kaburga kemiğinden yaratılması konusunda şu görüşleri ileri sürmektedir:

“*Buhari’de 3331. Hadis-i şerif, Müslim’de 1468. Hadis-i şerif Ebu Hureyre radiallahu anhten rivayet ediyor. Efendimiz sallallahu aleyhi ve sellem*

²⁵⁹ Sema Maraşlı, *Güçlü Kadınlar Neden Mutlu Değil?*, (İstanbul: Motto Yayınları, 2019), 122.

²⁶⁰ <https://sekam.com.tr/sayfa.php?detay=kadin-istihdamin-degil-toplunun-mimaridir> erişim: 07.05.2024.

²⁶¹ <https://venharhaber.com/sema-marasli-kadinlari-calisma-meselesi/> erişim: 07.05.2024.

²⁶² Maraşlı, 115.

meşhur hadisi biliyorsunuz. Kadınlara iyi davranınız, kadınlara iyi davranınız. Çünkü kadın kaburgadan yaratıldı. Kadın, kaburgalar herhalde doğru benzetiyorum şu şekilde insanda duruyor (iki elini birbirine yaklaştırıp parmaklarını eğimli tutarak kaburga şeklini göstermeye çalışıyor). Bu şekilde kaburgadan yaratıldı. Kaburganın yukarısı en eğri olan yeridir. En eğri olan yerinden yaratıldı. Böyle olan kaburgayı (eğimli olduğunu tekrar elleriyle gösteriyor) düz yapacağım dersin kırarsın. Kaburga düz olmaz. Bıraksan böyle olur (eğimli) kaburgalığına devam eder. Hayır benim kaburgalarım düz olsun dört köşe dikdörtgen bir insan olayım desen kaburgasız kalırsın. Hadis-i şerif çok net bir şekilde hadis-i şerifte Efendimiz sallallahu aleyhi ve sellem kadının yaratılış tarzının öyle olması gerektiğini kadını olduğu gibi kabul etmenin peygamber emri olduğunu haber veriyor.”²⁶³ Bir akademisyenin kadınların bu söyleme muhatap olmasının kadınlara hakaret olduğunu ifade etmesi üzerine kendi görüşünü şu şekilde aktarmaktadır: “e ayak dirseğinden mi yaratıldı diyecekti. Nereden yaratıldı? Bunu niye hakaret olarak? Dinimiz bu kadar, Kur’an-ı Kerim ve hadis-i şeriflerimiz bu kadar insan aklıyla yorumlanmalı mı ya? Orada mıydın sen laboratuvarında mıydın da işte kaburga kelimesi kadına hakaretmiş. Niye hakaret oluyor? (...) Bu işte aklın akılsızlığıdır.”²⁶⁴

Bu hadislerin irdelenmesinin iman zafiyetinden kaynaklandığını, aktarılan bilgiler arasında bu kültürün bir Yahudi kültürü olduğu mantığının dine aykırı olduğunu ve eğer bu konu Tevrat’tan alıntılanmıştır şeklinde kabul edilirse her şeyin Yahudilerden öğrenilmiş olduğu düşüncesinin doğacağından söz ederek; İslam dininde emredilen her şeyin gerekçesinin açıklanması gibi bir zorunluluğun olmadığını ifade etmektedir.

İhsan Şenocak, kadınların kaburga kemiğinden yaratılmasındaki sebebi onların anneliğine, merhametli oluşuna ve kendilerine has olan birtakım durumlar ile bağdaştırarak kadın için olumlu bir durum olarak tarif etmektedir:

“Efendimiz aleyhi selam buyuruyor ki: kadın kaburga kemiğinden yaratıldı. Şimdi bunu bazıları alıyorlar inkâr ediyorlar. Kadına hakaret olarak düşünüyorlar. Rasulullah aleyhi selam ne buyuruyor? Onu doğrultmaya kalkarsan kırarsın. O halde kaburga kemiğinin eğri olması burası için doğru. Eğer düz bir kemik olsaydı o zaman ceket giyemezsiniz. Yatağa yatamazdınız. Düz kemik burada olmaz. Burada eğri bir kemik olmalı. Yani eğri kemiğin burada

²⁶³ <https://www.youtube.com/watch?v=AV27j1Mhagk> erişim: 11.05.2024.

²⁶⁴ <https://www.youtube.com/watch?v=AV27j1Mhagk> erişim: 11.05.2024.

olması bura için güzel. Kadının da erkeğe göre bazı hallerinin eğri olması kadına göre güzel. Kadın duygusal, kadın tez ağlar, kadın daha çok konuşur erkeğe göre. Eğer bunlar kadında olmasaydı o zaman çocuk soru sorduğu zaman anne olarak evladına cevap vermez. Çocuklar konuşmayı öğrenemezlerdi. Annelerimizin bilgisayarları, yazı tahtaları yoktu ama onlar bize hangi dili konuşuyorlarsa o lisanı öğretiler. Neden? Çünkü kadına Cenab-ı Hak çok konuşma hususiyeti verdi. Konuşuyor. Evladiyla konuşuyor. Duygusal, merhametli, sabaha kadar on defa kalkıyor. Her ağladığında anne başucunda. Eğer o kadar merhametli olmasaydı o çocuklara kol kanat evde geremeyecekti. Sana göre eğri olabilir kadının bu halleri ama ona göre güzel. Onun için her şeyi kendi hali, fitratı, konumu, duruşu neyi gerektiriyorsa Cenab-ı Hak öyle var etti. En güzel var etti en güzel yarattı kardeşlerim. Hayatın işte bütün anlarında, noktalarında Cenab-ı Hakkın bu tasarrufunu görürsünüz. Bu müdahalesini görürsünüz. Yaratıştaki bu harikuladeliği görürsünüz.”²⁶⁵

Mehmet Okuyan, bu hadisin tamamen Kitab-ı Mukaddes’e dayandığını, Tevrat’tan aktarıldığı şekli ile İslam dinine girdiğini ve bu durumun Kur’an’da yer almadığını ifade etmektedir. Kur’an’da kadının da erkeğin de aynı özden yaratıldığını, kaburga kemiğinden yaratılma meselesinin İslam dini ile bağdaşmadığını **“kadın erkeğin kaburga kemiğinden mi yaratılmıştır?”** başlıklı videosunda şu sözlerle aktarmaktadır:

“Kitab-ı Mukaddes’in bize aktarılan yalanlarından biri de budur. Hz. Havva’nın Hz. Adem’in eğe kemiğinden yaratıldığı. Bu rivayetler üzerinden bize de geçmiştir maalesef. Hz. Havva’nın yaratılışıyla ilgili Kur’an-ı Kerim Nisa Suresi 1. Ayetinde işte Zümer Suresi’nin 6. ayetinde, Fatır Suresi 11. ayette falan, yaratılıştaki erkek nereden yaratıldıysa, erkek türü nereden yaratıldıysa kadın türü de oradan yaratılmıştır. Kadın erkekten yaratılmamıştır. Erkek nereden yaratıldıysa kadın da oradan yaratıldı. Kur’an ona nefs-i vahide diyor. İlk can, ilk canlı, ilk can türü. Hz. Havva Hz. Adem’in eğe kemiğinden falan yaratılmış değildir. Eğer öyle olursa korkunç bir ensest gündeme gelir. Hz. Âdem kendi parçasıyla evlenmiş olur. Bu bir babanın kızıyla evlenmesi gibi korkunç bir ensesti gündeme getirebilir. (...) Sol kaburga kemiğinden yaratılmış güya, sağdan da değil. Çünkü sol böyle bir eleştiri konusudur. Solda da 13. kemikten yaratılmış. 13 biliyorsunuz uğursuz bir rakamdır. Her türlü uğursuzluk kadına buluşturulmuştur. Biz kitabımızda insanın en güzel şekilde yaratıldığından söz

²⁶⁵ <https://www.youtube.com/watch?v=8qTPqXJqeMo> erişim: 11.05.2024.

eden bir kitabın muhatabıyız. İnsanın en güzel kıvamda yaratıldığını söyler. Erkeğin değil, kadının değil. İnsan olmak, insanın yaratılışı ortak bir değer olarak Kur'an'da sunulur. Kadını bu anlamda ikinci plana itebilecek herhangi bir yaklaşım Kur'an'dan referans alamayız.”²⁶⁶

Mehmet Okuyan katıldığı farklı programlarda da yine burada ifade etmiş olduğu görüşü savunarak; kadınların da erkekler gibi yaratıldığını, Kur'an'da yer almayan bazı ifadelerin din adı altında meşrulaştırılarak inanıldığı²⁶⁷, yaratılışa cinslerin değil insanın yaratıldığının vahyedildiği²⁶⁸ açıklamalarında bulunmuştur.

Caner Taslaman, bu gibi konuların İsrailiyyat kökenli olduğunu ve İslam dinine bu şekilde girerek dinin bir parçası gibi görüldüğünü ifade ederek böyle bir durumun Kur'an'da yer almadığını söylemektedir. Böylelikle kadınların ikinci sınıf insan muamelesi görmesinin meşrulaştırıldığı ve kadınların yaratılışındaki temel amacın erkeklere hizmet etmek ve onlar için var olmak olduğu anlayışını benimsetmek amacı taşıdığını ileri sürmektedir:

“Kur'an'da ise bunların hiçbiri yer almaz. Bir erkekten yaratıldığı kadının yer almaz. Tersine erkeğin de kadının da aynı özden yaratıldıkları geçer Kur'an'da, nefis-i vahideden. Hani bunun detaylarına girmiyorum. Ayrıca erkek için yaratıldığı da kadının hiçbir şekilde geçmez. Bu birçok yerde böyle sanki kadının dünyada asli vazifesi erkeğe itaat gibi sunulur. Böyle bir şey de geçmez. Asl olan erkeğin de kadının da Allah'ın rızasını kazanması, Allah'a kul olmasıdır. Üçüncüsü ilk saptıranın kadın olduğu erkeği ve bu yüzden saptırmanın kaynağının kadın olduğu şeklindeki anlatımlara da rastlarsınız. Bu da yanlıştır. Kur'an'da ilk insanı yani erkeğiyle kadınıyla beraber şeytan tarafından saptırıldığı geçer. Yani nefisleriyle ona uyarak sapmışlardır. Burada bir kadının erkeği saptırdığı için ilk günahın oluştuğu veya ilk sapmanın oluştuğu şeklinde bir ifade de yoktur.”²⁶⁹

Bu konuyu, İslam ve Kadın kitabının “**İnsanlığın Başlangıcı ve Kadın**” başlıklı bölümünde de ele alan Taslaman, mevcut hadisın İsrailiyat kaynaklı olduğundan, kadınların “erkek için, erkekten yaratıldığı” düşüncesinin kadını geri plana attığından ve bu düşüncenin İslam dininde bir karşılığı olmadığı gibi Kur'an'da

²⁶⁶ <https://www.youtube.com/watch?v=jYFQ29asCGY> erişim: 11.05.2024.

²⁶⁷ <https://www.youtube.com/watch?v=QiuOxF9Gq84> erişim: 12.05.2024.

²⁶⁸ https://www.youtube.com/watch?v=hGRx_hDD_VY erişim: 12.05.2024.

²⁶⁹ <https://www.youtube.com/watch?v=XQ0E-hmsM34> erişim: 17.05.2024.

da yer almadığından bahsetmektedir. Yani kadının erkeğin gerisinde bir konuma düşürülmesi mantığının Kur'an ile hiçbir şekilde temellendirilemeyeceğini vurgulamaktadır.²⁷⁰

İhsan Eliaçık, “Bütün yönleriyle İslam’da kadın hak ve hukuku” başlıklı videosunda kadınları ilgilendiren birçok konuyu ele almıştır. Bunlardan biri de kadının erkeğin kaburga kemiğinden yaratıldığı meselesidir. Eliaçık, konu özelinde şu düşüncelerini sunmuştur:

“Kur’an-ı Kerim’de kadınların ve erkeklerin yaratılışı Nisa Suresi’nin girişindeki 1. ayette. Burada Allah sizi tek bir özden yarattı ondan da bir çift var etti onlardan da kadınlar ve erkekler türeyip geldi diyor. Bu Nisa Suresi’nin 1. ayetidir. Türkçe mealidir. Bu ayete Allah Adem’i yarattı ondan da eşini yarattı diye çevriliyor. Halbuki Kur’an’ın Arapça metnine baktığımızda önce Adem’i yarattı ondan sonra da ondan Havva’yı yarattı diye bir ibare yok. Sizi diyor bir tek nefisten yarattı. Nefs-i vahideden yarattı. Nefs-i vahide. Ondan da bir çift, bir zevç bir çift var etti. Yani önce bir nefis-i vahide var, o neyse ondan yaratılan bir çift var. İşte buradaki nefis-i vahideye Âdem diyorlar ondan yarattı ona da onun eşi diyorlar. Yani yine bir Âdem var ondan yaratılan Havva var ama kaburga kemiği ibaresi yok. Tevrat’ta var. Kur’an’da kaburga kemiği ibaresi yok. (...) Böyle çeviri olmaz. Nefs-i vahide cinsiyeti olmayan bir özdür. (...) Ayette de zaten üçüncü bölümünde de rical ve nisa diyor. Rical erkekler demek nisa kadınlar demek. Bunun ismini ikisi beraber zikrediyor zaten. Dolayısıyla Nisa Suresi 1. Ayeti bu yorumlamalarla ve bilgilere bakarak görüyoruz ki gayet eşitlikçi bir açıklama yapmaktadır. Burada bir ataerkil unsur falan yoktur. Neye dayanarak söylüyorsunuz? Önceki yaratılış açıklamalarına dayanarak söylüyorum.”²⁷¹

Konuşmasının devamında Tevrat’taki yaratılış kıssasına değinen Eliaçık; Adem, yalnız kalmasın diye Havva’nın Adem’in bir kaburga kemiği alınarak yaratıldığına dair kurgunun genel olarak tüm yaratılış hikayelerinde geçtiğini ancak Kur’an’da geçmediğini ısrarla vurgulamaktadır.

²⁷⁰ İsa Sarı (ed.), *İslam ve Kadın* (İstanbul: İstanbul Yayınevi, 2019), 11-18.

²⁷¹ <https://www.youtube.com/watch?v=y6n6JT5I6EA> erişim: 17.05.2024.

3.3.6. Kanaat Önderlerinin ‘Cehennem Ehlinin Çoğu Kadınlardan Olacaktır’ Rivayeti Hakkındaki Görüş ve Yorumları

Cehennem ehlinin çoğu kadınlardan olacaktır rivayeti de tartışmalara konu olan, çeşitli yorumlar ile gündeme gelen ve yaklaşımlara göre de kadına yönelik şiddet (özellikle psikolojik şiddet) bağlamında değerlendirilmeye alınabilecek bir meseledir. Hadis koleksiyonlarında rivayetin farklı varyantları olmakla beraber, bu konunun doğrudan kadınları ilgilendiren bir mesele olmasına ve rivayetin nakledildiği ortamlarda kadın sahabenin de bulunmasına rağmen sadece erkekler tarafından nakledilmiş olması da tartışmaya sebebiyet vermektedir. Bu yüzden de rivayetin bazı varyantlarının nankörlük, din ve akıl noksanlığı gibi ifadeler ile genişletilerek aktarılmış olması dikkat çekmektedir.²⁷² Bir başka yaklaşıma göre kadınların çoğunlukta olduğu ve kadınlara hitaben yapılan bir konuşmadan dolayı cinsiyet belirtildiği ifade edilmektedir. Gelecekte kadınların nüfusunun erkeklerden fazla olacağı bu yüzden de hem cennette hem de cehennemde kadınların sayısının fazla olacağı da yorumlar arasındadır. Bununla birlikte aynı rivayetin devamı olarak kadınların aklen ve dinen eksik oldukları, şahitliklerinin erkeklere oranla yarım şahitlik yerine geçeceği üzerine de benzer tartışmalar, farklı yaklaşımlar vardır ve bu görüşe Kur'an'a dayandırılarak meşruiyet kazandırılmaktadır. Akıl ve din bakımından eksiklik konusunda aklen eksikliğin hem erkek egemen bir zihniyet tarafından yorumlanarak bu şeklini aldığı hem de düşünme farklılıkları açısından kadın ve erkeğin farklı yapılarda olduğunu dile getirerek kadının erkekten daha geride olduğunu ifade edenler eleştirilmektedir. Din eksikliği olarak da kadınların özel günlerinde muaf olduğu ibadetlerden dolayı bazı kimseler tarafından kadınların erkekler nazarında dinen eksik kabul edildiği aktarılmaktadır. Şahitlik noktasında Bakara Suresi'nde geçen borçlanma konusuna değinilerek çeşitli yorumlar yapılmaktadır. Ayrıca kadınların şahitliği konusu Bakara Suresi 282. ayetinde belirtildiği üzere “2 kadın şahit” olarak vahyedilmemiş olsaydı ataerkil yapıda olan bu toplumda kadınların hiçbir konuda şahitliklerine başvurulmayacağını belirtmek gerekir.

Ahmet Mahmut Ünlü, “Kadınların ekserini cehennemde gördüm” başlıklı bir konuşmasında böyle bir hadisin kesinlik içerdiğini ve genel itibari ile de kadınlar

²⁷² Fatma Kızıl, “Cehennem Ehlinin Çoğu Kadınlardandır: Çok Tartışılan Bir Hadisin Kısa Analizi (Urike Mitter)”, *Hadis Tetkikleri Dergisi* (2011), 115; Hidayet Şefkatli Tuksal, *Kadın Karşısı Söylemin İslam Geleneğindeki İzdişimleri* (Ankara: OTTO Yayınları, 2018), 133, 156, 158, 170.

tarafından reddedildiğini söylemektedir. Kabul görülmemesinin ardındaki sebebin de güncel yorumlamalar ile hadislerin sıhhati konulu tartışmalar olduğunu aktarmaktadır. Bu hadis ile aslında kadınların daha çok sevildiği ve uyarıldığını anlatmakta, ne yapılması gerektiği üzerinde şu sözlerle durmaktadır:

“Şimdi Rasulullah sallahu aleyhi vesellem bazı hadis-i şerifler beyan etmiş. Kadınlarla ilgili hadisler de var mı? Çok. Bir hadiste diyor: Cehenneme girdim ekserisini kimlerden gördüm? Kadınlar. Buhari. Akıl ve din bakımından erkeklere göre noksanlıkları vardır diyor. Bu hadis nedir? Buhari. Daha ne kadar sağlam kaynaklara (...) işte birine secdeyi emredecek olsaydım kadına kocasına secde etmesini gibi. Bu gibi hadis-i şerifleri duydunuz di’ mi? İşinize geliyor mu? Geliyor tabi erkeksiniz. Kadınların durumu ne olacak şimdi? Eğer ki Rasulullah benim hakkımda böyle buyurdu ne güzel buyurdu diyorsa imanı sağlam. Diyorsa ki böyle bir hadis yoktur, bunlar uydurmadır, Buhari’de var Müslim’de var, şurada var, burada var beni alakadar etmez. Ne olacak bu kadınların durumu şimdi? Yaa. Bunlar ilahiyatçı olmuşlar. Yazar çizer takımı olmuşlar. Bunlara bir de açığoturum yaptırmışlar. Efendim Buhari’deki hadis diyor şuradaki hadis diyorsun böyle bir şey olmaz diyor. Niye? Yav sana dokunduysa bu senin kötülüğüne değil ki. Rasulullah nedir? Rahmetelli’l alemindir sallahu aleyhi ve sellem. Ben cehennemın ekserisi kadınlardan gördüm diye gelip sana niye haber veriyor? Sen girenlerden olma diye. Niye seni? Acıdığı için sana bunu söylüyor. Sen şimdi ne demen lazım? Rasulullah aleyhi selam bizi daha çok seviyor demen lazım. Öyle anlamam lazım. Doğru anlamam lazım. Sen şimdi ne diyorsun? Böyle bir şey olur mu ya? Burada kadın düşmanlığı yapılıyor, peygamber böyle bir şey demez. Onun için hadisin kaynağı var uydurmadır diyor. E peki o uydurma bu uydurma öbür hadisler namazı neye göre kılıyorsun? Orucu neye göre veriyorsun? Hadisi neye göre yapıyorsun? Bu kaynaklara göre. E bu kaynaklarda bu da var. O zaman taşlı pirinç gibi başlıyorsun ayıklamaya”²⁷³

Ünlü başka bir paylaşımında kadınların çok fazla beddua ve kötü sözler kullandıkları için cehennem ehlinin çoğunluğunun kadınlardan olduğunu iddia etmektedir:

“Nerede böyle anlayışlar? Adama soruyor ben ölürsem evlenir misin? Adam da korkudan yok evlenmem, senin hatıranı muhafaza ederim, ben sana çok saygı duyarım falan. Saygı duysan ne olacak? Karı gitti da. Saygı duyarsın. Git mezarına anıtkabir yap ne yapayım? Ondan sonra efendim, numaradan söyler.

²⁷³ <https://www.youtube.com/watch?v=M8RY1mVFbCM> erişim: 08.05.2024.

Karıdan korkuyorsa. O da 'Evlen de göreyim. Ben mezardan gelirim, hortlarım, senin gözünü oyarım.' Sen kabire girdin mi topuzları yediğin vakit anlarsın kimin gözünü oyacaksın sen. Namazların eksik, ibadetin eksik, orucun eksik. Gel bakalım sen hesaba bir çektiler mi seni oho kocam kimle evlenmiş onu mu düşüneceksin mezardan? Sen derdine düştün artık. Cehenneme gitmeyeyim diye yalvar da dur. Ekseri cehennem ehli kadınlardı. (...) niye? Geçime nankörlük ederler, iyiliğe nankörlük ederler, kocaya saygı etmezler. (...) Çok lanet okurlar, çok beddua ederler. Hepimizin evimizde var kadınlardan. Hepimizin evimizde kadınlar var. (...) kadınlar laneti çok kullanıyor. Onun için çok cehenneme ekseri onlar girecekler.' ”²⁷⁴

Nurettin Yıldız, “Cehenneme en çok kadınlar mı girecek?” başlıklı konuşmasında konuyu Ünlü’nün ifade ettiği gibi kötü söz, nankörlük gibi gerekçelerle açıklamaktan ziyade kadınların nüfusunun erkeklerden daha fazla oluşu ile açıklamayı tercih etmektedir:

“Kadınları cehennem kütüğü olarak tasvir etmek yanlıştır. Evet sallahu aleyhi vesellem efendimiz kadınların cehenneme çok gireceğini söylüyor ama ümmeti Muhammed’in nüfusunun büyük bölümünün kadın olacağını da o peygamber söylüyordu. Erkekler kıyamet toplamında nüfusun %30’unu teşkil ediyor kadınlar da %70’ini teşkil ediyorsa cehenneme girenler de %70 olduğunda kadın daha fazla olmuş oluyor. Bu kadar bir inceliği düşünmeden vay peygamber bizi cehenneme topluca sevk etti toplu kararname ile cehenneme girdik diye gösterilen tepki iman zafiyetinden başka bir şey değildir.”²⁷⁵

Mehmet Okuyan, Emre Dorman ile birlikte konuk olduğu **Aklımdaki Sorular** programında, konuyu kaburga kemiğinden yaratılma meselesiyle ilişkilendirerek şöyle açıklamaktadır:

“(...) en eğri kemikten yaratıldığı ifade ediliyor. (...) İşte eğri yaratılmıştır, eğer kemiğinden yaratılmıştır onu düzeltmeye çalışmayın. Niye? Ne demek şimdi bu? Nedir? Hassastır. E hassassa hassas. Sonra da cehennemin çoğu bunlardan oluşuyor. E öyle yaratıldı. Öyle yaratıldıysa eğri yaratıldıysa, düzeltilemeyecekse eğer onun zaten kafadan kalemi kırılmış. Hem sorumlu hem de cehenneme gidiyor yani. Böyle ne tarafından tutsanız elinize geliyor yani. Hiç tutar tarafı yok bu işin.”²⁷⁶

²⁷⁴ <https://www.youtube.com/watch?v=LKMk-AhQ-tk> erişim: 08.05.2024.

²⁷⁵ https://www.youtube.com/watch?v=N3fFZ_zv4Zw erişim: 09.05.2024.

²⁷⁶ https://www.youtube.com/watch?v=hGRx_hDD_VY&t=4676s erişim: 09.05.2024.

Programın devamında sunucu tarafından Kuran-ı Kerim’e hiçbir şekilde dayandırılmayacak olmasına rağmen bu algının nereden geldiği sorusu yöneltilen Okuyan;

“Kur’an-ı Kerim cehenneme gidilecek davranışlardan söz eder. Giden adamların çetelesini vermez. Dolayısıyla o davranışları kadınlar da yapsa erkekler de yapsa hakkı cehennemse Allah Teâlâ eğer bağışlamayacağı bir günahsa onlar onun cinsiyeti üzerinden değil şahsiyeti üzerinden konuşur ve kim hak ediyorsa onu cehenneme. Kimin cehenneme gittiği şimdiden belliyse şu anda yaşanan hayatı izah etme imkânımız olmaz.”²⁷⁷

şeklinde cevaplanmıştır.

Caner Taslaman, İslam ve Kadın kitabının **“Uydurma Hadislerle Kadınların Aşağılanması ve Kısıtlanması”** başlıklı bölümünde konuyu şöyle ele almaktadır:

“Konumuz olan hadise göre kadınların hem akıllarının hem de dinlerinin eksik olduğu söylenmekte, kocalarına karşı nankör olduklarından ve sıkça lanet ettiklerinden cehennemın çoğunun kadınlardan oluştuğu ileri sürülmektedir. Bu hadisi, her hadisi olduğu gibi, öncelikle Kuran çerçevesinde değerlendirmeliyiz. Kuran’ın hiçbir yerinde, bir cinsin öbürüne karşı nankörlük ettiğinden veya lanet okuduğundan dolayı cehennemlik olacağından bahsedilmez. Cehennemle ilgili ayetler, herhangi bir cinse yönelik değil, dünyada yapılan zulümlere yöneliktir; yani insanlar yaptıkları veya yapmadıkları eylemler yüzünden cezalandırılacaklardır.”

Bunun ardından Kur’an’da, kişinin cehenneme gitmesine sebep olacak amellerin cinsiyete değil yapmış oldukları eylemlere bağlı olduğunu Bakara Suresi 81. ayet ve Zümer Suresi 60. ayet ile delillendirmektedir. Erkeği kadının cennete giriş bileti olarak tanımlanmasının manasız ve Kur’an’a aykırı olduğunu, kadınların erkeklere minnet duyup nankörlük etmemelerinin değil Allah’a minnet duyup O’na karşı nankörlük etmemelerinin emredildiğini söylemektedir. İlgili hadisin de kadınları kendilerine hizmet eden, onları köle olarak gören zihniyet ile erkekler tarafından uydurulduğunu aktarmaktadır.²⁷⁸

²⁷⁷ https://www.youtube.com/watch?v=hGRx_hDD_VY&t=4676s erişim: 10.05.2024.

²⁷⁸ İsa Sarı (ed.), *İslam ve Kadın* (İstanbul: İstanbul Yayınevi, 2019), 77.

3.3.7. Kanaat önderlerinin ‘Kadınların Aklı da Dini de Eksiktir’ Rivayetine Dair Görüşleri ve Yorumları

Ahmet Mahmut Ünlü’nün görüşüne göre, kadınların aklının az olduğu, mirasta verilecek olan malı iyi şekilde değerlendiremeyeceği ve bunun karışıklık doğuracağından bahsedilirken; erkekler ise akılları tam ve miras malını hayırlı, iyi işlerde kullanacak bireyler olarak anlatılmaktadır. Ve yine kadınların erkeklere nazaran din, ahlak ve akıl bakımından zayıf olduğu aktarılmaktadır.²⁷⁹

Ünlü konu hakkında yayımlanan bir videosunda da şunları söylemektedir:

“Şimdi bazı hadis-i şerifler var kadınlar hakkında. Bundan dolayı kadınları işte kıskırtıyorlar Peygamberimize karşı. Hem de Müslüman kadınlar. Bir kısım dinsiz kitapsız, kadınlara diyorlar ki peygamber size hakaret etti şöyle yaptı böyle yaptı akli noksan dedi dini noksan dedi. E var Buhari’de. Sahih hadis. ‘Akli ve dini noksan olanlardan bir adamın aklını başından almak bakımından sizden daha ilerisini görmedim’. Aklının noksanlığı manası burada geri zekalı demek değil ki. Erkek hafızasıyla kadın hafızasında mukayese yapıldığında erkeğe nazaran noksanlık var amma velakin bu cinsler itibariyledir, fertler itibariyle değil. Aişe annemiz gibi bir kadın olur bin erkekten üstün zekaya sahip olur. Her erkek her kadından akli daha fazladır, her kadının zekâsı her erkekten düşüktür değil. Cins olarak ekseriyetle akıl hafıza erkek cinsinde kadın cinsine göre fazladır. Bu demek değil ki her erkek her kadından daha akıllı. Anladınız mı ne diyorum? Ha bunları da doğru anlayın sonra. E kadının dininin noksanlığından mesuliyeti yok ki. Hayız oldu mu namaz kılamaz, oruç tutamaz, Kabe’ye giremez ama Allah ona sorar mı? Sormaz hem de affetmiş onu. (...)”²⁸⁰

Ünlü bu konuşmasında eleştirdiği iki grup insandan bahsetmektedir. Birisi inanmayanların yorumları, bir diğeri de ilahiyat camiasından kişilerin konu hakkında böyle bir hadisin olmadığına dair yapmış oldukları yorumlarıdır. Bu açıklamalar ile de kadınların kandırıldığını düşünmektedir. Peygamberin bir şeyi buyurmasının vahiy olduğundan ve kişilerin buna itiraz hakkının olmadığından bahisle mevcut hadis de dahil olmak üzere tamamında yapılması gerekenin anlamaya çalışmak olduğunu ifade etmektedir.

²⁷⁹ Zehra Işık, “Dini Grup Mensubu Kadınların Kadın Algısı ve Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Düşüncelerinin İncelenmesi: İsmailağa Cemaati Örneği”, *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* (2020), 490.

²⁸⁰ <https://www.youtube.com/watch?v=WMgF9bYdxg8> erişim: 19.05.2024.

Nurettin Yıldız, Fetva Meclisi adlı internet sayfasında “hadislerde geçen kadınların din ve akıl yönünden eksik oluşunu nasıl anlamalıyız? İlimde fıkıh konusunda erkekleri geçen birçok bayan hocadan da bahsediyorsunuz. Allah’ın bizzat Kur’an da övdüğü bayanları da biliyoruz. O zaman bu eksiklikten ne anlamalıyız ve çevremize bunu nasıl anlatmalıyız?” sorusuna kadınların fitrat gereği ağır sorumluluk gerektiren işlerin üstesinden gelebilecek yetkinliğe sahip olmamaları nedeniyle erkeklerden daha geri planda olduğu, bunun da bir eksiklik olduğu görüşünden hareketle şöyle bir cevap vermiştir:

“Buradaki eksiklik, bayanın yaratılış itibarıyla bünyesinde bulundurduğu, erkeğe oranla düşük olan ve bu nedenle eksiklik olarak adlandırılabilir durumudur. Bu nedenle de bayanlardan nebi gelmemiştir; eksik olduklarından çok Allah Teâlâ’nın nübüvvet davasının ağırlığı ile bayanların taşıma kapasitesinin uyumlu yaratmayışından kaynaklanmaktadır. Bu, bayanlar adına bir eksiklik değildir. Herkes yaratıldığı gayeyi ve alanı dolduracaktır. Cihadın ve benzeri sosyal yönü bulunan ibadetlerin bayanlara emredilmeyiş nedeni de burada gizlidir. Bayanlar arasında ilim erbabının yetişmemesi ise onlardan bunun istenmeyişi değildir; onlar için zor olabilecek şeyle mükellef tutulmamışlardır. Yetişirse ne alâ, ne güzel, ne mübarek olur. Hem de ne mübarek!”²⁸¹

İhsan Şenocak, şahsına ait olan “ihsansenocak.com” isimli internet sayfasında “**Kadın, Cami ve Özgürlük**” isimli makalesinin “**Hadislerin Kadınlar Aleyhinde Yorumlandığı İddiası**” başlığında bu konuya da yer vermiştir. Yazısında, kadınların aklen eksik görülmesinin Peygamberimizin zamanında savaş dönemi de dahil olmak üzere toplumda birtakım roller üstlenememesi olarak değerlendirildiğinden bahsetmektedir. Ancak yazısında kadının öncelikli görevinin evi olduğunu belirten “ev merkezli” ibaresiyle beraber kadınların da hem savaşta hem de sosyal hayatta birçok noktada yer aldığını ifade etmiştir.²⁸² Din açısından eksik olduğuna dair açıklaması ise şu şekildedir:

“Kadınların hayız halinde namaz kılmayıp, oruç tutmaması erkeğe nispetle bir eksikliktir. Fakat bu eksiklik zannedildiği gibi kadın adına bir nakısa değildir. Bilakis bu durumda kadın namaz ve orucun haram olmasını dikkate alıp haramı

²⁸¹ <https://fetvameclisi.com/fetva/hadislerde-gecen-kadınların-din-ve-akıl-yonunden-eksik-olusu> erişim: 20.05.2024.

²⁸² <https://www.ihsansenocak.com/kadin-cami-ozgurluk/> erişim: 23.03.2024.

terk ettiğinden sevap kazanmaktadır. Yani bu durum, kadının bir zafiyeti değil bilakis sevap kazanmasına vesile olan nevi şahsına münhasır bir özelliğidir.”²⁸³

Mehmet Okuyan, Dini Cevaplar isimli sosyal medya kanalında kendisine yöneltilen “**kadının akli ve dini eksiktir hadisi doğru mudur?**” sorusuna yine diğer meselelerde olduğu gibi Kur’an’da cinsiyet üzerinden bir cinsi diğer bir cinse göre ikinci planda gösterecek herhangi bir yaklaşımın olmadığından hareketle şöyle açıklamaktadır:

“Kur’an-ı Kerim’de Allahu teala kadına ve erkeğe dair cinsiyet üzerinden değil şahsiyet üzerinden hitap eder. Kadınların kadın oldukları için özel anlamda muhatap kılındıkları birtakım farklı şeyler vardır. Mesela çocuk dünyaya getirmek kadına ait bir özelliktir. Emzirmek kadınla alakalı bir işlemdir. Ona yönelik o noktalardaki hukuki düzenlemeler kadın kalıpları üzerinden yürür. Eee mesela çocuk dünyaya getirmek yarım akıllılıkla karşılanacak bir şey değil. Çocuğu büyütebilmek onun süt ihtiyacını karşılayabilmek yarım akıllılıkla falan izah edilecek bir şey değil. O, o noktada erkeklerden kat kat daha ileri düzeyde bir yeri işgal eder. Dolayısıyla Peygamberimizi böyle birtakım rivayetler var, bu rivayetler. Peygamberimize nispet edilen her söz onun değildir kardeşim. Bir defa bunun bilinmesi lazım. Peygamberimizin sünneti dediğimiz şey bizim hikmet dediğimiz şeydir. Hikmet de hâkim olan Kur’an’dan beslenerek Peygamberimizin çıkardığı sonuçlardır. O sonuçların Kur’an’a aykırı bir tarafı olamaz. Kur’an’da akıl düşmanlığı yoktur. Kur’an’da kadını ikinci plana itecek herhangi bir şey yoktur. Kur’an’da yiğitlerden olabilmenin bütün özelliklerinin sayıldığı ayetlerde kadın erkek ayrımı yapılmaz. Şahsiyet üzerinden bir kadın vurgusu ortaya konulur. Aklının ve dininin yarımılığı iddiası kadına ve Kur’an’a hatta Hz. Peygambere yapılmış en büyük iftiralarından biridir. Aklının yarımlığında şahitlikle alakalı bir örnek üzerinde dururlar. (...) Dininin yarımılığı da işte regl döneminde ibadet yapamaması gibi bir öğreti geliştirilmiş. O da Kur’an’a aykırıdır. (...) Mesele aklını kullanamamaktan, kullanmamaktan kaynaklanıyor. Akli tam olup aklını kullanmayan erkeklerin kadınların akli yarımındır demesine sadece şaşıyorum.”²⁸⁴

Caner Taslaman, katıldığı “Yeni Bakışlar” TV programında kadın merkezli bazı hadisler üzerine açıklamalar yapmış ve din ve akıl noksanlığı ile muhatap olan kadınların yaşadığı toplum hakkında da şu sözleri söylemiştir:

²⁸³ <https://www.ihansenocak.com/kadin-cami-ozgurluk/> erişim: 23.03.2024.

²⁸⁴ <https://www.youtube.com/watch?v=zH1dBQnvtKY> erişim: 24.05.2024.

“Kadınların aklının eksik olduğu şeklinde birçok toplumun kültürel kodlarında böyle bir yargı var. Oluşmuş, böyle bir yargı oluşmuş. Saçı uzun aklı kısa dememiz, bunların hepsinin altında kadının olaylara yaklaşımını bir küçümseme var. Ama bizim düzeltmemiz gereken şey başlangıçta bu İslam’da var mı kısmı. Çünkü İslam’la ilgili yanlış bir algı var. Şimdi şunu çok rahatlıkla söyleriz. Kur’an’a baktığımızda Kur’an üstünlüğü takvada veriyor ve insanların sorumlu olmasını herkes bir şartını akıllı olması yani aklı başında olmasına vermiştir. Erkeklerle kadınlar eğer ki eşit şekilde dinden sorumlularsa o zaman baştan kadınların aklen geri olduğu şeklinde beklentisi İslam’ın imtihan olgusuna terstir. Yani Kur’an’ın içinden de buna bir atıf yoktur. Peki İslam topluluklarında Kur’an’da yok ama kadınların aklının eksik olduğuyla ilgili atıflar var mı? İşte ne yazık ki var. Bizim Kütüb-ü Sitte’ye de gitsek Buhari’ye Müslim’e de gitsek işte burada, Ali Osman Ateş hocamın kitabı var açtım, bu konuda merak edenler Hidayet hocamın ben doktora tezini kitaplaştırmış halini okudum onu da mutlaka okumalarını tavsiye ederim. Kur’an’a aykırı bir şekilde uydurulmuş geniş bir hadis külliyyatı var. En sahih denilen hadis kaynaklarında kadınların aklen ve dinen eksik oldukları artık cehennemin de çoğunun kadın olduğu şeklinde rivayetler var. Yani Kur’an’a aykırı da bir gerçekten uydurulmuş din var. Bu uydurulmuş din kadını öyle bir başlatıyor ki kadın doğru demi daha ufak çocuk (...) aklı eksik dini eksik başlangıçtan buradan başlıyor. (...) Bu hadisler başlangıçta akla, vicdana ters olmasından önce Kur’an’a da ters. (...) Kur’an’ın anlattığı bir kadınla üstünlüğü koyanla bu hadis literatüründe demin yanımdaki iki hanım da dikkat çekti bu fıkıh literatürünün yol açtığı, karar verdiği kadın olgusu arasında dağlar kadar fark var.”²⁸⁵

Taslaman tarihsel süreçte cahiliye zihniyetinin, Hristiyan ve Yahudi toplumlarından bazı öğreti ve kabullerin İslam’a dahil edilmesi ile kadınlara yönelik ikinci sınıf muamele algısının meydana geldiğini ifade etmektedir. **İslam ve Kadın** isimli kitabında da bu konuyu ele alan **Taslaman** Kur’an’da yer alan aklı kullanmaya dair ayetlerin hiçbirinde kadın veya erkek ayrımının yer olmadığını yahut erkek muhatap alınıp kadınların aklının eksikliğine dair herhangi bir vurgunun olmadığına dayanarak böyle bir hadisin Hz. Muhammed tarafından söylenmiş olmasına ihtimal dahi vermemektedir.²⁸⁶

²⁸⁵ <https://www.youtube.com/watch?v=DUAvONtsucM> erişim: 24.05.2024.

²⁸⁶ İsa Sarı (ed.), *İslam ve Kadın* (İstanbul: İstanbul Yayınevi, 2019), 78.

3.3.8. Kanaat Önderlerinin Kadınların Şahitliği Hakkındaki Görüşleri ve Yorumları

Yukarıdaki bölümlerde zaman zaman değinildiği gibi, kadının şahitliği ile ilgili ayetler, kadınları akıl eksikliği ile niteleyen rivayetle birleştiği için kadınların erkeklere göre daha ikincil bir konumda bulunmalarını meşrulaştıran deliller olarak kabul görmektedir. **Ünlü**, konuk olduğu bir televizyon programında kadınların şahitliği meselesine dair şu açıklamalarda bulunmuştur:

“Kadının şahitliğini Kur’an-ı Kerim söylüyor. İki erkek bulamadınızsa diyor Bakara’da bir erkek iki kadın olsun. Şahitlik de herkesinki kabul değil İslam’da. Erkek de olsa kabul değil. İçki içeninki kabul değil, namaz kılmayanın kabul değil. Hatta namazı cemaatle kılmayanın kabul değil. Burada kadınla bir alakası yok ki bunun. (...) bu zamanda kadınlar okuma yazma biliyormuş o yüzden bu ayetin hükmü kalkmış. Yav sen Aişe anamızdan daha mı iyi okuma biliyorsun? Bütün müçtehitler fetvayı ona soruyordu. Sen sahabe kadınlarını nasıl şimdiki kadınlar daha akıllı diyebilirsin? Onlar da akıllıydı. Ama iki kadının biri unutulabilir diyor. Diğeri ona hatırlatır diye. Allahu teala bide illetini de beyan ediyor. Hadi bunu bıraktık. Esas kadınların ukubatta, yani azap cezaandırma şeylerinde şahitliği 2 değil 20 de olsa geçerli olmaz meselesini demişsin diyor uyduruyor diyor. Halbuki bütün hadis-i şerifler bütün fıkıhlarda bu böyle geçer. Ama bu neden biliyor musun? Kadın burada ee efendim yanlış görür, yanlış düşünür, yanlış anlatır falan değil. Kadını koruma. Toplumda kadını korumak istiyor. Çünkü ceza işi bir adam senin şeyinle ceza alacak. Bu husumet gerektiriyor. Kadın, erkek gibi dayanıklı değil. E şimdi sen para işi. Para işinde, senet sepette şahitliklerde 2 kadın, 1 erkek 2 kadın olsun diyor. Çünkü neden? Yav kadına baskı yapar. Öbür adam der benim aleyhime şahitlik etme. E bilmiyor musunuz? Bu kadar mahkemeler oluyor şu anda. Bu mahkemelerin arka planında bu şahitliklerin durumu nedir? Arka planda nice güçlü ağası paşası nice zavallı güçsüz şahitlere şu anda dünya kadar baskı uyguluyor hala kaçınıcı asırdayız. Bu baskılar zımında erkek mi daha dirençli olabilir kadın mı? Mevla burada kadın, şahitlik işi sorumluluk altına sokuyor. Kadın kafası çalışmaz efendim yanlış görür, yanlış konuşur denmiyor ki burada. Unutulabilir diyor biri öbürüne hatırlatır diyor. O da para, mali, akçeli işlerde falan bu şahitliği söylüyor. Ukubatta Mevla onu korumak için, kayırmak için. Onun başına had cezası gelecek, kısasa kısas adam öldürülecek şudur budur. İslam onu kesinlikle kadınlar efendim şimdi biraz daha toplumda ortalıktalar. 1400 senelik geçmişimiz var. E şimdi de bizim dinimizin değişecek hali yok. Şimdiki kadınlar

etkili yetkili oldu. Hâkime oldu, savcı oldu diye bunu biz şu anda Allah'ın buyurduğu ayeti biz değiştiremeyiz.”²⁸⁷

Ünlü günümüz şartlarında bu tür değişiklikler yapılırsa din diye bir olgunun kalmayacağını söylemektedir. Kadınların korunmasının öncelendiğini tekrar dile getirerek günümüzdeki sayısız suç duyurusuna rağmen kadın cinayetlerinin devam etmesinden bahsetmekte, İslam'ın da bu gibi olası problemlere karşı kadınların himaye edilmesini öncelendiğini aktarmıştır. Ayette geçen 2 kişi olsunlar ibaresinin de eksiklikten değil destekten dolayı olduğunu belirtmektedir.

İhsan Şenocak, şahitlikte iki kadının bir erkeğin yerine geçmesinin basit meselelerde olduğunu, önemli ve hayati konularda kadınların da tek başına şahitliğinin kabul edildiğini ve kadın haklarının asıl savunucusunun İslam dini ve şariat olduğunu belirterek kadınların şahitliğinde unutma ve şaşırma faktörüne dikkat çekmektedir:

“...neden böyle olsun? Biri şaşırdığı zaman diğeri ona hatırlatsın. Biri unuttuğu zaman diğeri ona hatırlatsın diye Allah azze ve celle kadınlardan 2 tane şahit olsun buyuruyor. Yani ya 2 şahit olacak erkek veya eğer 2 erkek şahit yoksa bulamadıysanız o zaman 1 erkek 2 kadın olacak. Kardeşlerim bu ayeti kerimeye çok saldırtıyorlar.”²⁸⁸

Şenocak bu ayetin tarihsel olarak yorumlanması gerektiğini söyleyenleri de şiddetle eleştirmektedir.

“Allah azze ve celle neden böyle söylüyor? Hakikaten Kur'an-ı Kerim kadını aşağılıyor mu? Kadına dair Kur'an-ı Kerim'de bir tahkir var mı? Bakıyorsunuz Allah azze ve celle erkeği nereye yükselttiyse kadını da oraya yükseltiyor. Erkeğe neler varsa kadına da onlar var. Yani kadına bir tahkir yok. (...) en mühim vazifede kadının şahadeti yalnız başına kabul ediliyor. Öyle meseleler var ki onlara sadece kadı vakıf olur. Çocuk dünyaya geldi biri diyor ki bu çocuk değil bu çocuk o adama ait orada kimin şahadetine başvuruluyor? 1 kadının şahadetine. Kim? Ebe. Bu çocuk bu kadına aittir. Yalnız başına bir insan hayatı. İnsan mı daha değerli yoksa bu kalem, bu saat mi? Bu saat için şahadette evet 1 erkek 2 kadın ama bir insanın varlığı söz konusu bir insanın nesebi söz konusu olduğunda yalnız başına şariat bir kadının şahadetini kabul ediyorsa ey şariat sen kadını Batılı haydutların asla hayal edemeyeceği bir noktaya bir

²⁸⁷ <https://www.youtube.com/watch?v=bQiEmFaexuc> erişim: 25.05.2024.

²⁸⁸ <https://www.youtube.com/watch?v=HOXjBZFZwfs> erişim: 25.05.2024.

seviyeye çıkardın. Bunlar kadının dostu değil kadının düşmanıdır ama dost görünerek kadını sömürür kadının iffetiyle oynarlar.”²⁸⁹

Mehmet Okuyan, ayetin ticaret/ borç ile alakalı konuları kapsadığını ve Mekke’de ticari hayatın büyük oranda erkeklerde olduğunu ve bu yüzden de kadınların konuya vakıf olamazlarsa biri diğerine hatırlatsın diyerek 2 kadın olması gerektiğini şöyle açıklamıştır:

*“Kadının şahitliği konusu tabi çok çok istismar edilen konulardan biri bu. Yani kadının şahitliği 2 kadına 1 erkeğin denk oluşu gibi ifade ediliyor. Tabi bu milletin yani İslam’a saldırmak isteyenlerin tabi çok hoşuna gidiyor böyle bir sunum. Bu Kur’an-ı Kerim’de nasıl ele alınıyor söyleyeyim şimdi bakalım. O denildiği gibi mi, bakalım öyle mi? Şimdi bir bu ikiye bir şahitlik konusu kesinlikle ve kesinlikle bir defa alışveriş hukukuyla alakalı. Bu kesin. Çünkü Bakara Suresi’nin 282. Ayetinde çok açık bir şekilde surenin borçların yazılması, alışverişlerin kayıt altına alınması içeriğini en detaylı şekilde ele alan tam bir sayfahık bir ayet. Hatta 283. hatta 284. Ayet de Bakara Suresi’nin bununla alakalı borçlarla ilgili, borçlar hukukuyla ilgili ilişkilendirilmiş bir ayette geçiyor bu 2’ye 1 şahitlik. Peki nasıl geçiyor? Nasıl geçtiğine bakalım şimdi. (...) hangi 1 erkek ve 2 kadın. Şahitliklerinden razı olacağımız 2 kadın 1 erkek. (...) alışveriş hukuk vahyin indirildiği dönemde çok büyük oranda erkeklerin yürüttüğü bir hukuktu. Çok, çok %95 belki de %98 oranında böyle yürüyordu. E kadınların bu noktada işin işleyişini bilememe ihtimali var. Az buçuk bilen durumunda olan 2 tane hanım bulunursa şahitlikte söz konusu yere konabilir. Karşısındaki 1 erkek de herhangi bir erkek değil. Onun da konuyla ilişkisi olması lazım, onun da şahitliğinden razı olunması gibi bir durum söz konusu. Ancak niye 2’ye 1? Ne oluyor da 2 ne oluyor da 1? Bunun açıklamasını yapıyor Rabbimiz.”*²⁹⁰

Okuyan konuşmasının devamında Mûlaane ayetlerini de örnek vererek meselenin sayı olmadığını zira Mûlaanede kadın ve erkeğin kendi haklarında aynı şekilde şahitlik ettiklerini, dolayısıyla meselenin sayı değil vukufiyet olduğunu ortaya koymaya çalışmıştır.

Caner Taslaman, İslam’ı doğru anlamak konulu programda bu durumun kadınları ötekileştirmektense onları korumaya dayalı bir ayrıcalık olduğunu belirtmiştir. Şahitliğin sorumluluğundan kaçınıldığını ve bu sorumluluğun erkeklere

²⁸⁹ <https://www.youtube.com/watch?v=HOXjBZFZwfs> erişim: 25.05.2024.

²⁹⁰ <https://www.youtube.com/watch?v=3bU6kmNXnQU> erişim: 28.05.2024.

yüklenmesi ile kadınlara pozitif bir ayrıcalık tanındığını belirterek görüşlerini şöyle dile getirmiştir:

“...Kadına baskıyla şahitliğini değiştirmenin bir yerde o kaçınılan unsurda önü kesiliyor. Eğer burada zaten şahitlik kaçınılan bir şey olduğu için erkeğin lehine pozitif bir şey olduğu söylenemez. Zaten insanlar kaçıyor şahitten. Kaçınılan şahit meselesi erkeğe yüklenmiş. (...) Kur'an'da 1 erkeğin şahitliği 2 kadının şahitliğidir diye bir ilke asla çıkmıyor. Bu tabii ki pek çok yerde kadına yazı yazmayı bile öğretmeyin şeklinde uydurmalar yapanlar, onu o şekilde yorumlamalara şaşırmamak lazım.”²⁹¹

İhsan Eliaçık, şahitlik ve miras konusunu bir arada değerlendirerek Kur'an'da şahitlik konusuna 7 farklı yerde değinildiğini ve bunların yalnızca borçlanma ile alakalı olan kısmında şahitlerin cinsiyetinin belirtildiğini söyleyerek ayetlerin cinsiyetçi bir tutum içermediğini ifade etmektedir:

“...Eğer kadını ayrı erkeği ayrı görseydi kadını daha aşağı, erkeği daha üst görseydi diğer 6 yerde de bunu yapması gerekirdi. Diğer 6 yerde niye yapmıyor da 7.yerde böyle söylüyor? 7.yerde böyle yapmasının sebebi cinsiyetçilik dışında bir şey olmalı. (...) Konumuz ne? Konumuz şu. Burada bir cinsiyetçilik yani erkek cinsini üstün görüp kadın cinsini aşağı görme var mı? Yok mu? Olmadığı ortada. Peki neden bu böyle yapmış? Bu biraz hem dönemi bilmekle hem Kur'an'ın genel ruhunu falan bilmekle alakalı bir şey. Onunla alakalı da ben şöyle söylüyorum. Onu da yarım bırakmış olmayalım. Bugün ona ne diyoruz? Pozitif ayrımcılık diyoruz. Burada pozitif ayrımcılık yapıyor. Yani kadınları aşağı görmek bir yana kadınların sosyal durumlarının zayıf olmaları sebebiyle, cins olarak aşağı olmaları sebebiyle değil. Sosyal olarak zayıflar doğru. (...) Ekonomi bilmiyor, paradan haberi yok, sadece evde bir araya getirilmiş. Tamamen kadınların sosyal durumuyla ilgili. Asla cinsiyetleriyle ilgili değil. Bir de onları destekleme amacıyla bunu yapmış.”²⁹²

Kadına yönelik şiddet genellikle toplum tarafından fiziksel şiddet ile bağdaştırılmakta ve şiddet denilince de akıllara yalnızca fiziksel şiddet gelmektedir. Oysaki çalışmamızda da değindiğimiz üzere ekonomik, cinsel, psikolojik gibi birçok şiddet türünün olduğunu görmekteyiz. Kadınların fiziksel olarak şiddet görmüyorlarsa yaşadıkları ve maruz bırakıldıkları şiddet türleri göz ardı edilmektedir. Ancak ele

²⁹¹ <https://www.youtube.com/watch?v=qJDWTd2nPeE&t=1s> erişim: 28.05.2024.

²⁹² <https://www.youtube.com/watch?v=y6n6JT5I6EA&t=6393s> erişim: 30.05.2024.

aldığımız başlıkları değerlendirecek olursak; 90 km'den uzak mesafeye yalnız seyahat edilmesi meselesinde konuyu yalnızca kadınlar özelinde değerlendirip onlara konulmuş bir yasak, bir engel olarak ifade etmek, kadınlara uygulanan kısıtlılık halinden doğan bir psikolojik şiddettir. Buna bağlı olarak hem uzak mesafelere gidemeyeceği hem de karma eğitim sisteminin uygulanıyor oluşunu sebep göstererek kızların eğitim hakkının engellenmesi de yine onlara uygulanan psikolojik şiddetin bir diğer boyutudur.

İş hayatında yer aldıkları için erkeklerin iş hakkını gasp ettikleri, kadınların erkeklerin kendilerini gördükleri ortamlarda bulunmaması gerektiği, bu alanlarda çalışamayacakları kadının yerinin evi ve görevinin de çocuk bakmak olduğu şeklindeki söylemler kadını sosyal yaşamdan uzak tutarak psikolojik şiddete; maddi olarak kazanç sağlamaları engellendiği için de ekonomik olarak şiddet görmesine kapı aralamaktadır.

Sosyal problemlerinin yanı sıra dini içerikli konularda da yapılan yorumlar önem arz etmektedir. Kadınların aklı, dini eksiktir, cehennem ehlinin çoğu kadınlardandır şeklinde nakledilen ve sıhhati tartışmalı olan hadislerle yönelik yaklaşımlarda da çok fazla ayrıştırıcı tutum sergilenmese de Ünlü'nün bahsi geçen hadisler için kadınlarda bulunan kusurlardan dolayı bu hadislerin söylendiğini ifade etmesi de yine kadınların psikolojik şiddete maruz kalmasına sebebiyet vermektedir. İsraili bir kaynak olmasına rağmen kadınların erkeğin kaburga kemiğinden yaratıldığı meselesini kadınların hassas, kırılgan oldukları için böyle yaratılmıştır şeklinde yapılan yorumlar da erkek için erkekten kadınların yaratıldığı ifade edilmektedir. Bu durum neticesinde de cinsler arasında bir üstünlük iddiası ortaya çıkmakta ve kadın geri plana atılarak öteki konumuna düşürülmektedir.

Yapılan olumsuz yorumlara karşın kadın haklarını gözeten ve onların da bir birey olduğunu ifade eden, İslam dininin herkese eşit mesafede olduğunu söyleyen Okuyan, Taslaman, Eliaçık gibi kanaat önderlerinin yorumları da bu noktada yapıcı tarafı oluşturarak umut ışığı vermektedir. Ancak yine bu kişilerin ve kadın karşıtı söylemlerde bulunanların şiddet türlerinin diğer boyutlarına değinmemeleri bir eksiklik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Şiddeti yalnızca fiziksel şiddet ile sınırlandırır ve bunun benimsenmesi sağlanırsa uygulanan diğer şiddet türlerinin bu kapsama alınmama sorunu ortaya çıkacaktır. Bu durum neticesinde de kadınlar toplumda fiziksel olarak bir şiddete maruz kalmadıkça herhangi bir şikâyet hakkının olmayacağı fikrini benimsemek mecburiyetinde

kalacaktır. Erkeğin fiziksel olarak kadına zarar vermeyip psikolojik, ekonomik, cinsel vd. şiddet türlerini uygulamasının kadın için bir lütuf gibi olduğu fikri kabul edilebilir bir görüş değildir. Şiddetin her türü insan haklarına yapılan bir ihlaldir ve hiçbir meşruiyeti yoktur. Kanaat önderlerinin, tavırları ile geniş kitleleri etkilediği bilinen bir gerçektir. Bu noktada kadına yönelik şiddet konusunda takındıkları tavır, sergiledikleri tutum ve ağızlarından çıkan her söz, kaleme aldıkları her eser önem arz etmektedir.

3.4. Kadına Yönelik Şiddeti Önleyici Tedbirler Konusunda Kanaat Önderlerinin İstanbul Sözleşmesi'ne Yönelik Tutumları

Sözleşmenin doğuşuna ilham olan durum Nahide Akgün (Opuz)'ün eşi tarafından uğradığı şiddet sonrasında yaşananlar olmuştur. Nahide Opuz 1995 yılında Hüseyin Opuz ile evlenerek, eşinin sürekli ve sistematik şiddetine maruz kalan kadınlardan yalnızca biridir. Şiddetin muhatabı olan annesi ve kendisi için ilgili kurumlara 36 defa şikâyetle bulunmuş fakat bunların yalnızca 6'sı işleme alınmıştır. Buna rağmen herhangi bir caydırıcı ceza almayan eş, mağdurun annesine de ölüm tehditlerini arttırınca anne ve kız yaşadıkları Diyarbakır ilinden İzmir'e taşınmak üzere yola çıktıkları esnada Hüseyin Opuz'un saldırısına uğramış ve anne Minteha Baybur 11 Mart 2002'de vurularak yaşamını yitirmiştir. Yapmış olduğu şikayetlerin dikkate alınmadığı gerekçesi ile Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM)'ne başvuran Nahide Opuz, 9 Haziran 2009 tarihinde haklı görülerek tarafına tazminat ödenmesine karar verilmiştir.²⁹³ Bu alınan karar ise aile bireylerinin ev içi/ aile içi şiddete karşı korunması adına bir insan hakları sözleşmesi tasarlanması ve imzalanmasına ilham olmuştur.²⁹⁴ Böylelikle İstanbul Sözleşmesi metni hazırlanmıştır.

Bilinen adı ile İstanbul Sözleşmesi “Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi” başlığıyla, 11 Mayıs 2011 tarihinde İstanbul'da imzaya açılmış, TBMM'de 14 Mart 2012 tarihinde onaylanmış, 1 Ağustos 2014 tarihinde de yürürlüğü girmiştir. İstanbul,

²⁹³ <https://jindergi.com/detay/istanbul-sozlesmesi-nasil-basladi-bugune-nasil-geldi/> erişim: 28.06.2024.

²⁹⁴ https://tr.wikipedia.org/wiki/Nahide_Opuz_davas%C4%B1 erişim: 28.06.2024.

beraberindeki 18 Avrupa ülkesine ev sahipliği yapmıştır.²⁹⁵ Tarafların imzalarının İstanbul’da atılmasından dolayı da sözleşme İstanbul Sözleşmesi olarak anılmaktadır.²⁹⁶

İstanbul Sözleşmesi temel olarak kadınlara, kız çocuklarına uygulanan şiddeti ve ev içerisinde olan şiddeti konu alan ilk Avrupa Sözleşmesi özelliğine sahiptir²⁹⁷ ve sözleşme Avrupa ülkeleri de dahil olmak üzere hukuki olarak bağlayıcı niteliğe sahip uluslararası ilk sözleşmedir.²⁹⁸

İmzalanan bu sözleşmenin kadına yönelik şiddetin önüne geçmek, mağduriyet yaşayan şahsı korumak ve mağduriyeti yaşatanlara cezai yaptırımlar uygulanması için hukuki bağlayıcılığı vardır. Sözleşme temelde beş esasa dayanmaktadır. Bu ilkeler; kadına yönelik uygulanan şiddetin engellenmesi, kadın erkek eşitliği, şiddete maruz kalanların korunması, suç işleyenlerin ceza alması, kadına şiddetin önlenmesine dair yapılan mücadelenin her anlamda desteklenmesi ve ülkeler ile iş birliği içerisinde olmaktır. Sözleşme sadece kadınlar ile sınırlı kalmayıp ev içi şiddete maruz bırakılan tüm bireyler için kapsayıcı olacak şekilde düzenlenmiştir.²⁹⁹ Sözleşmenin temel gayesi kadın erkek fırsat eşitliğini sağlamak; özelde kadından genelde ise ev içinde şiddeti tüm insanlardan uzaklaştırmak ve şiddeti bütünüyle ortadan kaldırmaktır.³⁰⁰

3.4.1. Kadınlara Yönelik Şiddetin Engellenmesi Açısından İstanbul Sözleşmesi’nin Ortaya Çıkışı, Eleştirilen Maddeler ve Önemi

Sözleşme şiddeti önlemeye yönelik alınan tedbirleri kapsıyor olsa dahi bazı kesimler tarafından, içeriğinde yer alan maddeler tartışma konusu yapılmıştır. Sözleşmenin 3-a maddesinde kadına yönelik şiddet bir ayrımcılık ve insan hakkı ihlali olarak nitelendirilmekte ve tanımlanmaktadır:

²⁹⁵ Akif Dursun, “İstanbul Sözleşmesi’nin İslam Hukukuna Göre Değerlendirilmesi”, *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* (2020), 41.

²⁹⁶ Seher Kırbaz Canikoğlu, “Kadına Yönelik Şiddetin ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesine Dair Ulusal ve Uluslararası Mevzuat (İstanbul Sözleşmesi ve 6284 Sayılı Kanun)”, *Ankara Barosu Dergisi* (2015), 365.

²⁹⁷ Kadriye Bakırcı, “İstanbul Sözleşmesi”, *Ankara Barosu Dergisi* (2015), 133.

²⁹⁸ Fatih Zere, “İstanbul Sözleşmesi’nin Kadına Yönelik Şiddeti Önlemeye Etkisinin Siyasi Parti Kadın Kolları Üyeleri Açısından Değerlendirilmesi”, *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi* (2015), 629.

²⁹⁹ Zere, 629.

³⁰⁰ Bakırcı, 134.

*“Kadına yönelik şiddet” kadına yönelik ayrımcılığın bir türü ve bir insan hakkı ihlali olarak anlaşılmaktadır. İster kamu hayatında ister özel hayatta meydana gelsin baskı veya rastgele özgürlüğünü engelleme de dâhil kadınların fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik zararı veya ızdırabı ile sonuçlanan veya sonuçlanması muhtemel olan tüm eylemler toplumsal cinsiyete dayalı şiddet anlamına gelir.*³⁰¹

Sözleşmenin 3-b maddesinde de aile içerisinde uygulanan şiddetin tanımı yer almaktadır;

*Aile içi şiddet” aile içerisinde, aile birliğinde veya daha önceki veya şu anki eşler veya ebeveynler arasında meydana gelen, failin aynı evi şuan veya daha önce şiddet mağduruyla paylaşmış paylaşılmadığına bakılmaksızın fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik şiddetin bütün türleri anlamına gelir.*³⁰²

Maddede şiddet mağdurunun ve şiddeti uygulayanın aynı ev içerisinde yaşıyor olması zorunluluğu olmadığı, şiddetten korunanın yalnızca kadın değil, çocuk ve erkekler de olduğu açıklanmaktadır. Sadece bu muameleye maruz kalanlar sıklıkla kadınlar olduğu için, kadın olgusu daha ön plandadır (Zere, 2015:630). Bu maddeye yapılan eleştiriler genellikle kadınların toplumda bağımsızlaşmasını sağlamak minvalindedir. Ancak her birey cinsiyeti önemli olmaksızın insandır ve insan haklarından eşit şekilde faydalanır. Bu hakların korunmasında kişinin statüsü, cinsiyeti, yaşı ayırt edici bir unsur olarak görülmemelidir.³⁰³

Tartışma konusu olan bir diğer madde toplumsal cinsiyet söyleminin tanımlandığı kısımdır. Tanımlamada kadın ve erkek için toplum tarafından biçilen kalıp rollerden bahsedilmektedir. Ancak bazı kişiler bunu cinsiyetsizleştirme yahut eşcinsellik olarak yorumlamışlardır. Oysa toplumsal cinsiyet tanımlamasında kastedilen; kültürel olguların kişilere yüklemiş olduğu kalıplardır.³⁰⁴

Sözleşmenin 4. Maddesinde kadınlar öncelikli olmak üzere tüm insanların ev içi ve ev dışı her alanda şiddetten uzak bir şekilde yaşama haklarının üzerinde

³⁰¹ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/03/20120308M1-1.pdf> erişim: 02.06.2024.

³⁰² <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/03/20120308M1-1.pdf> erişim: 02.06.2024.

³⁰³ Fatih Zere, “İstanbul Sözleşmesi’nin Kadına Yönelik Şiddeti Önlemeye Etkisinin Siyasi Parti Kadın Kolları Üyeleri Açısından Değerlendirilmesi”, *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi* (2015), 630.

³⁰⁴ <https://kadem.org.tr/istanbul-sozlesmesi-hakkinda/> erişim: 02.06.2024.

durulmaktadır.³⁰⁵ Yani sözleşmenin amaçlarından biri de şiddete her alanda dur diyebilmektir. 4. Maddenin 3. bendinde şiddete maruz kalan kişilerin her birinin eşit şekilde korunması ve şiddet mağdurları arasında herhangi bir ayırım yapılmamasına dikkat çekilmektedir:

*“Bireylerin cinsiyet, toplumsal cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasi görüş veya farklı görüşe sahip olma, ulusal veya sosyal menşe, herhangi bir etnik azınlık, mülkiyet, doğum, cinsel tercih/yönelim, toplumsal cinsiyet kimliği, yaş, sağlık durumu, medeni durum, göçmen ya da mülteci olma, yaş veya engelinin ve diğer bir durumunun bulunmasına bakılmaksızın özellikle mağdurların haklarını korumaya yönelik tedbirler başta olmak üzere işbu Sözleşme hükümlerinin Taraflar tarafından uygulanması güvence altına alınmıştır.”*³⁰⁶

Bu maddede yer alan “cinsel tercih/yönelim” ifadesi sebebiyle ülkede büyük tartışmalar kopmuş, bazı çevrelerce Sözleşmenin eşcinselliği meşrulaştırdığı iddia edilmiştir. Ancak sözleşmede var olan maddeden bu çıkarımda bulunmak yanlıştır.³⁰⁷ Burada esas olan her türlü şiddetin önlenmesi hususunda atılması gereken adımlardır. Bir diğer tartışma konusu 12. ve 42. Maddelerde yer alan “namus” kavramıdır.

Madde 12: *“Taraflar, kadının aşağılığı iddiasına veya kadın erkek için kalıp rollere dayanan ön yargıları, örf ve adetleri, gelenekleri ve tüm diğer uygulamaları ortadan kaldırmak amacıyla kadın ve erkeklere ilişkin toplumsal ve kültürel davranış modellerinde değişim sağlamak için gerekli tedbirleri alır.”*

Madde 42: *“Taraflar, işbu Sözleşme kapsamında yer alan herhangi bir şiddet eyleminin gerçekleşmesini müteakiben başlatılan cezai işlemlerde kültür, gelenek, din, görenek veya sözde ‘namus’ un bu eylemlerin gerekçesi olarak görülmemesi için gerekli yasal veya diğer tedbirleri alır. Bu özellikle mağdurların kültürel, dini, sosyal veya geleneksel olarak kabul gören uygun davranış normlarını veya törelerini ihlal ettiği iddialarını da içerir.”*

Her iki maddede de töre, namus, din, gelenek gibi kavramların şiddete gerekçe olarak gösterilemeyeceği ve kadının aşağılığı iddiasını üreten örf, adet, gelenek ve diğer tüm uygulamaların ortadan kaldırılması için gerekli tedbirlerin alınması gereğinden

³⁰⁵ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/03/20120308M1-1.pdf> erişim: 02.06.2024.

³⁰⁶ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/03/20120308M1-1.pdf> erişim: 02.06.2024.

³⁰⁷ Fatih Zere, “İstanbul Sözleşmesi’nin Kadına Yönelik Şiddeti Önlemeye Etkisinin Siyasi Parti Kadın Kolları Üyeleri Açısından Değerlendirilmesi”, *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi* (2015), 631.

bahsedilmektedir.³⁰⁸ Kamuoyunda bu maddeler, din, namus, kültür gibi değer yargılarının değersizleştirildiği, aile kavramının anlamını yitirmesine neden olduğu iddialarıyla tartışılmış ve Sözleşmenin feshi istenmiştir.

TCK’de 82.maddenin 1-k bendinde yer alan ifadelerde de töreden dolayı işlenen suçlardan bahsedilmektedir. Ancak töre cinayetlerinde ağırlaştırılmış müebbet verilirken namus adı altında işlenen suçlarda haksız tahrik indirimi uygulanmaktadır. Bu da cezaları meşrulaştırma ve masum bir yapıya büründürmektedir. Sözleşme bu noktada kazandırılan masumiyeti ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır.³⁰⁹

Son olarak 52. Maddeyi inceleyecek olursak maddede uzaklaştırma emirleri ve tedbirleri yer almaktadır:

“Taraflar, ani tehlike durumlarında; ilgili yetkililerin kendiliğinden aile içi şiddet failine belli bir süre zarfı için mağdurun veya risk altındaki kişinin ikamet ettiği bölgeden ayrılma ve failin mağdurun veya risk altındaki kişinin ikamet bölgesine girmesini veya onlarla irtibat kurmasını yasaklama emri verme yetkisine sahip olmalarını sağlamak üzere gerekli hukuki veya diğer tedbirleri alır. Bu madde uyarınca alınan tedbirler mağdurun veya risk altındaki kişinin güvenliğini ön planda tutar.”³¹⁰

Bu maddeyle ilgili olarak da pek çok tartışma yapılmış ve uzaklaştırma kararlarının erkekleri şiddete daha fazla eğilimli hale getirdiği iddia edilmiştir. Uygulanan kanunun yalnızca kadınları kapsadığı, erkeğin karısını öldürse bile öldürmesinin sebebinin ne olduğuna bakılmadığı ve erkeklerin aldıkları cezaların 6284’e bağlı olarak verildiği ve mağdur edildikleri şeklinde eleştiriler yapılmıştır.³¹¹

İstanbul Sözleşmesi, yürürlüğe girdiği tarihten 2019 yılı haziran ayına kadar itirazlara rağmen yüksek dozda bir tartışma konusu olmamasına karşın, Haziran 2019’ da seçim ortamının da etkisiyle sözleşmenin feshi için çok bileşenli kampanyalar başlatılmıştır. Bu kampanyalar sırasında yukarıda bahsettiğimiz sözleşmenin 4. ve 12. maddelerinde yer alan toplumsal cinsiyet eşitliği, cinsiyet rolleri, toplumsal cinsiyet kalıpları, cinsel yönelim gibi ifadeler eleştiri konusu olmuş, Türk toplumunun genel

³⁰⁸ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/03/20120308M1-1.pdf> erişim: 03.06.2024.

³⁰⁹ Fatih Zere, “İstanbul Sözleşmesi’nin Kadına Yönelik Şiddeti Önlemeye Etkisinin Siyasi Parti Kadın Kolları Üyeleri Açısından Değerlendirilmesi”, *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi* (2015), 632.

³¹⁰ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/03/20120308M1-1.pdf> erişim: 03.06.2024.

³¹¹ Zere, 633.

yapısına aykırı olduğu iddiaları dillendirilmiştir. Buna ek olarak sözleşmeyi geleneksel aile yapısına zarar veren, aile kurumunun yok edilmesi için tasarlanmış bir proje olarak itham eden görüşler savunulmuştur. Bu çabalar oy meselesine bağlandığı için etkili olmakta gecikmedi ve Erdoğan'ın sözleşme hakkında “*nas belirtmediği ve bizler için bir ölçü olmadığı*” şeklindeki ifadeleri ile geri adım atılacağıнын sinyalleri verildi. 2 Temmuz 2020 yılında Numan Kurtulmuş tarafından yapılan açıklamalar ile Türkiye'nin sözleşmenin taraf devleti olmaktan ayrılacağı kesinleşmiş oldu. 2021 yılında sözleşmeden çekilme kararı alındığının Resmî Gazetede yayımlanması ile birçok kadın örgütü, sivil toplum kuruluşları, hukukçular vd. tarafından karara karşı tepki gösterildi. Ancak bu çabalar etkili olamadı ve Sözleşme feshedilerek yürürlükten kaldırıldı.

3.4.2. Kanaat Önderlerinin İstanbul Sözleşmesi Özelinde Alınan Tedbirlere ve Sözleşmeye Dair Görüş ve Yorumları

Çalışmamızın bu bölümünde İstanbul Sözleşmesinin yürürlükte olduğu süreçte ve fesih sürecinde yapılan tartışmalara katılan kanaat önderlerinin görüşleri ele alınacaktır. Recep İhsan Eliaçık sözleşmenin kadın hakları konusunda önemli bir çalışma olduğunu ve eleştirilen maddelerinin herhangi bir eleştirmeye sebebiyet verecek maddeler olmadığını ifade ederken; Ünlü, Yıldız, Şenocak, Eraslan ve Maraşlı tarafından sözleşmeye ciddi eleştiriler yapılmıştır. Mehmet Okuyan ve Caner Taslaman'ın ise konu özelinde bir yorumuna rastlanmamıştır.

Ünlü 13 Ağustos 2020 tarihli “*İstanbul Sözleşmesi Hakkında Bu Konuşmamı Tebliğ Edin*” başlıklı konuşmasında sözleşme ile kadına şiddet konusu bir paravan olarak kullanılarak eşcinsellik, cinsiyetsizleştirme gibi kavramların güvence altına alındığını ve sözleşmeyi imzalayanların da bunu fark edemediklerini ifade etmektedir. İmzalanmasından itibaren kadına yönelik şiddetin durması bir yana “*yüz kat arttığını*” iddia etmektedir. Kadın cinayetlerinin sayısının sözleşmenin imzalandığı tarihten bugüne kadar 80 kişiden 400 küsur kişiye yükseldiğini söylemektedir. İslam dininde kısas uygulanması gereken bir cezada failin hapisshanede cezasını tamamladıktan sonra eylemlerine tekrar devam edeceğini belirterek sözleşmenin bir caydırıcılığı olmadığı için eleştiride bulunmaktadır.

Sözleşmeyle ilgili yanlış bir şekilde bilgilendirildiği anlaşılan Ünlü,

“Cinsiyet nasıl korunmaz ya? Kadını zulümden koru, eziyetten koru, cinayetten koru. Kadını kadınlıktan nasıl koruyorsun ya? Kadına kadın değilsin nasıl dersin sen ya? Erkeğe erkek değilsin. Erkek erkeğim demeyecek, kadın kadınım demeyecekmiş. O zaman cinsiyet eşitliği olacak. Cinsiyet eşitliği nasıl olur?”

sözleriyle tartışmanın alakasız boyutlara nasıl çekilebileceğinin ilginç bir örneğini vermiştir. Medyada çokça dillendirilen tezlerin etkisi altında kulaktan dolma bilgilerle İstanbul Sözleşmesi ile cinsiyet eşitliği adı altında cinsiyet kavramına bir saldırı yapıldığını ifade etmektedir. Bu yüzden önümüzdeki yıllarda geri dönüşü olmayacak şekilde ülkenin tanınmaz bir hale geleceğini söylemektedir. Bu hususta yanlış yaptığını iddia ettiği kişilerin de dünya ve ahiret hayatında ağır hesaplar ödeyeceklerini belirtmektedir.³¹²

Sözleşme feshedildikten sonra ise Cumhurbaşkanının sözleşmeyi feshetmesini desteklemekte, partiden bazı kadın milletvekillerinin karara tepki göstermelerini de *“...Kendi partisinin içindeki o başörtülü kadınlar kalktılar ayağa. Ya siz Müslüman mısınız gavur musunuz? Nesiniz siz?”* sözleriyle eleştirmektedir.³¹³

Nurettin Yıldız ise Kudüs’ün fethi konulu programda konuşma yaptığı sırada, kadınların İstanbul Sözleşmesi’ne değil Medine Sözleşmesi’ne sadık kaldıklarında yani kendi ifadesi ile *“Allah’ın korumasının beşerin korumasının önüne geçtiğinde”* her şeyin değişeceğini ve ancak o zaman bazı şeylerin düzelebileceğini ileri sürmektedir.³¹⁴

11 Mayıs 2020’de Millî Gazetede yayınlanan makalesinde İstanbul Sözleşmesi’ni **“insanı tarihten silme projesi”** olarak nitelendiren **İhsan Şenocak**, aile yapısının ve aile kavramının içinin boşaltıldığı, toplumun temelinde bir enkaz yaratarak değerlerin yok edilmeye çalışıldığı, bunların da İstanbul Sözleşmesi ile yapıldığını iddia etmektedir. Sözleşmeyi imzalayan mevcut hükümet ile beraber buna karşı çıkmayan din adamlarının sorumluluğuna işaret eden Şenocak, toplumdaki her türlü yozlaşmaya ve Batı’nın dayatmalarına “aile” ile direnildiğini ve bu kurumun Avrupa tarafından

³¹² <https://www.youtube.com/watch?v=aKVasQLhbxw> erişim: 29.05.2024.

³¹³ <https://www.milligazete.com.tr/haber/14739805/cubbeli-ahmetten-akpye-istanbul-sozlesmesi-bombalamasi> Erişim: 28.05.2024.

³¹⁴ <https://fetvameclisi.com/fetva/istanbul-degil-medine-sozlesmesine-sadik-kaldigimiz-gun-kudus-fethe-hazirdir> Erişim: 28.05.2024.

hazırlanan yasalar ile değil İslami çerçevede oluşturulacak düzen ile korunacağını; bunun için de Aile Bakanlığı'nın İslam dininin temel alındığı bir yapı ile yeniden inşa edilmesi gerektiğini dile getirmektedir.³¹⁵ Şenocak Batının eşcinsellik yaymak istediğini iddia ederek, cinsiyet eşitliği temeline dayalı İstanbul Sözleşmesi'nin de gençleri zinaya, eşcinselliğe çağırdığını

“Cinsiyet eşitliği üzerinden hayvanlar âleminde dahi örneği olmayan iffetsiz bir hayatı meşrulaştırarak aileye ölümcül darbe vuran İstanbul Sözleşmesi hemen feshedilmelidir.” sözleriyle ifade etmektedir.³¹⁶

Cübbeli Ahmet İhsan Şenocak'ın bir konuşmasını kendi sosyal medya hesabında yayımlayarak, mutlaka dinlenmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu konuşmadan bazı bölümler şöyledir:

“İstanbul Sözleşmesi var. Onu getirdim. Aileye çare arıyorlar. İdeologyalara gidiyorlar ailesi dağılan insanlara gidiyorlar. Avrupa'ya gidiyorlar. Onlara diyorlar ki gelin bir sözleşme yapalım. Şu aileyi kurtaralım. Peki ne oldu? 2008 yılında kadın cinayetlerinin oranı 80. Rakam 80. 2008 yılında 80 kadını katletmişler. Peki 2014 yılında bu İstanbul Sözleşmesi yürürlüğe giriyor. 2019 yılında kadın cinayetlerinde rakam ne kardeşim? 474. 2008'de 80 kadını öldürmüşler, katletmişler. 2019'da kadın cinayetlerinde rakam 474. Yani bu uygulanıyor. Şu kadar zamandır uygulanıyor. Allah resulü (as)'dan uzaklaştıkça, güneşten uzaklaştıkça nasıl soğuyor hava soğuyor, her şey buzlaşıyor, işte donuyoruz. Yüreğimiz donuyor, evimiz donuyor. Ailemiz donuyor. Donduruyorlar bizi, öldürüyorlar bizi. Öldürüyorlar kadınları. Kadın cinayetleri İslam'dan uzaklaştıkça, başka limanlara gittikçe, oralarda çare aradıkça kadınlar ölüyor. Çocuklar öksüz kalıyor. Evlere ateş düşüyor. Kardeşlerim bizim sözleşmemiz Rabbimizleydi. Bizim sözleşmemiz Hz. Muhammed (sav) ileydi. İşte görüyorsunuz sokakların halini. 2008'de tesettürümüz ne halde şimdi ne halde? Uzaklaşıyoruz. Uzaklaştıkça cinayetler, şiddet, ölüm, tecavüz oranları artıyor kardeşim.”³¹⁷

³¹⁵ <https://www.milligazete.com.tr/makale/4340961/ihsan-senocak/istanbul-sozlesmesi-insani-tarihten-silme-projesidir> Erişim: 28.05.2024.

³¹⁶ <https://www.milligazete.com.tr/makale/4340961/ihsan-senocak/istanbul-sozlesmesi-insani-tarihten-silme-projesidir> Erişim: 28.05.2024.

³¹⁷ <https://www.youtube.com/watch?v=adCB54dNP-E> erişim: 06.06.2024.

Şenocak kadına karşı şiddetin, kadın cinayetlerinin insan eliyle oluşturulmuş yasalarla son bulamayacağını, şiddetin ancak Allah'ın kanunları uygulandığı zaman, Kur'an esas alınırsa son bulacağını çeşitli sohbetlerinde de dile getirerek haricen bir sözleşmeye ihtiyaç olmadığını iddia etmektedir:

“Eğer Allah-u Teala'nın ayetlerine göre değil, insanların esaslarına göre yönetirlerse o zaman dünyayı cehenneme çevirirler. Hadiseye şuradan bakın, düzenlemeler yapıyorlar. İstanbul Sözleşmesi vs. ama kadın cinayetleri artıyor. Katlanarak artıyor. Peki o zaman bu çözüm değil. Ne yapmak lazım? Siz bir kadını öldüren katile acıyor musunuz? Acımıyoruz diyecekler. Peki o zaman acıımıyorsanız Kur'an-ı Kerim 'kısasta hayat vardır' burada kısas olsun buyuruyor. Bu öldürülen kadının annesine babasına sorsunlar bu hükmü o versin. (...) yani Allah yönetirse denge olur. Bu hükümler girer devreye o zaman kadın cinayetleri bıçak keser gibi bir anda kesilir. (...) Allah bize bu esasları duyurdu, bildirdi. Eğer bunlar hayatımızda, cemiyetimizde olursa denge olur, saadet olur. Yok eğer bunları insan kendi cemiyetinde, hayatında, evinde uygulamazsa fert ve cemiyet planda büyük sıkıntılara, belalara maruz kalacak.”³¹⁸

Recep İhsan Eliaçık ise İstanbul Sözleşmesi'ne dair yorum yaptığı bir konuşmasında ilk olarak imza ve yürürlüğe girme sürecine değindikten sonra geçmiş çağlarda milletlerin ve ulusların kutsal kitaplara göre yönetildiğini, günümüzde de temel insan hakları belgeleri ile yasaların, hukuk sistemlerinin düzenlenerek yönetilmesine yardımcı olunduğunu ifade etmektedir. Kur'an'ın da temel insan hakları belgeleriyle hemen hemen aynı şeyleri söylediğini bu yüzden İstanbul Sözleşmesi ile beraber insan haklarına dayalı imzalanan tüm sözleşmelerin önem taşıdığını belirtmektedir. Sözleşmenin fesih sürecine girmesini ise şu sözlerle eleştirmektedir:

“Şimdi İstanbul Sözleşmesi bu ruhla, kadınlar dövülmesin, şiddet uygulanmasın, ev içinde veya dışında diye hazırlanmış bir metin. Bunun neyine karşı çıkıyorsunuz? Kur'an'ın yapmaya çalıştığı şeyleri o 7. Yüzyılda bu 21.yüzyılda yapmaya çalışıyor ve yönelim olarak bana göre aynıdır. (...) İstanbul Sözleşmesi zaten Kur'an'da anlatılan hak, hukuk, adalet, insan hakları ve insanın haysiyeti, onuru, şerefi, eşitliği yöneliminin bir devamı mahiyetindedir.”³¹⁹

³¹⁸ https://www.youtube.com/watch?v=8sd_14vPhNM erişim: 06.06.2024.

³¹⁹ <https://www.youtube.com/watch?v=qlbsMswXpo&t=1s> erişim: 06.06.2024.

Star Gazetesi yazarlarından olan hukukçu Sibel Eraslan, 29 Temmuz 2020’de “**İstanbul Sözleşmesine göre şiddetin kaynağı: Cinsiyet**” başlıklı köşe yazısında sözleşmede yer alan toplumsal cinsiyet, toplumsal cinsiyet kalıpları ve rolleri, cinsel yönelim gibi kavramların LGBT destekçisi söylemler olduğu gerekçesi ile İstanbul Sözleşmesini eleştirmektedir.³²⁰ Sözleşmedeki kadınlara yönelik şiddeti önleyici maddelere değinmeyerek, sözleşme kadını şiddetten koruma maskesi altında cinsiyete dayalı dini ve geleneksel kabullerin tümünü ortadan kaldırmak maksadıyla düzenlenmiş gibi bir iddiada bulunarak, yaratılış özelliği olarak kadın veya erkek oluşun yerine, “**cinsiyetsizliğin**” dayatıldığını ileri sürmektedir. Eraslan, sözleşmede yer alan “domestic violence” ifadesinin “ev içi şiddet” tanımına karşılık geldiği halde bu tanımın bilinçli olarak “aile içi şiddet” olarak tercüme edilmesiyle aile kurumunun şiddet görülen bir yer olarak hedef gösterilmesine sebep olduğunu ve şiddetin kaynağının aile olduğu düşüncesi ile toplumun temel yapısını oluşturan aileye zarar verildiğini ifade etmektedir. İstanbul Sözleşmesi’nin yürürlüğe girdiği tarihten bugüne kadar kadına yönelik şiddetin artarak devam ettiğini söyleyerek bu sözleşmenin cinsiyetler üzerinde değişiklik yapmayı amaçladığını, bunun neticesinde de nesillerin bozulacağını iddia etmekte bu yüzden kadına yönelik şiddetin son bulması için yeni yasalar hazırlanması gerektiğini söylemektedir.

5 Ağustos 2020’de kaleme aldığı “**İstanbul Sözleşmesinin hangi maddelerine niçin itiraz ediliyor?**” başlıklı köşe yazısında ise İstanbul Sözleşmesi’nin eleştirilen maddeleri olarak nitelendirdiği maddeler hakkında görüşlerini beyan etmektedir.³²¹ Burada da yine toplumsal cinsiyet söyleminden yola çıkarak 3. maddeyi eleştirmekte ve kişileri var olan cinsiyetlerinden uzaklaştırdığını ifade etmektedir. Aynı maddenin 2. fıkrasına eklenmiş olan eşler ya da partnerler ifadesindeki “partner” kelimesine tepki göstererek toplumsal yapıya aykırı olarak evlilik dışı birlikteliklerde meydana gelebilecek şiddet olayının konu kapsamına alınmasını eleştirmiştir. Şiddet gören kişi ve fail arasında uzlaşma ve arabuluculuğun reddedilerek koruyucu tedbirler alındığı 48. maddeyi de yine “*eşler arasında arabuluculuk, uzlaştırma asla kabul edilmeyen hatta*

³²⁰ <https://www.star.com.tr/yazar/istanbul-sozlesmesine-gore-siddetin-kaynagi-cinsiyet-yazi-1561575/> Erişim:28.05.2024.

³²¹ <https://www.star.com.tr/yazar/istanbul-sozlesmesinin-hangi-maddelerine-nicin-itiraz-ediliyor-yazi-1562887/> Erişim: 28.05.2024.

yasaklanan bir konudur” şeklindeki yorumu ile şiddetin olağan bir durum gibi konuşularak halledilecek bir mesele olduğunu düşünmektedir.³²²

Sözleşmenin feshinden sonra Ağustos 2022 yılındaki yazısında kadına yönelik şiddet kapsamında hazırlanmış bir sözleşme olmasına karşın kadına yönelik şiddet konusuna yer vermeyerek ve sözleşmenin yalnızca cinsiyet kalıpları konusuna dair yorumda bulunarak *“İstanbul Sözleşmesi ülke gündemine ilk girdiğinde sözleşmeyi daha dikkatli okumuş, anlamış, farkına varabilmiş olsaydık onu reddetmekte bu kadar gecikmezdik”* ifadelerini kullanmıştır.³²³

Kendisini eğitimci yazar olarak tanıtan **Sema Maraşlı** ise gerek sosyal platformlarda ve katıldığı programlarda gerekse yazılarında İstanbul Sözleşmesi’ne karşı olduğunu sıklıkla dile getirmektedir. **Çocuk ve Aile** isimli web sitesinde İstanbul Sözleşmesi’ne ve 6284 sayılı kanuna neden karşı olduğunu maddeleyerek sebepleriyle birlikte ele almıştır. Sözleşmenin inancımıza aykırı olduğunu toplumsal cinsiyet bağlamında ele alarak *“Ailenin çatısı cinsiyet ile kurulmuştur. Cinsiyet yoksa aile yoktur. Aile yoksa din de yoktur vatan da yoktur.”* ifadeleri ile, din, örf ve geleneklerle beraber namus kavramına da savaş açtığını iddia ederek, bazı erkeklerin işlediği suçları tüm erkeklere genellendiği ve erkeklere karşı ayrıştırmacı bir tutum sergilediği için cinsiyetçi bir yasa olduğunu söylemektedir.

“Kadının beyanı esastır” ibaresi ile erkeğin suçlu olarak nitelendirilmesinin adaletsiz olduğunu ifade ederek, kadınlara özel kanun çıkarılmasının ayrımcılık olduğunu belirtmekte ve erkeğin ötekileştirildiğini söylemektedir. Kadınların “fiziksel şiddete” maruz kalmadan uzaklaştırma kararı almalarının kadın ve erkeği birbirine düşman ettiğini, bunun neticesinde de sözleşmenin boşanmaların artışında ya da aile birliğinin bozulmasında tek etken olmasa da büyük bir etkisi olduğunu dile getirmektedir. Kadınların bu yasa ile daha üstün kabul edildiğini iddia ederek, kadının istemediği cinsel birliktelikte kocaların tecavüzcü olarak ithamda bulunulmasına karşı olduğunu söylemekten de çekinmemektedir.

Sözleşme kapsamında şiddet sonrası arabuluculuk kabul edilmediği için eşlerin barıştırılmasına engel olduğunu ifade ederek, 6284 sayılı kanunda sözlü veya fiziksel tacizin “cinsel istismar” olarak kabul edilmesi ve psikolojik veya fiziksel şiddetin eş

³²² <https://www.star.com.tr/yazar/istanbul-sozlesmesinin-hangi-maddelerine-nicin-itiraz-ediliyor-yazi-1562887/> erişim: 28.05.2024.

³²³ <https://www.ekrangazetesi.com/haber/sibel-eraslan-yazdi-aile-yuruyusu-23906.html> erişim: 28.05.2024.

değer şiddet olarak sayılmasının adalete aykırı olduğu gibi söylemler ile karşı olduğunu açıklamaktadır.³²⁴ 16 Eylül 2020 yılında katıldığı bir TV kanalında da sözleşmenin hedefinde aile kurumunun olduğu ve bu yapıyı dağıtma amacını taşıdığını söylemiştir. Sözleşme maddelerinden ötürü de erkeklerin evlilikten uzaklaştığını ifade ederek kadının beyanı esastır ilkesine tepki göstermiştir. Toplumsal cinsiyet eşitliği ile cinsiyetsiz bir toplum meydana getirmek istendiğini, rollerin bozulup eşcinselliğin artacağını, evliliklerin azalıp ailenin biteceği, boşanmaların artacağı, kadın cinayetlerinin de artacağı üzerine kurgulanmış bir oyun olduğunu söylemektedir. İstanbul Sözleşmesi'nin kaldırılmasının tek başına yeterli olmayacağını 6284 Sayılı Kanun'un da iptal edilmesi gerektiğini savunmuştur.³²⁵

³²⁴ <https://www.cocukaile.net/istanbul-sozlesmesi-ve-6284-e-neden-karsiyiz/> erişim: 28.05.2024.

³²⁵ <https://www.youtube.com/watch?v=-bz6zt9IDa8> erişim: 01.06.2024.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Şiddet kavramı bir tanım içerisine sıkıştırılıp dile dökülse de etkilerinden kurtulmak ve hayatta bıraktığı izleri silmek ne yazık ki kolay olmamaktadır. Toplumun her alanında hemen hemen herkes çeşitli şekillerde şiddete maruz kalsa da kadınlar bu durumu en sık yaşayan bireyler olmaktadır. Gerek ailelerinde gerekse sosyal yaşantılarında ve iş hayatlarında tanıdıkları yahut tanımadıkları pek çok kimse tarafından fiziksel, psikolojik/ duygusal, cinsel şiddete, siber şiddet ve tek taraflı ısrarlı takibe maruz bırakılmaktadırlar. Çalışmamızın ilk bölümünde; kadına yönelik şiddet ekseninde şekillendirdiğimiz araştırmamız hakkında bilgi verdiğimiz konu, amaç, önem, yöntem, kapsam ve sınırlılıklarını belirlediğimiz başlıklar yer almaktadır.

İkinci bölümünde buna bağlı olarak şiddetin kavramsal çerçevesini oluşturmaya çalıştık. İlk olarak şiddet tanımı, kadına yönelik şiddetin tanımı ve kadına yönelik şiddetin ortaya çıktığı alanlarda şiddet türlerinin tanımlarını yer vermeye çalıştık.

Şiddetten daha tehlikeli olan başka bir durum ise bu eylemin yanlış bir tutum olmasının tartışılmasından çok, bazı toplumsal kabuller bağlamında olağan karşılanmasıdır. Bu yüzden cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramları ile ilintili olacak şekilde şiddet konusunu ele aldığımız “şiddetin cinsiyet ve toplumsal cinsiyet ile ilişkisi” başlığında klasik tanımlamaların ötesinde var olan diğer cinsiyet tiyolojilerinden bahsettikten sonra toplumsal cinsiyet rolleri ekseninde gelişen şiddete ve bunların istatistiksel verilerine yer verdik. Ardından yasal düzenlemeler noktasında atılan adımları ele aldığımız bir diğer başlıkta ise kadına yönelik şiddet konusunun gündeme getirildiği ve kendine yer edindiği dönemden bugüne yapılan değişiklikler ve yasal düzenlemeleri ele almaya çalıştık. Fakat bu hukuki yaptırımlara rağmen kadına yönelik şiddeti meşru gören toplumsal kabullerin ataeril sistem ve din ile ilişkisinden kaynaklı olarak şiddetin meydana gelmeye devam ettiği bir gerçektir. Şiddet uygulayan erkeklerin ataeril sistemle ilişkilene biçimlerini ve şiddete maruz kalan kadınların ataeril sistemle ilişkilene biçimlerini incelediğimiz bir diğer başlıkta toplumsal kabullerin neticesinde erkeklerin şiddeti kendilerine verilmiş bir hak olarak görmeleri, şiddet gören kadınların da ya şiddeti yalnızca fiziksel şiddet ile bağdaştırıp diğer şiddet türlerini fark etmedikleri ya da şiddetin her ailede var olan, sıradan bir durum olduğu anlayışıyla kabullendikleri tespit edilmiştir. Buna bağlı

olarak kadınların şiddet görmesini olağan kabul eden kültürel normatif değerlerin din ile bağdaştırıldığı noktada bu durum hem kültürden hem de dini yargılardan beslenerek şiddetini ve meşruiyetini arttırmaktadır. Bu konuyu da şiddet uygulayan erkeklerin ve şiddete maruz kalan kadınların din algısındaki rolü başlığında ele almaya çalıştık. Yine dini yorumlamalarda cinsiyet rollerinin şiddetle ilişkisini ele aldığımız bir diğer başlıkta kadının yaratılışındaki iddialar ile birlikte sosyal yaşamda kadın ve erkek arasındaki üstünlük iddialarına yer verdik.

Kadınların yaşadıkları şiddetin çeşitli sosyal platformlara ve medyaya yansması insanlar için farkındalık oluştursa da kadın haklarını ihlal eden bazı kişi, kurum ve kuruluşlar şiddete bakış açısını ve oluşturulması gereken algıyı değiştirebilmektedir. Bahsetmiş olduğumuz yaklaşımlar ile yaygınlık alanını genişleten şiddet olgusuna etkileri bakımından kadınların erkekler için, onlardan daha zayıf ve kusurlu bir biçimde erkeğin kaburga kemiğinden yaratıldığı görüşünü benimseyenler ve bunu savunanların; kadınları değersizleştirilmesi ile birlikte İslam dini ile bağdaşmamasına rağmen bunu eleştirmiyor oluşları da ayrıca tartışılması gereken bir konudur. Sosyal yaşamda iki cinsiyet arasında oluşturulan üstünlük iddiaları da yine üçüncü bölümde ele aldığımız başlıklar çerçevesinde gelişen birtakım söylem ve yaklaşımlardan meydana gelmektedir. Bu düşüncelerin her biri kadınların erkeklerden daha aşağı ve daha değersiz bir cins olarak nitelendirilmesine sebebiyet vermektedir. Yanlış düzeltmek zordur ancak yanlışın yanlış olduğunu kabul etmeyen bir topluluğa yapılan eylemin yanlışlığını kabul ettirmek daha zordur.

Toplumun bazı kesimleri tarafından öncü kabul edilen kanaat önderlerinin kadına yönelik şiddete karşı kullandıkları birtakım söylemler de bazı noktalarda bu duruma meşruiyet kazandırmaktadır. Bu söylemler din adı altında yapıldığı zaman hem şiddet eğilimli kişilere dayanak olmakta hem de İslam'ın yanlış lanse edilmesine sebebiyet vermektedir. Çalışmamızın üçüncü ve son bölümünde kanaat önderlerinin bazı dini, siyasi ve İstanbul Sözleşmesi'nin imza ve fesih sürecine dair görüşlerine yer verilmiştir. Kanaat önderleri gelenekselci bakış açısına sahip olanlar olarak Ahmet Mahmut Ünlü, Nurettin Yıldız, İhsan Şenocak, Sibel Eraslan ve Sema Maraşlı ile sınırlandırılmıştır. Çalışmamıza dahil etmiş olduğumuz Mehmet Okuyan, Caner Taslaman ve Recep İhsan Eliaçık ise kadın haklarını ve bireysel olarak kadın merkezli açıklamalarda bulunan kanaat önderlerini oluşturmaktadır.

Üçüncü bölümün ilk başlığı olarak kanaat önderlerinin Nisa Suresi 34. ayete yönelik yorumları değerlendirilmiştir. Bu bölümde Ahmet Mahmut Ünlü'nün ayette

geçen darabe kelimesinden kastedilenin fiziki şiddet manasına geldiğini ifade ettiği görülmektedir.

Nurettin Yıldız'ın da Ünlü ile ortak görüş belirttiği tespit edilmiştir. Bu durumun kadına yönelik şiddet konusuna kanaat önderlerinin kendilerine yol gösterici olarak benimsemiş kişilerce ne şekilde algılanacağı önem arz etmektedir. Kadına yönelik şiddeti meşrulaştırıcı bu söylemler kendilerini takip eden kitlelere de şiddeti meşrutiyetinin kapılarını aralamaktadır. Ataerkil sistem ve erkek egemenliğinin din ile ilintili olduğu noktada kişiler kendilerine referans olarak dini de kolaylıkla göstermektedir. Fiziksel şiddetin sonucunda kişilerde meydana gelebilecek duygu durum bozuklukları da kadınların yaşayacağı bir diğer sorun olarak karşımıza çıkacaktır. Bu yüzden şiddeti yalnızca fiziksel şiddet ile bağdaştırarak bu durumun neticesinde meydana gelebilecek olan diğer şiddet türlerini görmezden gelen erkek hegemonyasında, kadınların değersizleştirilmesi normalleştirmeye çalışılsa da kabul edilir bir şey değildir. Ancak Yıldız'ın yakın geçmişte yapmış olduğu açıklamalarında daha hafifletici içerikte konuşmalar yaptığı görülmektedir. Bunun meydana gelmesinde kadın haklarında verilen mücadelelerin başarısından, istikrarından doğan iyileştirici yöndeki çalışmaların etkisinden söz etmek mümkündür.

İhsan Şenocak Nisa Suresi'nin ilgili ayetinde geçen darabe kelimesinin fiziksel şiddet manası taşımadığını, kavramın ikaz etmek anlamına geldiğini ifade etmiştir. Fakat aile birliğini önceleyerek bunun erkeğe verilmiş bir görev olduğunu, erkeğin evin hâkimi olduğu görüşünü savunması fiziksel şiddet söyleminde bulunmuyor olsa da uygulanacak psikolojik şiddetin önüne geçmeyecektir. Burada da kadınlar şiddetten korunuyor gibi görünse de yalnızca fiziksel şiddetten koruduğunu ve aslında yine ataerkil bir bakışın baskınlığı ve bu zihniyet ile beraber oluşturulan hiyerarşik düzende kadınların geri plana atıldığını görmekteyiz.

Gelenekselci bakış açısına sahip olan Sibel Eraslan ve Sema Maraşlı da Nisa Suresi 34. ayetteki kavvam kelimesi üzerinden erkek egemen sistemi savunarak erkeğin ailenin reisi olduğu ve aile kurumunun devamı için bu sistem ile savaşmamaları gerektiğini ifade etmişlerdir.

İnsan olarak birey haklarını önceleyen ve bunu cinslerden uzak bir şekilde merkezde tutan kanaat önderlerinden olan Mehmet Okuyan ise Kur'an'ın kadına, insana yaklaşımda şiddeti teşvik edecek bir ibare olmadığını ve şiddetin insan onurunu zedeleyici bir durum olduğunun üzerinde durmuştur.

Yine kadın haklarını savunan kanaat önderlerinden olan Caner Taslaman, bu konuda ilgili ayette geçen kavramın şiddet manasına gelmediği gibi Kur'an'da birden fazla anlam taşıdığını buradaki manasını da "bulunduğu yeri terk etmek" demek olduğunu aktarmıştır. Eliaçık da Taslaman ile aynı görüştedir.

Birey olarak kadını önceleyerek açıklamalarda bulunanların yapıcı ve kadın hakları, onuru gibi söylemlerde bulunurken gelenekselci yapıya sahip bakış açılarının erkek egemen söylemler içerisinde olduğu görülmektedir.

Bir diğer başlığımız olan kadınların yalnız yolculuk yapması/yapamaması konusunu bazı kanaat önderleri (Ahmet Mahmut Ünlü, Nurettin Yıldız, İhsan Şenocak) eğitim başlığı ve buna bağlı olarak da sosyal yaşamda kadının yeri ile ilintili konuları bir arada değerlendirdiği için genel bir değerlendirme yapmaya çalışacağız.

Kadınların yalnız yolculuk yapabilmesi noktasında en katı söylemlerde bulunan kişi Ahmet Mahmut Ünlü olmuştur. Kadınların zaruri durumlar haricinde ibadet maksadı ile olsa bile yalnız yolculuk yapamayacaklarını kesin bir dille ifade etmiştir. Kadını ötekileştirici ve baskılayıcı bu tutum kendisini takip edenler tarafından kabul görülür bir görüş olacağından dolayı erkek egemen zihniyet ile kadınlar toplumdan soyutlanarak yaşam sürmeye mecbur bırakılacaktır. Bu durum kadınların eğitim ve iş hayatında yer almaları noktasında da benzer şekliyle devam etmektedir. Ünlü kadınların erkekler ile aynı ortamda ya da erkeğin kadını gördüğü bir yerde kadınların çalışamayacağını ve karma eğitim ile eğitim yapamayacaklarını ifade etmiştir. Kadınları toplumun mimarı olarak görüp aynı şekilde toplumdan soyutlanarak âtil bırakmak, gelişmelerinin ve eğitim almalarının engellenmesi ataerkil sistemin sürekliliği için gerekli görülen bir adımdır. Bu yüzden kadınlar birçok yönden hakları engellendiği için hem psikolojik hem ekonomik hem de karşı çıkarılarsa fiziksel şiddete maruz kalabilmektedirler. Ayrıca birçok kadın bu sistem içerisinde büyütüldüğü için onlar da bu baskı ve şiddeti olması gereken, olağan bir durum olarak düşünmektedirler. Bu ve benzeri her söylem ve fiil toplumsal cinsiyet ayrımcılığına kapı aralamaktadır.

Nurettin Yıldız meseleyi kadınların eğitim gayesi ile yolculuk yapması konusunda ele alarak erkeklerle aynı ortamda, aynı araçta yolculuk yapamayacağını söyleyerek kadınları kısıtlayıcı bir tutum sergilemektedir. İş/sosyal hayatta kadının yer alması ile kadınların eşlerini ihmal ettiğini ifade etmiştir. Bu yüzden de erkeğin yapacağı yanlış eylemlerden kadını sorumlu tutmaktadır. Kadınlar psikolojik şiddete uğramasının yanı sıra yaşayacakları olası bir aldatılma durumunda da soruna sebep

olarak görülmektedir. Toplumsal cinsiyet rolleri neticesinde kadının yerinin ev olduğu görüşünü benimsemekte ve bu düşüncüyü aktarmaktadır. Kadının çalışması ile aile birliğinin ve neslin bozulacağını iddia etmiştir. Aile birliğinin ve kurumunun yalnızca kadın üzerine kurulması da yine toplumsal birtakım kabullerin neticesinde meydana gelmekte ve toplumda kadının varlığından rahatsız olan kişiler tarafından da bu kabuller güçlendirilmekte ve olağanlaştırılmaktadır. Kadınların eğitim alması noktasında da karma eğitime kesinlikle karşı olduğunu ifade etmiştir. Bu da yine toplumsal cinsiyet söylemlerinden doğan, kadınların birçok alanda yerinin olmadığı düşüncesini beslemektedir.

İhsan Şenocak da Ünlü ve Yıldız gibi kadınların yalnız seyahat edemeyeceğini, eğitimlerinin karma bir ortamda değil kendi bünyelerinde açmış oldukları Külliyyat Kız Okulları'nda alabileceklerini aktarmıştır. Sosyal hayatta da yine erkeklerle aynı ortamda bulunmayacağını, İslami bir konu üzerine çalışma yapıyor dahi olsa erkeklerle birlikte çalışamayacağını söyleyerek kadınların ekonomik ve psikolojik yönlerden şiddete maruz kalmasına sebep olacak açıklamalarda bulunmuştur. Toplumunu inşa etmekle görevlendirildiğini söyledikleri kadınları, ataerkil düzenin bazı kalıp yargıları ile toplumdan uzak tutulmasını uygun bulmaktadır.

Sibel Eraslan kadınların eğitim alması ve iş hayatında olmasını desteklemektedir. Gelenekselci bakış açısına sahip kişiler kapsamında ele almış olmamıza rağmen kızların eğitimi konusundaki engellerle mücadelede aktif rol oynamıştır. İş hayatında da kadınları destekleyici tutum içerisindedir ancak şunu da belirtmemiz gerekir ki aile odaklı bir bakış açısı benimsediği için kızların okumasının ailenin gelişimi ve anne olarak kadının topluma yararlı bireyler yetiştirmesi için önemli olduğunu vurgulamaktadır.

Sema Maraşlı'nın kadınların yalnız yolculuk yapmaları ve eğitim hayatına dair özel bir yorumuna rastlanmamıştır. Ancak sosyal hayatta kadının konumu için kadınların yalnızca fitratlarına uygun işler ile uğraşmaları gerektiğini, bunun da tükenmişlik hissine kapılmaması ve ailesine gereken özeni göstermesi için önemli olduğunu ifade etmiştir. Burada kadının yine aile ile bağdaştırılıp birey olarak merkeze alınmadığı ve kadının toplumun bir parçası olarak görülmediği tespit edilmiştir. Bu bakış açısı ve söylemlerin de toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde şekillendiği ve kadınların görev ve sorumluluklarının kültürel kabuller ile belirlenip dayatıldığı görülmektedir. Kadınlar eğitim ve sosyal hayattan uzaklaştırılarak hem psikolojik hem de ekonomik şiddete maruz kalmaktadırlar.

Mehmet Okuyan ise seferilik konusunda artık şartların değiştiğini ve kültürel düşüncelerin dine dayandırılarak kesin emir ifade ettiği düşüncesini eleştirmiştir. Kültürün, ataerkil sistemle desteklenerek dönüştüğü toplumlarda kadınlar bu ve bunun gibi sayısız kısıtlamalara maruz kalmaktadır. Bunun örneklerinden bazıları da eğitim ve iş hayatında kadının yerinin sorgulanmasıdır. Okuyan, ilmin kadın erkek herkese farz kılındığını, iş hayatında kadınların da erkekler kadar yeri olduğunu söylemekle birlikte kadınların fitratına uygun, haramdan uzak işlerle çalışmasını söyleyenlere karşı bu hassasiyetin kadın erkek herkesi ilgilendirdiğini ifade etmiştir. Böylece daha eşitlikçi bir yaklaşım izlediği grlmştir.

Caner Taslaman ise Kur'an'da cinsler özelinde yolculuk esasına dayalı bir yasak yokken kişilerin dini referans göstererek kadınları kısıtlamasını, onların hayatına bir sınır koymalarını eleştirmektedir. Eğitim noktasında kadınların da erkekler ile eşit haklara sahip olduğunu ve kadınların eğitim hakkının engellemesini İşlam aleminin yarısını oluşturan cinsin atıl bırakıldığını söyleyerek dini hiçbir argümanın bu durumu desteklemediğini belirtmiştim. Yine iş hayatından ve toplumdan kadınların men edilmesinin tamamen kültürel kökenli aktarımlar olduğunu bunun da toplumsal cinsiyet ile bağlantılı olarak meydana getirildiğini görmekteyiz.

Bu bölümde ele aldığımız bir diğer başlık ise kadınların erkeklerin kaburga kemiğinden yaratıldığına dair görüşlerdir. Nurettin Yıldız ve İhsan şenocak bahsi geçen ifadenin Hz. Muhammed tarafından aktarıldığını ifade etmektedir. Burada İşraili bir kaynak olmasına rağmen yine erkek egemen zihniyetin konuyu Hz. Peygambere dayandırarak dini açıdan meşruiyet kazandırdığı görülmektedir. Cinsiyetçi bir tutum olmakla birlikte kadının erkek için yaratıldığı düşüncesi ile geri plana atılan kadın; toplumsal cinsiyet söylemleri ile de erkeğin ihtiyaçlarını karşılamakla görevli, ailesi ve eşi için çalışan bir metaya dönüştürülmektedir.

Mehmet Okuyan bu görüşün Kur'an'da yer almadığını, kadın ve erkeğin aynı zden yaratıldığını söyleyerek cinsler arası yapılan ayrımcı bakış açısından uzak bir tutum sergilemiştir. Kur'an'da olmayan birçok ifadenin din adı altında meşrulaştırılmasına karşı olduğunu söyleyerek kadının öteki konuma düşürülmesi ve bir cinsin diğerinden üstün tutulduğu fikrini reddetmektedir.

Caner Taslaman da aktarılan görüşün İşraili bir kaynağa dayandığını ve bu görüşün tamamen kadınların ikinci sınıf insan muamelesi görmeleri açısından bilinçli olarak servis edildiğini söyleyerek kadın karşıtı söylemlerden uzak durmuştur.

Kadınların erkeğe hizmet etmesi için meşrulaştırılan bu görüşü reddederek toplumsal cinsiyet söyleminden uzak durmuş, kadınları da birey olarak değerlendirmiştir.

Recep İhsan Eliaçık da yine kadın merkezli söylemde bulunan kanaat önderleri ile ortak görüştedir. Nisa Suresi 1. ayette insanın yaratılışının anlatıldığını, kadın ve erkeğin aynı özden var edildiğini söyleyerek kaburga kemiğinden yaratılmıştır görüşünü reddetmektedir. Kadınların da erkeklerle aynı varoluşa sahip olduğunu ifade etmesi ile o da cinsiyetçi bakışı geri plana atarak kadınların ikincil konuma düşürülmesine cinsler arası hiyerarşik yapılanmaya karşı olduğunu göstermiştir.

Bölümün diğer başlıklarından olan cehennem ehlinin çoğu kadınlardan olacaktır rivayeti hakkında Ahmet Mahmut Ünlü yine cinsiyetçi söylemler ile kadınların eşlerine karşı nankör davranmalarından ve kötü huylarının olmasından dolayı böyle bir rivayetin var olduğunu söylemektedir. Kesinlik içerdiğini söylediği bu hadisin de genellikle kadınlar tarafından reddedildiğini aktarmıştır. Kadınlara yönelik konularda her fırsatta cinsiyetçi bir duruş sergileyen Ünlü, burada da yine kadınları eleştirecek, onların bu rivayet ile psikolojik şiddet görmelerini devamında da maruz kaldıkları ötekileştirici tutumu hiçbir şekilde eleştirmemektedir.

Nurettin Yıldız ise gelenekselci bir bakış açısına sahip olmasına rağmen daha mutedil bir yorumda bulunmuştur. Gelecek nesillere kadın nüfusunun erkek nüfusundan çok olacağı için böyle bir uyarıda bulunulduğunu ifade etmiştir. Böylelikle söylemlerinde cinsiyetçi yahut şiddet yanlısı bir ifade bulunmamaktadır.

Mehmet Okuyan ise yine birey odaklı bakış açısı ile Kur'an'a dayandırılmayacak olan ifadenin tutarsız olduğunu söylemiştir. Kur'an'da cehenneme götürecek fiillerden bahsederken bu ifadelerin cinsler özelinde farklılık göstermediğini, kim doğru olmayan bir eylemde bulunursa onun karşılığını alacağını ifade etmiştir. Yani burada da görüyoruz ki kadının da bir birey olarak değerlendirilmesi ile var olan birçok problem ortadan kalkmaktadır.

Caner Taslaman' da Okuyan ile aynı görüşü benimsemektedir. Buna ek olarak da erkeklerin kadınları kendileri için var edilmiş bir köle olarak görmelerinden kaynaklı olarak erkek egemen söylemlerle uydurulmuş bir hadis olarak değerlendirmede bulunmuştur. Böylelikle ataerkil sisteme ve bu sistemin dayatmalarına karşı çıkmakta; kadınların değersizlik hissini, psikolojik baskı görmesini onaylamadığını ifade etmektedir.

Kadınların akli ve dini eksiktir rivayetine dair görüş ve yorumlarda ise Ahmet Mahmut Ünlü yine hadisin sıhhati ile ilgili bir tereddüt yaşamadığını söyleyerek bunun

cinsler değil fertler özelinde değerlendirilmesi gerektiğini söylemiştir. Fakat konu özelinde örneklendirme yapmış olsa dahi erkeklerin aklen ve dinen tam olduğunu savunarak ataerkil dil ile birlikte kadına yönelik psikolojik bir baskı uygulanmaktadır.

Nurettin Yıldız kadınların ağır sorumluluk gerektiren işleri yerine getirecek yetkinlikte olmadığı için böyle bir ifadenin kullanıldığını söylemiştir. Bu durumu yaratılış ile bağdaştırarak kadın ve erkeğin görevlerinin farklı olduğunu söylemekte buna bağlı olarak da kadınların kendi fitratlarına uygun olduğunu değerlendirdikleri işler ile ilgilenmeleri gerektiğini savunmuştur. Kadını da aile ile özdeşleştirdikleri için burada dile getirmese de toplumdan soyutladıkları kadın cinsi için en uygun ortamın evi olacağı düşüncesi yansıtan ifadelerinin olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

İhsan Şenocak kadınların Hz. Peygamber zamanında savaşmak gibi işlerden uzak tutulmalarını akıl eksikliği ile bağdaştırarak toplumda bazı rolleri üstlenmemesi olarak değerlendirilmesi gerektiğini söyleyerek kadınların asıl yerinin evleri olduğunu vurgulamaktadır. Yine görüyoruz ki kadına yönelik aile odaklı bakış açısı; kadınların ev dışı herhangi bir konumda bulunamayacaklarını, böyle bir yetenek ve yeterliliklerinin olmadığını söyleyerek onları erkek hegemonyasına mahkum etmekte ve psikolojik olarak da şiddete maruz bırakmaktadır.

Mehmet Okuyan ise yine diğer görüşlerinde olduğu gibi Kur'an'ın cinsiyetçi bir söyleminin olmadığını dolayısıyla kendisinin de böyle bir söylemi kabul etmediğini söyleyerek bu ifadelerin din adı altında yayılmasını Kur'an'a ve Hz. Peygambere bir iftira olduğunu dile getirerek kadınları destekleyici açıklamalarda bulunmuştur.

Caner Taslaman da bu söylemin kadın karşıtı bir ifade olduğunu ve bunların kültürel aktarım sayesinde din ile ilintili hale getirilecek yaygınlık kazandığını söylemiştir. Kadını merkeze alarak yapmış olduğu bu yorumlar ile erkek egemen zihniyetin ürünü olarak düşündüğü bu rivayetin İslam dini ile de hiçbir bağının olmadığını ifade etmiştir.

Bu bölümün dini ve sosyal açıdan kanaat önderlerinin görüşlerini değerlendirdiğimiz son başlığını ise kadının şahitliği konusu oluşturmaktadır. Ahmet Mahmut Ünlü, 2 kadının 1 erkeğe denk olmasını kadınların şiddetten korunması adına alınmış bir önlem olarak değerlendirmiştir. İhsan Şenocak da önemli görülen meselelerde kadının tek başına şahitlik yapabileceğini ifade etmiştir. Ayeti tarihsel olarak yorumlayanları da eleştirmektedir.

Mehmet Okuyan ise 2 kadın gibi görünse de şahitlik yapıldığı an sorumluluk alan ve muhatap alınan kadın kim ise diğer kadının konunun dışında kalacağı için 1 erkeğin 1 kadına denk olduğunu söylemiştir. Caner Taslaman ve Recep İhsan Eliaçık ise durumun hem koruyuculuk hem de kadına yönelik pozitif ayrımcılık içerdiğini ifade etmiştir.

Sonuç olarak gelenekselci bir bakış açısına sahip olan kanaat önderleri için bu konuda 2 kadın 1 erkeğe denk görülmektedir fakat bu durumun bir aşağılayıcılık, eksiklik olarak algılanmasının değil kadınların korunması için önlem olduğunu söylemişlerdir.

Kadını birey olarak değerlendiren kanaat önderleri ise bu durumun konu bağlamında sorumluluktan doğacak olası problemlere karşı kadınların korunması adına pozitif ayrımcılık yapıldığını aktarmışlardır. Okuyan da bir üstünlük değil eşitlik olduğunu dile getirmiştir.

III. Bölümde son olarak ele alınan konu; İstanbul Sözleşmesi bağlamında kanaat önderlerinin görüşleridir. Eleştirilen maddeler ve neden eleştirildiğine yer vermenin ardından sözleşmeye ve fesih sürecine dair kanaat önderlerinin görüş ve yorumlarının analizi aktarılmaya çalışılmıştır. Burada da yine gelenekselci bakış açısına sahip olan (Ahmet Mahmut Ünlü, Nurettin Yıldız, İhsan Şenocak, Sema Maraşlı, Sibel Eraslan) kanaat önderlerinin merkeze aldıkları aile odaklı yaklaşımları ile sözleşmeyi sert bir dille eleştirdikleri ve fesih sürecini destekledikleri, bunun sebebinin olarak da sözleşmenin aile dinamiklerine zarar veren toplumsal cinsiyet eşitliği söylemi ile toplumun cinsiyetsizleştirilmeye çalışıldığını savundukları tespit edilmiştir.

Birey olarak kadın haklarını savunan kanaat önderlerinden ise yalnızca Eliaçık'ın konu özelinde bir yorumu bulunmaktadır. İstanbul Sözleşmesi'ni Kur'an'ın bir devamı niteliğinde değerlendiren Eliaçık sözleşmeyi kadın hakları ve kadına yönelik şiddeti engelleme noktasında desteklenmekte ve fesih sürecini ve sonucunu eleştirmektedir.

Çalışmamıza dahil etmiş olduğumuz sekiz kanaat önderinin kadına yönelik şiddete ilişkin hem dini hem de yasal düzeyde İstanbul Sözleşmesi özelinde yapmış oldukları yorumlardan hareketle; geleneksel bakış açısına bağlı olan Ünlü, Yıldız, Şenocak, Eraslan ve Maraşlı'nın önceliklerinin ve ifadelerinin kadın özelinde kurulmadığı anlaşılmaktadır. Ancak güncel ifadelerinin geçmişte yapmış oldukları açıklamalara nazaran daha hafifletici bir düzeye evrilmiş olduğu da görülmüştür. Bunun sebebinin de özellikle şiddet konusunda toplumda oluşan farkındalık ve

tepkilerle ilişkili olduğunu düşünmek yanlış olmayacaktır. Diğer taraftan Okuyan, Taslaman, Eliaçık'ın birey olarak kadını merkeze alan ve kadın haklarının önemine vurgu yapan açıklamalarda bulundukları tespit edilmiştir.

Şiddet, ne şekilde olursa olsun kişinin insanlık onurunu zedeleyici bir davranıştır. Bu yüzden hem madden hem de manen genel çerçevede tüm insanların özel çerçevede ise kadın haklarının korunması adına bazı yasal düzenlemeler yapılmıştır. Geçmişten günümüze kadar çeşitli dönemlerde şiddeti önlemek adına alınan kararlar geliştirilerek ve gerekli değişiklikler yapılarak yeni yasalar oluşturulmuştur. Son olarak imzalanan İstanbul Sözleşmesi ve buna bağlı olarak geliştirilen 6284 Sayılı Kanunun kadına yönelik şiddeti önleyici tedbirler alma ve şiddete maruz kalan kişiler için atılacak adımlar kapsamında oldukça önem arz eden bir düzenleme olmasına karşın sözleşmeden çekilme kararının alınması ve bazı önde gelen kanaat önderleri, köşe yazarları, siyasi gruplar vd. tarafından desteklenmesi de süreci hızlandırmış ve nihayetinde Türkiye sözleşmenin taraf devleti olmaktan ayrılmıştır. Sözleşmenin feshini destekleyen grupların ortak görüşü ise İstanbul Sözleşmesi'nin 4. ve 12. maddelerinde geçen toplumsal cinsiyet eşitliği, cinsiyet rolleri ve cinsel yönelim ifadeleridir. Belirtilen ifadeler ile kadına yönelik şiddetin bir paravan olarak kullanılması suretiyle cinsiyetsizleştirmenin yaygınlaştırılmak istendiği ve aile birliğinin tehdit edildiği şeklinde iddialarda bulunmuşlardır. Bu kesimler feshin gerçekleşmesiyle birlikte alınan kararın yerinde, isabetli ve hatta geç kalınmış bir karar olduğu söylemlerinde bulunmuşlardır. Ancak kararın neticesinde yeni bir önleyici tedbir alınması gerekirken bu doğrultuda ve kapsayıcılıkta herhangi bir adım atılmamıştır.

Ülkemizde çeşitli tartışmalara ve kamplaşmalara sebep olan ve kadına karşı şiddeti baz aldığı düşünülse de şiddete maruz kalan tüm bireyleri kapsayan İstanbul Sözleşmesi, kadına yönelik şiddetle mücadele sürecinde küresel ölçekteki deneyimlerden elde edilen bilgi ve verilerle oluşturulmuştur. İddia edildiği gibi toplum yapısını bozma, cinsiyet rolleri ifadesinden yola çıkılarak cinsiyetsizleştirmeye meşruiyet kazandırma eğiliminde olduğuna dair yapılan yorumların gerçeklik payı oldukça düşüktür. Zira cinsiyet rolleri tartışması, toplumsal cinsiyet kalıpları gibi hususlar, kadın hakları savunucularının 1970'lerden itibaren gündeminde olan konulardır. Ancak yaklaşık yarım asırdır iddia edildiği gibi bir yıkım ve bozulma meydana gelmemiştir. Buna rağmen sözleşmeden çekilmiş olmak oldukça talihsiz bir karar olarak değerlendirilmektedir. Atılan her yeni adımın temel gayesi kadınlar başta

olmak üzere şiddet mağduru bireylerin korunması ve bu bireyleri şiddete maruz bırakanlara gerekli hukuki yaptırımların uygulanmasıdır. Bu çerçevede yapılan her çalışma ve her öneri dikkate alınmalı ve titizlikle korunmalıdır.

KAYNAKÇA

- Adak, Nurşen. *Değişen Toplumda Değişen Aile*. Ankara: Siyasal Yayınevi, 2000.
- Adak, Nurşen (ed.). *Cinsiyet Eşitsizliği Sorunu- Sosyal Problemler Sosyolojisi Dünyadan ve Türkiye’den Örnekler*. Ankara: Siyasal Kitabevi, 2016.
- Akın, Ayşe. “Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığı ve Sağlık”. *Toplum Hekimliği Bülteni* 26 (2007), 1-9.
- Akkaş, İbrahim & Uyanık, Zeki. “Kadına Yönelik Şiddet”. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 6 (2016), 32-42.
- Aktaş, Cihan. “Kadının Toplumsallaşması ve Fitne”. *İslami Araştırmalar* 10 (1997), 241-248.
- Aktaş, Mavili Aliye. “Aile İçi Şiddet- Şiddet”. *Doğu Batı Dergisi* 43 (2008), 151-158.
- Aslan, Şebnem (ed.). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri Nitel, Nicel ve Karma Tasarımlar İçin Bir Rehber*. Konya: Eğitim Yayınları, 2018.
- Avrupa Komisyonu. *AB Vatandaşlarının kadınlara yönelik şiddet ile ilgili görüşleri ve gerçekler*. Avrupa Komisyonu Raporu (2016).
- Bakırcı, Kadriye. “İstanbul Sözleşmesi”. *Ankara Barosu Dergisi* 4 (2015), 133-204.
- Bal, Demirgöz, Meltem. “Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Genel Bakış”. *KASHED*. 1 (2014), 15-28.
- Bayraklı, Bayraktar. *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur’an Tefsiri*. İstanbul: Bayraklı Yayınları, 2005.
- Berktaş, Fatmagül. *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın*. Metis Yayınları, 2012.
- Bozkurt, Veysel. *Değişen Dünyada Sosyoloji*. Bursa: Ekin Yayınevi, 2011.
- Budak, Kadir vd. (ed.). *Kadına Yönelik Şiddet ve Ataerkillik- 6. Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi Bildiriler Kitabı-II*. (2017), 193-213.
https://tlck.org.tr/wp-content/uploads/2018/09/2.cilt_.pdf
- Bulut, Ramazan. “Dini Gruplarda Karizmatik Otoritenin Sosyal Temsilleri”. *RUSUH Uşak Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 2 (2022), 246-256.
- Canikoğlu, Seher, Kırbaş. “Kadına Yönelik Şiddetin ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesine Dair Ulusal ve Uluslararası Mevzuat (İstanbul Sözleşmesi ve 6284 Sayılı Kanun)”. *Ankara Barosu Dergisi* (2015), 357-378.
- Çakın, Kâmil. “Geleneksel İslam Kültüründe Kadının Fitne Olarak Algılanması”. *Dini Araştırmalar Dergisi* (2016), 107-130.
- Çalışkan, Hande & Çevik, Emrah, İsmail. “Kadına Yönelik Şiddetin Belirleyicileri: Türkiye Örneği”. *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi* 7 (2018), 218-233.

- Cinel, Mehmet, Ozan. *Karizmatik Liderlik Özelliklerinin Örgütsel Bağlılık Unsurları Üzerindeki Etkileri ve Bir Araştırma*. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008.
- Doğan, Eda. *Türkiye’de Yoksulluğun Ölçülmesi*. T.C. Kalkınma Bakanlığı, Uzmanlık Tezi, 2014.
- Doğan, Recep. “Kadına Yönelik Şiddetin Bir Türü Olarak, Israrlı Takip (Stalking) Kavramı ve Suçu”. *Ankara Barosu Dergisi* (2014) 137-154.
- Duman, Hilal). “İslam Hukukunda Hünsa (Çift Cinsiyetliler)”. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 6 (2002), 295-318.
- Dumanlı, Duygu. “Reklamlarda Toplumsal Cinsiyet Kavramı ve Kadın İmgesinin Kullanımı; Bir İçerik Analizi”. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi* (2011), 132-149.
- Durmuşoğlu, Kadriye. & Kurt, Abdurrahman. “Üç Kur’an Yorumunda Kadının Ötekiliği”. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17 (2008), 621-648.
- Dursun, Akif. “İstanbul Sözleşmesi’nin İslam Hukukuna Göre Değerlendirilmesi”. *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 10/19 (2020), 41-68.
- Efe, Yaman, Şengül & Ayaz, Sultan. “Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet ve Kadınların Aile İçi Şiddete Bakışı”. *Anadolu Psikiyatri Dergisi* (2010), 23-29.
- Ekrem, Cirban, Ekrem. & Güneri, Er, Sezer. “Kadınlara Yönelik Şiddetin Dijital Dünyaya Yansıması”. *Uluslararası İnsan Çalışmaları Dergisi* (2021), 362-370.
- Erdem, Kaya, Burcu & Sayılğan, Baydaş, Özge. “Ataerkil ve Anaerkil Toplumun Tarihsel Savaşımının “Avatar” Filmi Bağlamında İncelenmesi”. *İletişim Çalışmaları Dergisi* (2012), 111-132.
- Ergil, Doğu. “Şiddetin Kültürel Kökenleri”. *Bilim Teknik Dergisi* (2001), 40-42.
- Eryılmaz, Gülşen. “Aile İçi Şiddet, Kadın Sağlığı ve Hemşirelik”. *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 5 (2001), 19-24.
- Esgün, İ.Uğur. “Makro İktidar, Mikro İktidar ve Hukuk”. *Birikim Dergisi* (1999), 21-30.
- Genç, Muhammed, Fatih. (Ed.) *Kadına Yönelik Şiddetle Mücadelede Yaygın Din Eğitimi- Kadına Şiddeti Önlemede Din ve Değerler Eğitimi*. Nobel Yayıncılık, 2021.

- İstanbul Sözleşmesi Kadına Yönelik Şiddeti Önleme Hususunda Bir Çözüm Arayışı Mı Yoksa Sorunun Kendisi Mi? -Kadına Şiddeti Önlemede Din ve Değerler Eğitimi.* Nobel Yayıncılık, 2021.
- Gödelek, Kamuran. “Güç İktidar İlişkisi Bağlamında Kadına Yönelik Şiddet”. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (2005), 97-107.
- Gökkaya, Bilican, Veda. “Türkiye’de Şiddetin Kadın Sağlığına Etkileri”. *Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi* 10 (2009), 167-179.
- “Kadına Yönelik Şiddetin Israrlı Takip Boyutu Üzerine”. *Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* (2023), 51-60.
- Gül, Hasan. & Aykanat, Zafer. “Karizmatik Liderlik ve Örgüt Kültürü İlişkisi Üzerine Bir Araştırma”. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (2012), 17-36.
- Güleç, Hüseyin (vd.). Bir kısır döngü olarak şiddet. *Psikolojide Güncel Yaklaşımlar Dergisi*. (2012), 112-137.
- Gültekin, Lerzan vd. (ed.). *Toplumsal Cinsiyet- Toplumsal Cinsiyet ve Yansımaları*. Atılım Üniversitesi Yayınları, 2013.
- Güngör, Fatma. “Geleneksel Kapalı Toplamların Ürettiği Kanaat Önderliği Olgusuna Yönelik Bir Saha Araştırması. *Vankulu Sosyal Araştırmalar Dergisi* (2021), 61-90.
- Gürhan, Nazife. “Toplumsal Cinsiyet ve Din”. *e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi* (2010), 58-80.
- Hafızoğlu, Ayşegül. “Mitoloji ve İlahi Dinlerde İnsanın Yaratılışı”. *Marifetnam*, 9 (2022), 218-244.
- Hökelekli, Hayati. Cinsiyet. içinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993. 8:21-24.
- ICRW, (2018). Technology-facilitated gender-based violence: What is it, and how do we measure it? <https://www.icrw.org/publications/technology-facilitated-gender-based-violence-what-is-it-and-how-do-we-measure-it/>. Erişim: 21.10.2023
- Işık, Zehra. “Dinî Grup Mensubu Kadınların Kadın Algısı ve Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Düşüncelerinin İncelenmesi: İsmailağa Cemaati Örneği”. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 22 (2020), 483-510.
- İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (1949). İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi. <https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/9a3bfe74-cdc4-4ae4-b876-8cb1d7eeae05.pdf> erişim:

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM). (2016). *Kadına yönelik şiddetle mücadele (2016-2020) ulusal eylem planı*.

<https://www.aile.gov.tr/uploads/ksgm/uploads/pages/dagitimda-olan-yayinlar/kadina-yonelik-siddetle-mucadele-ulusal-eylem-planı-2016-2020>.

Erişim:

Kalyoncu, Betül & Tarım, Karahan, Nur. “Kadına Karşı Şiddetle Mücadelede Devletin Önleyici Tedbirler Alma Konusunda Uluslararası Sözleşmelerden Doğan Sorumluluğu. *Terazi Hukuk Dergisi* (2022), 53-68.

Karakaya, Handan. “Toplumsal Cinsiyet Algısı, Din ve Kadın”. *Journal of Analytic Divinity*. 2 (2018), 36-62.

Kaya, Şule. & Uysal, Veysel. “Günümüzde Dindarlık ve Toplumsal Cinsiyet Rolü Algıları Üzerine Bir Araştırma”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 8 (2015), 646-662.

Kaygısız, Gökçen, Esra. “Şiddetin E-Hali: Siber Zorbalık”. *TİHEK Akademik Dergisi*. (2020), 161-174.

Kılıç, Büşra. (Ed.). Kalpaklıoğlu, B. Şiddetin adını koymak: Kadınların dini aidiyetleri ve şiddetle başa çıkma yolları (Araştırma Raporu). *Havle* (2021).

Kılıç, Melike, Nur. *Kadına Yönelik Şiddet: Sosyo-psikolojik Arka Plan, Manevi Boyut, Hukuki Yaptırımlar*. Ankara: Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009.

Kızıl, Fatma. “Cehennem Ehlinin Çoğu Kadınlardır: Çok Tartışılan Bir Hadisin Kısa Analizi (Urike Mitter)”. *Hadis Tetkikleri Dergisi*. 9:2 (2011), 99-116.

Kişisel Verilerin Korunması Kanunu (2016). T.C. Kişisel Verilerin Korunması Kanunu. [https://www.kisiselverilerinkorunmasi.org/kanunu-6698-sayili/#:~:text=Madde%201%20%E2%80%93%20\(1\)%20Bu,uyacaklar%C4%B1%20usul%20ve%20esaslar%C4%B1%20d%C3%BCzenlemektir](https://www.kisiselverilerinkorunmasi.org/kanunu-6698-sayili/#:~:text=Madde%201%20%E2%80%93%20(1)%20Bu,uyacaklar%C4%B1%20usul%20ve%20esaslar%C4%B1%20d%C3%BCzenlemektir) erişim:

Korkmaz, Murat vd. (ed.). *Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet- Dünyada, Türkiye’de Kadın ve Şiddet*. Ankara: Nobel Yayıncılık, 2015.

Kadın ve Kadın Algısı- Dünyada, Türkiye’de Kadın ve Şiddet. Ankara: Nobel Yayıncılık, 2015.

Köseoğlu, Mualla. “Kadına Yönelik Şiddet Sorununun Sosyalleşme Süreci ve Toplumsal Cinsiyet Rollerini Çerçevesinde Değerlendirilmesi”. *Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırmaları Dergisi*. 19 (2018), 77-95.

Maraşlı, Sema. *Güçlü Kadınlar Neden Mutlu Değil?!*. İstanbul: Motto Yayınları, 2019.

- Marshall, Gordon. *Sosyoloji Sözlüğü*. çev. Osman Akınhay & Derya Kömürcü. Bilim ve Sanat Yayınları, 1999.
- Mutçalı, Serdar. *Arapça-Türkçe Sözlük*. Dağarcık Yayınları, 1995.
- Ok, Ahmet Şenol. “Max Weber’de Otorite ve Meşruiyet Tipolojisi”. *ASEAD*. 4 (2017), 2-54.
- Oktay, Elif, Yüksel. “Türkiye’nin ve Dünyanın Ortak Sorunu: Kadına Şiddet”. *Akademik Araştırmalar Dergisi* (2015), 57-118.
- Okuyan, Mehmet. “Kadına Yönelik Şiddete Kur’an’ın Bakışı”. *On Dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* (2007), 120-127
- Özdeş, Talip. “İslam Açısından Kadının Konumu ve Kadına Yönelik Şiddetin Değerlendirilmesi”. *Eskiye Dergisi* (2009), 68-76.
- Özkan, Gizem. “Kadına Yönelik Şiddet-Aile İçi Şiddet ve Konuya İlişkin Uluslararası Metinler Üzerine Bir İnceleme”. *Hacettepe HFD*. 7 (2017), 535-564.
- Öztürk, Emine. *Türkiye’de Aile İçi Şiddet, Kadın Sığınma Evleri ve Din*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2008.
- Öztürk, Mustafa. *Cahiliyeden İslamiyet’e kadın*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2019.
- Öztürk, Murat. *Karizmanın Yeniden Keşfi: Cumhuriyet Sonrası Türk Siyasetinin Weber’in Karizma Anlayışı Çerçevesinde İncelenmesi*. Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015.
- Palta, Hilal, Emine. *Hız. İbrahim’in karizmatik kişiliği üzerine bir din sosyolojisi araştırması*. İzmir: Kâtip Çelebi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Polat, Oğuz. “Şiddet”. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 22 (2017), 16-34.
- Pür, İlyas. “Şiddet, Din ve Kadın”. *The Journal of Academic Social Science Studies*. (2022), 265-278.
- Sancar, Faruk (ed.) *Şiddet ve Şiddetin Çeşitleri- Din ve Şiddet Tarihi, Dini, Siyasi, Kültürel, Sosyo-psikolojik Boyutlarıyla*. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Yayınları, 2016.
- Kadına Yönelik Şiddetin Dini Temelleri Üzerine Bir Analiz- Din ve Şiddet Tarihi, Dini, Siyasi, Kültürel, Sosyo-psikolojik Boyutlarıyla*. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Yayınları, 2016.

- Din Şiddet Üretir Mi? - Din ve Şiddet Tarihi, Dini, Siyasi, Kültürel, Sosyopsikolojik Boyutlarıyla*. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Yayınları, 2016.
- Saraç, Oğuzhan. (2015). Kadına karşı kültürel şiddet, sebepleri ve önlenmesine dair çözüm yolları. 1-10.
<https://www.umut.org.tr/userfiles/files/PDFler/Og%CC%86uzhan%20Sarac%CC%A7.pdf>
- Sarı, İsa (ed.) *Uydurma Hadislerle Kadınların Aşağılanması ve Kısıtlanması- İslam ve Kadın*. İstanbul Yayınevi, 2019.
- İnsanlığın Başlangıcı ve Kadın- İslam ve Kadın*. İstanbul Yayınevi, 2019.
- Sarı, Kibar, Seyhun. *Ailenin Korunmasına Dair Kanun ve Aile Mahkemeleri Bağlamında Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet*. Ankara: Ankara, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010.
- Sarışın, Merve. “Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddetin Yeni Yüzü: Dijital Şiddet”. *KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi*. 8 (2022), 257-285.
- Şener, Ekin, Bozkurt. *Kadına yönelik aile içi şiddeti önlemede 4320 sayılı ailenin korunmasına dair kanun ve değerlendirilmesi*. T.C. Başbakanlık KSGM Yayınları, 2011.
- Şenocak, İhsan. *İslam’ın kızına*. İstanbul: Hüküm Kitap, 2016.
- Şimşek, Hatice. “Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinin Kadın Üreme Sağlığına Etkisi: Türkiye Örneği”. *Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*. 25 (2011), 119-126.
- T.C. Anayasası. (1982). T.C. Anayasası.
https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2018.pdf erişim:
- Terzioğlu, Hülya. “İslam’da Kadının Konumuna Modern Yaklaşımlar”. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 18 (2016), 91-109.
- Tuksal, Şefkatli, Hidayet. *Kadın karşıtı söylemin İslam geleneğindeki izdüşümleri*. OTTO Yayınları, 2018.
- Türk Ceza Kanunu. (2004). T.C. Anayasası.
<https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5237.html> erişim:
- TDK (Türk Dil Kurumu). Türk Dil Kurumu Yayınları, 2005.

- Uluocak, Şeref (vd.). *Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve Kadına Yönelik Şiddet*. Paradigma Yayınları, 2014.
- Ulutaş, Ejder. *Toplumsal Bir Tip: Kanaat Önderi*. (Doktora Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2015.
- Ünsal, Artun. “Genişletilmiş Bir Şiddet Tipolojisi”. *Cogito*. 6 (1996), 29-36.
- Vatandaş, Celalettin. “Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı”. *İstanbul Journal Sociological Studies*. 35 (2007), 29-56.
- Weber, Max. *Sosyoloji yazıları*. çev. Taha Parla. İstanbul: Metis Yayınları, 2017.
- World Health Organization. (2002). World report on violence and health. https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/42495/9241545615_eng.pdf erişim:26.04.2024.
- Yağmur, Önder & Kelebek, Sevinç. “Performatif Pratikler Bağlamında Cinsiyetçilik Kavramı”. *Sanat Dergisi* (2022), 34-43.
- Yaraman, Ayşegül. “Türkiye’de Kadınlık Durumu ve Toplumsal Değişme”. <http://www.aysegulyaraman.com/makale/turkiyede%20kadinlik%20durumu%20ve%20toplumsal%20degisme.pdf> erişim: 27.04.2024.
- Yanikkerem, Emre (vd.). “Şiddetin Kadın Sağlığına Etkileri ve Sağlık Çalışanlarının Rolü. *Kadın Çalışmaları Dergisi*. 6 (2007), 32-45.
- Yıldırım, Aysel. *Sıradan Şiddet*. İstanbul: Boyut Yayın Grubu, 1998.
- Zengin, Çağrı, Ayşe. *Dindarlık ve Toplumsal Cinsiyet ayrımcılığı*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019.
- Zere, Fatih. “İstanbul Sözleşmesi’nin Kadına Yönelik Şiddeti Önlemeye Etkisinin Siyasi Parti Kadın Kolları Üyeleri Açısından Değerlendirilmesi”. *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi* 5/2 (2015), 623-651.

CEVRİMİÇİ KAYNAKLAR:

- <https://www.etimolojiturkce.com/kelime/%C5%9Fiddet> erişim: 05.11.2023.
- <https://www.nisanyansozluk.com/?k=%C5%9Fiddet&lnk=1> erişim: 05.11.2023.
- <https://www.osmanlicasozlukler.com/kamusiturki/tafsil-261340-zf1.html> erişim: 05.11.2023.
- <https://www.etimolojiturkce.com/kelime/%C5%9Fiddet> erişim: 05.11.2023.

<https://www.youtube.com/watch?v=Dhzzmbij4Uw> erişim: 01.12.2023.

https://www.youtube.com/watch?v=E7D2AnQN_jA erişim: 09.01.2024.

<https://www.icisleri.gov.tr/kadin-destek-uygulamasi-kades> erişim: 05.01.2024.

<https://www.aile.gov.tr/uploads/ksgm/uploads/pages/kadina-yonelik-siddetle-mucadele-ulusal-eylem-planı/kadina-yonelik-aile-ici-siddetle-mucadele-ulusal-eylem-planini-2007-2010-gormek-icin-tiklayiniz.pdf> erişim:

<https://www.aile.gov.tr/uploads/ksgm/uploads/pages/kadina-yonelik-siddetle-mucadele-ulusal-eylem-planı/kadina-yonelik-siddetle-mucadele-ulusal-eylem-planı-2012-2015-icin-tiklayiniz.pdf> erişim:

<https://www.aile.gov.tr/uploads/ksgm/uploads/pages/dagitimda-olan-yayınlar/kadina-yonelik-siddetle-mucadele-ulusal-eylem-planı-2016-2020-icin-tiklayiniz.pdf> erişim:

<https://www.aile.gov.tr/media/82082/kadina-yonelik-siddetle-mucadele-iv-ulusal-eylem-planı-2021-2025.pdf> erişim:

<https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/violence-against-women> erişim:

https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/42512/9241545623_eng.pdf;jsessionid=B09F45D493236B75D39172ABEEFAE434?sequence=1 erişim:

<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Kadin-2022-49668> erişim: 03.01.2024.

<https://turkiye.unfpa.org/tr/ev-ici-siddet-raporu-basin-bulteni#:~:text=Gelen%20aramalara%20g%C3%B6re%2C%20en%20yayg%C4%B1n,y%C3%BCzde%208'i%20cinsel%20%C5%9Fiddet.> erişim: 03.01.2024.

<https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/Nis%C3%A2-suresi/527/34-ayet-tefsiri> erişim: 09.01.2024.

6284 Sayılı Kanun. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6284.pdf> erişim: 24.04.2024.

<https://www.cubbeliahmethoca.com.tr/tr/hakkında> erişim: 05.03.2024.

https://tr.wikipedia.org/wiki/Ahmet_Mahmut_%C3%9Cnl%C3%BC erişim:
05.03.2024.

https://tr.wikipedia.org/wiki/Ahmet_Mahmut_%C3%9Cnl%C3%BC erişim:
05.03.2024.

<https://www.nureddinyildiz.com/hayati> erişim: 05.03.2024.

<https://fetvameclisi.com/> erişim: 05.03.2024.

<https://www.ailehayati.com/> erişim: 05.03.2024.

<https://www.ihsansenocak.com/kimdir-hakkinda/> erişim: 06.03.2024.

<https://www.ifam.org.tr/ifam-vakfi/> erişim: 06.03.2024.

<https://www.ihsansenocak.com/kimdir-hakkinda/> erişim: 06.03.2024.

<https://www.kulliyatokullari.com/> erişim: 06.03.2024.

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/03/20120308M1-1.pdf> erişim:

<https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/violence-against-women>
erişim:27.11.2023.

<https://www.biyografya.com/biyografi/6877> erişim: 06.03.2024.

<https://www.canertaslaman.com/> erişim: 06.03.2024.

https://ihsaneliacik.com/?page_id=14 erişim: 06.03.2024.

https://tr.wikipedia.org/wiki/Sibel_Eraslan erişim: 06.03.2024.

<https://www.biyografya.com/biyografi/13914> erişim: 06.03.2024.

https://www.youtube.com/watch?v=p_cVWCbH97U erişim: 07.02.2024.

<https://www.youtube.com/watch?v=FJer3Gs7QJs> erişim: 08.02.2024.

<https://www.internethaber.com/erdogan-sert-elestirmisti-nurettin-yildizdan-ilk-aciklama-1853808h.htm> erişim: 08.02.2024.

<https://www.youtube.com/watch?v=6Foiub7KVNI> erişim: 08.02.2024.

<https://www.youtube.com/watch?v=1PoA0gINxXc> erişim: 09.02.2024.

<https://www.youtube.com/watch?v=PK5T4ePXjaI> erişim: 09.02.2024.

<https://www.youtube.com/watch?v=01dWXcFQCqY> erişim: 10.02.2024.

<https://www.youtube.com/watch?v=FYDRhh-jFII&t=607s> erişim: 10.02.2024.

<https://www.youtube.com/watch?v=VLulG33CKag&t=181s> erişim: 10.02.2024.

<https://www.youtube.com/watch?v=qlbsMswwXpo&t=1s> erişim: 11.02.2024.

<https://www.star.com.tr/yazar/kavvam-kelimesi-kadin-ile-erkek-arasinda-esen-sert-ruzgarlar-yazi-1727240/> erişim: 11.02.2024.

<https://www.cocukaile.net/kavvam-ile-saliha-kadinin-aski> erişim: 11.02.2024.

<https://www.cocukaile.net/gonulden-itaatli-kadinlar> erişim: 11.02.2024.

<https://www.youtube.com/watch?v=GTvp22mPz9o> erişim: 12.02.2024.

<https://www.youtube.com/watch?v=mkxSgYitwuQ> erişim: 12.02.2024.

<https://islamansiklopedisi.org.tr/hunsa> erişim: 12.02.2024.

<https://www.youtube.com/watch?v=xn0yNNMkBaw> erişim: 13.02.2024.

<https://www.youtube.com/watch?v=XvBdOH7Pn8k> erişim: 13.02.2024.

<https://www.youtube.com/watch?v=cHtXb3Pdvs> erişim: 13.02.2024.

<https://www.youtube.com/watch?v=cHtXb3Pdvs> erişim: 14.02.2024.

<https://www.youtube.com/watch?v=cHtXb3Pdvs> erişim: 14.02.2024.

<https://www.youtube.com/watch?v=g6z5aGZc1Vc&t=42s> erişim: 14.02.2024.

<https://www.youtube.com/watch?v=U-fRxQzrj5E&t=333s> erişim: 15.02.2024.

<https://www.youtube.com/watch?v=PGBnRTZdPew&t=183s> erişim: 15.02.2024.

<https://www.youtube.com/watch?v=dVQqKWMfTmU> erişim: 17.02.2024.

<https://www.youtube.com/watch?v=uVR1lKABzH8> erişim: 17.02.2024.

<https://www.youtube.com/watch?v=RrdmQbSq6Z4> erişim: 17.02.2024.

<https://www.youtube.com/watch?v=kvwmFenoMQ8> erişim: 18.02.2024.

<https://www.youtube.com/watch?v=xlPpKbt71hw> erişim: 18.02.2024.

<https://www.youtube.com/watch?v=xlPpKbt71hw> erişim: 18.02.2024.

<https://www.instagram.com/reel/Ckp7lQmAjXR/> erişim: 18.02.2024.

<https://www.youtube.com/watch?v=y6n6JT5I6EA&t=6393s> erişim: 20.02.2024.

<https://www.haber7.com/medya/haber/443925-haydi-kizlar-okula-diyorlar-ama-basortusu-yasak> erişim: 20.02.2024.

<https://www.youtube.com/watch?v=PGBnRTZdPew> erişim: 22.02.2024.

<https://www.youtube.com/watch?v=PGBnRTZdPew> erişim: 23.02.2024.

<https://www.youtube.com/watch?v=ehWZatJVFg8> erişim: 23.02.2024.

<https://videonuz.ensonhaber.com/izle/nureddin-yildiz-calisan-kadin-fuhusa-destek-oluyor> erişim: 24.02.2024.

<https://www.youtube.com/watch?v=qrg-Y2hUhZy> erişim: 25.02.2024.

<https://www.youtube.com/watch?v=i3nXrig9W7Q> erişim: 25.02.2024.

<https://www.youtube.com/watch?v=iZs3B3lv6E8> erişim: 25.02.2024.

<https://www.youtube.com/watch?v=z5GAvmMmj1I> erişim: 27.02.2024.

<https://www.ihsansenocak.com/kadin/> erişim: 27.02.2024.

<https://www.youtube.com/watch?v=xLPpKbt71hw> erişim: 02.04.2024.

<https://www.youtube.com/watch?v=VYgQDm7GGrE&t=1s> erişim: 04.04.2024.

<https://www.youtube.com/watch?v=VYgQDm7GGrE&t=1s> erişim: 04.04.2024.

<https://www.youtube.com/watch?v=BACNaGllTNE&t=239s> erişim: 04.04.2024.

<https://www.youtube.com/watch?v=y6n6JT5I6EA&t=6393s> erişim: 04.04.2024.

<https://sekam.com.tr/sayfa.php?detay=kadin-istihdamin-degil-toplumun-mimaridir> erişim: 07.05.2024.

<https://venharhaber.com/sema-marasli-kadinlarin-calisma-meselesi/> erişim: 07.05.2024.

<https://www.youtube.com/watch?v=M8RY1mVFbCM> erişim: 08.05.2024.

<https://www.youtube.com/watch?v=LKMk-AhQ-tk> erişim: 08.05.2024.

https://www.youtube.com/watch?v=N3fFZ_zv4Zw erişim: 09.05.2024.

https://www.youtube.com/watch?v=hGRx_hDD_VY&t=4676s erişim: 09.05.2024.

https://www.youtube.com/watch?v=hGRx_hDD_VY&t=4676s erişim: 10.05.2024.

<https://www.youtube.com/watch?v=AV27j1Mhagk> erişim: 11.05.2024.

<https://www.youtube.com/watch?v=8qTPqXJqeMo> erişim: 11.05.2024.

<https://www.youtube.com/watch?v=jYFQ29asCGY> erişim: 11.05.2024.

<https://www.youtube.com/watch?v=jYFQ29asCGY> erişim: 11.05.2024.

<https://www.youtube.com/watch?v=QiuOxF9Gq84> erişim: 12.05.2024.

https://www.youtube.com/watch?v=hGRx_hDD_VY erişim: 12.05.2024.

<https://www.youtube.com/watch?v=XQ0E-hmsM34> erişim: 17.05.2024.

<https://www.youtube.com/watch?v=y6n6JT5I6EA> erişim: 17.05.2024.

<https://www.youtube.com/watch?v=WMgF9bYdxg8> erişim: 19.05.2024.

<https://fetvameclisi.com/fetva/hadislerde-gecen-kadinlarin-din-ve-akil-yonunden-eksik-olusu> erişim: 20.05.2024.

<https://www.ihsansenocak.com/kadin-cami-ozgurluk/> erişim: 23.03.2024.

<https://www.youtube.com/watch?v=zH1dBQnvtKY> erişim: 24.05.2024.

<https://www.youtube.com/watch?v=DUAvONtsucM> erişim: 24.05.2024.

<https://www.youtube.com/watch?v=bQiEmFaexuc> erişim: 25.05.2024.

<https://www.youtube.com/watch?v=HOXjBZFZwfs> erişim: 25.05.2024.

<https://www.youtube.com/watch?v=HOXjBZFZwfs> erişim: 25.05.2024.

<https://www.youtube.com/watch?v=HOXjBZFZwfs> erişim: 25.05.2024.

https://www.youtube.com/watch?v=q5_HH_eZdIs

<https://www.youtube.com/watch?v=sd5O93KL8tE> erişim: 25.05.2024.

<https://www.youtube.com/watch?v=3bU6kmNXnQU> erişim: 28.05.2024.

<https://www.youtube.com/watch?v=qJDWTd2nPeE&t=1s> erişim: 28.05.2024.

<https://www.youtube.com/watch?v=y6n6JT5I6EA&t=6393s> erişim: 29.05.2024.

<https://www.youtube.com/watch?v=y6n6JT5I6EA&t=6393s> erişim: 30.05.2024.

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/03/20120308M1-1.pdf>

erişim:

02.06.2024.

<https://kadem.org.tr/istanbul-sozlesmesi-hakkinda/> erişim: 02.06.2024.

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/03/20120308M1-1.pdf>

erişim:

03.06.2024.

<https://www.youtube.com/watch?v=aKVasQLhbxw> erişim: 29.05.2024.

<https://www.milligazete.com.tr/haber/14739805/cubbeli-ahmetten-akpye-istanbul-sozlesmesi-bombalamasi> Erişim: 28.05.2024.

<https://fetvameclisi.com/fetva/istanbul-degil-medine-sozlesmesine-sadik-kaldigimiz-gun-kudus-fethe-hazirdir> Erişim: 28.05.2024.

<https://www.youtube.com/watch?v=aKVasQLhbxw> erişim: 29.05.2024.

<https://www.milligazete.com.tr/haber/14739805/cubbeli-ahmetten-akpye-istanbul-sozlesmesi-bombalamasi> Erişim: 28.05.2024.

<https://www.milligazete.com.tr/makale/4340961/ihsan-senocak/istanbul-sozlesmesi-insani-tarihten-silme-projesidir> Erişim: 28.05.2024.

<https://www.milligazete.com.tr/makale/4340961/ihsan-senocak/istanbul-sozlesmesi-insani-tarihten-silme-projesidir> Erişim: 28.05.2024.

<https://www.youtube.com/watch?v=adCB54dNP-E> erişim: 06.06.2024.

https://www.youtube.com/watch?v=8sd_14vPhNM erişim: 06.06.2024.

<https://www.youtube.com/watch?v=qIbsMswwXpo&t=1s> erişim: 06.06.2024.

<https://www.star.com.tr/yazar/istanbul-sozlesmesine-gore-siddetin-kaynagi-cinsiyet-yazi-1561575/> Erişim:28.05.2024.

<https://www.star.com.tr/yazar/istanbul-sozlesmesinin-hangi-maddelerine-nicin-itiraz-ediliyor-yazi-1562887/> Erişim: 28.05.2024.

<https://www.ekrangazetesi.com/haber/sibel-eraslan-yazdi-aile-yuruyusu-23906.html> erişim: 28.05.2024.

<https://www.cocukale.net/istanbul-sozlesmesi-ve-6284-e-neden-karsiyiz/> erişim: 28.05.2024.

<https://www.youtube.com/watch?v=-bz6zt9IDa8> erişim: 01.06.2024.

<https://www.youtube.com/watch?v=JqdwH2ajl9Y&app=desktop> erişim: 10.06.2024.

<https://www.youtube.com/watch?v=L9mRMV97JBk> erişim: 10.06.2024.

<https://jindergi.com/detay/istanbul-sozlesmesi-nasil-basladi-bugune-nasil-geldi/> erişim: 28.06.2024.

https://tr.wikipedia.org/wiki/Nahide_Opuz_davas%C4%B1 erişim: 28.06.2024.

<https://www.youtube.com/watch?v=3a4HIM29poA> erişim: 09.08.2024.

